

Format finit: 170/240mm, hartie 70g offset, x pag., cotor xmm, lastifiere lucioasa

Această publicație este parte integrantă a programului aniversar „România și UNESCO, arc peste timp – 65 de ani de la aderare”, organizat de Comisia Națională a României pentru UNESCO, în perioada 17 mai-10 decembrie 2021.

UN SECOL DE COOPERARE INTELLECTUALĂ ROMÂNEASCĂ

COMISIA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI PENTRU UNESCO

**UN SECOL DE COOPERARE INTELLECTUALĂ
ROMÂNEASCĂ.
REPERE ISTORICE ȘI DIPLOMATICE**

PRO

PRO
UNIVERSITARIA

COMISIA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI PENTRU UNESCO

unesco

Comisia Națională a
României pentru UNESCO

**UN SECOL DE COOPERARE INTELLECTUALĂ ROMÂNEASCĂ.
REPERE ISTORICE ȘI DIPLOMATICE**

COMISIA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI PENTRU UNESCO

**UN SECOL DE COOPERARE
INTELECTUALĂ ROMÂNEASCĂ.
REPERE ISTORICE ȘI DIPLOMATICE**

Editat de **Pro Universitaria SRL**, editură cu prestigiu recunoscut.
Editura **Pro Universitaria** este acreditată CNCS în domeniul Științelor Umaniste și CNATDCU (lista A2-Panel 4) în domeniul Științelor Sociale.

Copyright © 2022, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin **Editurii Pro Universitaria**.
Nicio parte din acest volum (fragment sau componentă grafică) nu poate fi copiată fără acordul scris al **Editurii Pro Universitaria**.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Redactor: Elena Onea
Tehnoredactor: Liviu Crăciun
Copertă: Vlad Pătruța

Redacție:
tel.: 0732.320.664
e-mail:
editura@prouniversitaria.ro
 Editura Pro Universitaria

Librăria UJmag:
tel.: 0733.673.555;
021.312.22.21
e-mail: comenzi@ujmag.ro
ujmag.ro
 Ujmag.ro

Contents

Un secol de cooperare internațională intelectuală și 65 de ani de prezență românească la UNESCO. Tradiții și continuitate	
Mircea Duțu.....	7
Războiul Rece, România comunistă și contextul politic al admeririi în UNESCO	
Paul Nistor.....	28
Diplomația culturală în Războiul Rece. România la UNESCO între 1965-1972	
Andrei-Dumitru Olteanu.....	47
Diplomația păcii in acțiune	
Ioan Voicu.....	63
Contribuția UNESCO la protecția și promovarea diversității expresiilor culturale	
Daniel-Mihail Șandru.....	73
100 de ani de cooperare internațională a României în domeniul educației, științei și culturii. 65 de ani de prezență românească la UNESCO. Încotro mai departe? / Care este pasul următor / Unde ne îndreptăm în viitor.	
Bogdan Filip.....	84
O experiență la UNESCO: România și Convenția pentru patrimoniul mondial imaterial	
Dumitru Preda.....	91
Sorin Dumitrescu: un exemplu de curaj și de demnitate	
Ana Dumitrescu.....	102
UNESCO și societatea civilă. Cluburile UNESCO – o frumoasă amintire?	
Mihaela Varga.....	110

Opiniile exprimate în acest volum exprimă exclusiv poziția autorilor și nu angajează în niciun fel responsabilitatea Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură sau a Comisiei Naționale a României pentru UNESCO.

Un secol de cooperare internațională intelectuală și 65 de ani de prezență românească la UNESCO. Tradiții și continuitate.

Prof. univ. dr. Mircea Dușu

Directorul Institutului de Cercetări Juridice
„Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române.

La 27 iulie 2021 s-au împlinit 65 de ani de la aderarea României la Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO) și, totodată, de prezență românească în cooperarea internațională de profil instituționalizată prin sistemul ONU, instituit după cea de-a doua conflagrație mondială. În același timp, e vorba de o tradiție care urcă în timp la 1921, deci de amploarea unui secol, care se impune marcată și evocată ca atare. Suntem în fața unei continuități naturale a preocupărilor de organizare a păcii prin drept manifestate după Primul Război Mondial și concretizată, inițial, prin crearea Societății Națiunilor (1919) careia i s-a alăturat în mod necesar, în 1921, Organizația de Cooperare Intelectuală (OCI) transformată, după experiența următorului conflict mondial și în condițiile istorice de atunci, în Organizația Națiunilor Unite (ONU) [1945] și instituțiile specializate ale sale. Asocierea celor două aniversări se impune nu numai din rațiuni de filiație instituțională, din perspectiva evoluțiilor relațiilor internaționale, ci și din una românească, întrucât la inițierea „cooperăției intelectuale” se află și un aport românesc, în promovarea sa implicându-se semnificativ instituțiile naționale pertinente, în frunte cu Academia Română, iar personalități precum Demetru Negulescu, Elena Văcărescu, George Oprescu sau Nicolae Titulescu au contribuit la propagarea „spiritului intelectual” și solidar al Genevei.

În acest fel aniversarea națională privity prin prisma tradițiilor internaționale, în parte și proprii, își amplifică semnificațiile și accentuează actualitatea, înscriindu-se în efortul universal de împlinire a idealului: „Întrucât războaiele încep în mintea oamenilor, în mintea oamenilor trebuie construită apărarea păcii” (Preambul, Constituția UNESCO, 1946).

1. Organizația de Cooperare Intelectuală (OCI) și promovarea spiritului păcii prin educație, știință și cultură.

În istoria dreptului și relațiilor internaționale Organizația de Cooperare Intelectuală (OCI) este caracterizată ca instituție specializată a Societății Națiunilor (SN), fondată în 1921, în scopul „promovării condițiilor favorabile păcii internaționale”, respectiv „a permite dezvoltarea spiritului critic prin intermediul educației”¹. Ideea și practicile promovării colaborării internaționale în domeniul intelectual s-au născut și dezvoltat prin crearea și activitatea numeroaselor asociații ale societății universitar-profesionale de la sfârșitul veacului al XIX-lea și primele decenii ale secolului al XX-lea preocupate de educarea popoarelor, cultivarea spiritului pașnic și condamnarea războiului, cu convingerea că națiunile erau în mod fundamental solidare și că, în orice caz, cooperarea și nu confruntarea constituie modul (normal) de funcționare al societăților evolute. Pentru acest curent ideatico-acțional proiectul Societății Națiunilor de organizare mondială a păcii și sădire a sentimentului pașnic în rândul popoarelor lumii ca o garanție a acesteia, apărea drept contextul potrivit pentru materializarea unor atari obiective. Așa se face că în cadrul Conferinței de pace de la Paris (1919) care a urmat Primului Război Mondial, și sub puternica impresie a ororilor acestuia, s-au formulat mai multe propuneri de instituționalizare și înscriere a dimensiunii intelectuale a demersului internațional de colaborare pașnică. Așa, de exemplu, în Comisia pentru preconizata organizație internațională, delegatul Belgiei propusese să se introducă o dispoziție privitoare la „relațiile intelectuale internaționale”. La rândul său, prin concepție, modul de abordare și mijloacele de intervenție, marele proiect internațional apărea deschis în mod natural perspectivelor păcii prin educație și cultură. Și totuși, în pofida unor atari premise, poate și sub greutatea problemelor militare, politice și economice pe care erau chemați să le rezolve, participanții la conferință și promotori ai noului așezământ interstatal nu au reușit să rețină și să consacre, juridic și oficial, această dimensiune a sa. Rămasă în afara structurilor inițiale stabilite prin Pactul constitutiv și a prevederilor sale, preocuparea intelectuală a perseverat

¹ Dominique Gaurier, *Histoire du droit international. De l'Antiquité à la création de l'ONU*, Presses Universitaires de Rennes, 2014, p. 1050; pentru problematică, a se vedea și Brigitte Schroeder-Gudenus, *Les scientifiques et la paix*, Presses de l'Université de Montréal, 2007, p. 52 și urm.

asupra urgenței și importanței demersului cultural și necesității instituirii unui mecanism special de cooperare internațională. Astfel, prin rezoluția din 21 iunie 1920 a Asociației Franceze pentru Societatea Națiunilor se cerea acesteia din urmă să creeze o organizație pentru munca intelectuală și promovarea ideilor sale directe în materie, iar în realizarea acestui deziderat, în prima sa sesiune din 18 decembrie 1920, Adunarea, sesizată de proiectul de rezoluție Negulescu²-Poullet-Ferraris, cerea Consiliului să studieze problema organizării cooperării intelectuale și „rolul influenței educative asupra spiritului de înțelegere și de cooperare mondială”. Supus aprobării la 21 septembrie 1921, Raportul va reprezenta „actul de naștere” al Comisiei Internaționale de Cooperare Intelectuală, elementul central al organizației; în pofida reticenței englezilor față de predominanța franceză în materializarea proiectului, aceasta și-a început efectiv activitatea în ianuarie 1922.

Inițiativa a fost considerată venită să complinească o lipsă a Pactului și să îmbogățească mijloacele cu care era investită Liga Națiunilor să acționeze pentru organizarea păcii, cu atât mai mult cu cât ea era legată nu numai în spiritul, dar și în activitatea sa de opinia publică, fiind fondată în principal pe sistemul sancțiunilor morale. Influențarea și asocierea opiniei publice în marea operă de diseminare a ideilor și promovare a valorilor păcii se conjugau perfect cu scopurile celei dintâi organizații internaționale cu vocație universală, menită să propage solidaritatea umană, pacea prin drept și o nouă ordine internațională care să excludă războiul și conflictele violente în general, dintre state. Primul său președinte a fost ales, pentru perioada fondatoare 1922–1925, în persoana filosofului francez Henri Bergson (1859–1941); el a fost urmat de fizicianul Hendrik Lorentz (1925–1928) și literatul Gilbert Murrey (1928–1939). Treptat, au fost create și plasate sub tutela Comisiei diverse organisme de profil; începând din 1923 diferitele comisii naționale și Oficiul Internațional de Informațiuni Universitare (OIIU), în 1925 a fost creat, la Paris, Institutul Internațional de Cooperare Intelectuală (IICI), iar în 1928 Institutul Internațional al Cinematografului Educativ și Institutul pentru Unificarea Dreptului Privat (la Roma). Cu sediul în capitala Franței, IICI va deveni principalul instrument de lucru al organizației și va fi perceput ca un factor de cultivare a dominației culturale franceze în Europa și în lume. De altfel, între 1926 și 1939 toți

² Demetru Negulescu (1875–1950), profesor universitar de drept la Facultatea Juridică din București, Academia de Drept Internațional de la Haga și Institutul de Înalte Studii Internaționale din Paris, judecător la Curtea Permanentă de Justiție.

directorii săi au fost francezi și subvențiile necesare funcționării lui au fost asigurate, în proporție de 2/3, de către francezi.

Sarcinile „cooperării internaționale” se exprimau în trei categorii principale: a) favorizarea solidarității internaționale și a spiritului de cooperare; b) facilitarea relațiilor internaționale în domeniul cercetării științifice, această activitate fiind demonstrarea, prin excelență, a eticii universaliste; c) contribuția la asigurarea prestigiului muncii intelectuale și, de aici, a securității materiale a celor care o practică. Programul asumat era, și el, vast și ambițios, cuprinzând de la activități vizând apropierea între popoare, la cele consacrate apărării intereselor profesionale. Angajamentul internaționalist ocupa un loc de primă importanță, iar în acest sens rolul lui Léon Bourgeois (1851–1925), considerat „campion al solidarismului”, a fost determinant. Scopul inițierii și dezvoltării unui spirit internațional, a ceea ce se denumea atunci „conștiință internațională” urma să fie atins, pe de o parte, prin difuzarea idealului Societății Națiunilor în rândul elitelor și a maselor populare, iar, pe de alta, pe cel al umanității ca atare, pe calea constituirii unor grupuri de excelență intelectuală, de genul unui „colegiu al spiritelor eminente”, cele care – precum Consiliul Newton – reprezentau cel mai înalt nivel al culturii și al științei. „Viitorul Societății Națiunilor – declara în fața Adunării acesteia Sir Gilbert Muray – depinde de formarea unei conștiințe universale. Acțiunea ei nu se poate înfirișa și spori decât dacă savanții, gânditorii și scriitorii din toate țările vor întreține raporturi continue și vor propaga dintr-o țară în alta ideile care să asigure pacea între popoare.”

Inițial, era prevăzut ca respectiva Comisie să fie compusă din personalități alese „în considerarea competenței, reputației lor în mediile savante și fără a ține seama de naționalitatea lor”. Totuși, cei 12 trebuiau să reprezinte cele 52 de state membre ale Societății Națiunilor în ansamblul lor, la fel și marile arii culturale ale umanității, în niciun caz o țară ori o cultură în special, ci, mai degrabă, una din diferitele ramuri de activitate intelectuală.

Așadar, criteriul determinant se impunea a fi cel al importanței, consacării, notorietății, într-un cuvânt statutul de lider intelectual internațional indiscutabil. Printre primii componenți se aflau personalități, precum: Henri Bergson, Marie Curie, Albert Einstein, Thomas Mann sau Paul Valery. În lucrările organismului și pozițiile exprimate se confruntau idealismul tradițional al civilizației greco-romane și pragmatismul și sensul utilului lumii anglo-saxone.

Activitatea coerentă a organismului a fost destul de bogată. S-a ocupat de mijloacele necesare spre a face pe savanți să dea publicității descoperirile lor în materie de război chimic și gaze toxice; de chestiunea restrângerii accesului în universități (*numerus clausus*) etc.; s-au întreprins numeroase anchete pentru a se ajunge la reunirea unui congres internațional al instituțiilor de învățământ superior și crearea unei Școli Internaționale de Înalte Studii Politice; cercetarea arhivelor istorice; unificarea nomenclurii științifice și terminologice arheologice; crearea unei instituții financiare pentru sprijinul intelectualilor; emiterea de împrumuturi pentru dezvoltarea intelectuală a țărilor; protecția titlurilor profesionale; tipărirea lucrărilor științifice originale și difuzarea celor publicate în limbi puțin răspândite; crearea unui birou internațional de meteorologie; dezvoltarea legăturilor intelectuale dintre state prin schimbul de profesori și studenți și unificarea sistemului de echivalare a diplomelor, protejarea unei Federații studențești internaționale ș.a.

De asemenea, cu concursul experților, sub auspiciile sale s-a studiat și urmărit să se organizeze coordonarea, raționalizarea și perfecționarea bibliotecilor naționale și stabilirea de legături între biblioteci, ajungându-se, în 1929, la formarea Federației Internaționale a Bibliotecilor; crearea unui Oficiu Internațional al Muzeelor și a unei Comisii Internaționale a Artelor Populare; refacerea și perfecționarea Uniunii Internaționale pentru Protecția Proprietății Literare și Științifice. O direcție importantă a constituit-o promovarea spiritului internaționalist printr-o nouă orientare didactică a manualelor și a învățământului în general, spre ideile cooperării internaționale și aceasta nu numai prin difuzarea obiectivelor și spiritului Societății Națiunilor, ci mai ales prin însăși schimbarea bazelor învățământului național spre a-i imprima, „printr-o netezire spirituală”, ideea de înțelegere și colaborare internațională. Astfel, în urma propunerii delegatului Spaniei, Cesares, s-a adoptat o celebră rezoluție vizând examinarea revizuirii manualelor școlare (în frunte cu cele de istorie) și a supraveghea ca ele să nu cuprindă principii și metode contrare spiritului de înțelegere internațională (resentimente, critici la adresa altor națiuni etc.), de a face, deci, odată cu instruirea, pregătirea profesională și o educație specială în spirit internațional și ideea păcii. Pentru crearea unei adevărate „școli a internaționalismului și a păcii” au fost întreprinse inițiative instituționale precum refacerea Comisiei de Studii și Conferințe, crearea unui Birou Internațional al Educației ș.a.

De-a lungul existenței sale, OCI va cunoaște două reforme majore succesive. Prima, în 1930, mai ales sub impactul reproșurilor venite din partea Secretariatului SN că Institutul manifestă o prea mare independență față de instituția sub auspiciile căreia se afla și al criticilor și acuzațiilor britanicilor de „imperialism francez” care s-ar fi manifestat în cadrul său, hotărându-se o întărire a controlului CICI, atenuarea caracterului apreciat prea birocratic, dar mai ales unele măsuri de reducere a influenței franceze. Cea de a doua, a avut loc în 1938 când un Act internațional de cooperare intelectuală semnat de 45 de state, stabilea plata unei contribuții din partea acestora pentru constituirea fondurilor necesare susținerii inițiativelor reprezentative în materie. Documentul a fost ratificat de 11 țări și urma să intre în vigoare la 1 ianuarie 1940, dar ocuparea Franței de către trupele germane naziste va împiedica orice aplicare a sa. Ca atare, în iunie 1940, IICI a fost închis și a trebuit să se aștepte terminarea războiului, ca în 1945 să-și reia activitatea pentru puțin timp. Datele problemei și circumstanțele internaționale schimbându-se radical, iar influența anglo-americană devenind dominantă, noua viziune a acestora asupra vieții internaționale avea să se impună prin crearea ONU și a sistemului său de instituții specializate, din care va face parte și UNESCO, înființată în 1946, cu sediul inițial la Londra, prin transformarea fostei OCI. La bilanțul istoriei, sistemul cooperării intelectuale inițiat în perioada interbelică sub egida Societății Națiunilor se prezintă cu unele rezultate indiscutabile, în frunte cu meritul de a fi demarat colaborarea instituțională în materie și creat premisele noului sistem instituțional postbelic. Marele reproș care i s-a adus a fost acela de a nu fi fost îndeajuns de universală, ceea ce este adevărat, și prea elitistă, și o atare constatare oarecum fondată, dar cu nuanțări și circumstanțieri absolut necesare ținând de realitățile concrete și particularitățile domeniului.

Prezența românească a fost una permanentă, consistentă și de prestigiu. Personalități precum Elena Văcărescu, delegată permanentă, G. Oprescu, secretar general al ICI, ministrul de externe Nicolae Titulescu, membrii comisiei naționale de cooperare intelectuală au contribuit în acest cadru la promovarea și dezvoltarea legăturilor spirituale între națiuni și pentru educația și formarea noilor generații într-una numit spirit de înțelegere și cooperare internațională. Își găseau, așadar, deplină confirmare aprecierile lui Nicolae Titulescu potrivit cărora „pacea este azi o stare de spirit ca scop, o organizare legală ca instrument și un strigăt al

inimii, adică o expresie prin cuvânt, ca mijlocul de a împlânta în conștiința universală imperioasele comandamente” (1933).

1.1. *Institutul Internațional de Cooperare Intelectuală*. Precum întreaga construcție instituțională a organizării păcii de acum un secol și cea vizând cooperarea intelectuală s-a afirmat în contextul diferențelor de viziune și practici franceze și britanice. Potrivit acesteia din urmă, cooperarea internațională trebuia să joace un rol esențial pentru sarcinile Societății Națiunilor, raporturile interstatale de colaborare administrativă și tehnică se impuneau a fi organizate într-un sistem coerent în cadrul căruia Liga să reprezinte într-un anumit fel „cheia de boltă”. Numai că, la momentul redactării Pactului, Franța și alte puteri implicate erau preocupate prea exclusiv de securitatea colectivă pentru a mai face loc ideii de instituționalizare în acest cadru și a cooperării interstatale funcționale. Dacă inserția în actul constitutiv a articolelor 23 și 24 reprezenta un incontestabil succes pentru delegația britanică, prevederile lor nu aveau să fie aplicate vreodată, în perioada următoare, în mod adecvat (fie că organisme deja existente, precum anumite uniuni administrative au refuzat să se supună autorității ori chiar coordonării Ligii, fie că dezvoltarea de noi organisme de conlucrare a avut loc mai degrabă haotic).

Văzut din această perspectivă, proiectul de a crea, la Paris, un institut dispunând de resurse proprii și de structuri cu o autonomie marcată se prezenta ca o inițiativă franceză întâmpinată cu rezistențe britanice și menită să compromită și mai mult orizontul unui vast sistem de cooperare internațională prefigurat și patronat de Societatea Națiunilor. Dincolo de o atare percepție politico-diplomatică, dar sugestivă pentru destinul instituției preconizate, la 24 iulie 1924, printr-o scrisoare a ministrului francez al instrucțiunii publice F. Albert adresată savantului H. Bergson, președintele Comisiei de Cooperare Intelectuală, se aducea la cunoștință acesteia că guvernul francez a oferit sumele și localul necesar pentru fondarea și funcționarea unui *Institut Internațional de Cooperare Intelectuală*. Pus de Adunare³ sub auspiciile Comisiei, organismul dobânda ca obiect principal de activitate propagarea, dezvoltarea și executarea recomandărilor acesteia, ai cărei membri formau Consiliul director al Institutului⁴. Adversarii demersului vedeau și denunțau în acesta un institut de

³ Rezoluția din 23 septembrie 1924.

⁴ SDN, *Dix ans de coopération internationale*, 1929, p. 438 și urm.

„expansiune culturală franceză”, în timp ce promotorii și partizanii săi un succes și o formă de materializare a cooperării intelectuale ca factor de promovare a păcii și înțelegerii între popoare.

Cu sediul în Palais Royal și inaugurat oficial la 16 ianuarie 1926, Institutul a fost organul executiv al Comisiei, punând în operă deciziile și recomandările sale și pregătind documentația și lucrările sesiunilor ei, precum și pe cele ale comitetelor de experți aferente. Studiile și publicațiile realizate sub auspiciile sale au vizat probleme precum: folclorul muzical și rolul său cultural, misiunea intelectuală a cinematografului, studiile internaționale în învățământul timpului, rolul intelectual al presei, vocabularul tehnic al bibliotecarului, caietele relațiilor artistice, învățarea și știința dreptului în China ș.a.

1.2. Oficiul Internațional de Informații Universitare (OIIU). Răspunzând nevoilor înființării unui serviciu internațional de informații universitare, prin rezoluția din 27 septembrie 1923 a Societății Națiunilor se autoriza Comisia să transforme secretariatul său în Oficiul Internațional de Informații Universitare (OIIU)⁵. La solicitarea Comisiei de a primi „sarcina de mijlocitor între Oficiu și universitățile și școlile superioare din țara noastră comunicându-i totodată toate observațiile și sugestiile privitoare la organizarea numitului oficiu”, Academia Română decidea, în ședința din 16 noiembrie 1923, ca în Comisia Națională de Cooperare Intelectuală „formată de Academie, să fie cooptați și Rectorii celor 4 universități, care să formeze Subcomisiunea națională de cooperare intelectuală de informații universitare”.

⁵ În înștiințarea prezentată în ședința ordinară din 16 noiembrie 1923 a Academiei Române se arăta:

„Acest oficiu ar putea să-și înceapă activitatea:

- a) Comunicând autorităților competente și în special oficiilor naționale cu titlul de informațiuni, dorințele adoptate de Comisiunea de cooperare intelectuală;
- b) Publicând informațiuni cari ar fi transmise, în special de oficiile naționale de informațiuni universitare, acolo unde există, asupra echivalențelor, din punct de vedere al studiilor și diplomelor, admise de diverse țări, asupra programelor diferitelor universități, în special asupra cursurilor universitare relative la națiunile contemporane, asupra învățământului limbilor, literaturilor și civilizațiunilor moderne, asupra cursurilor de vacanțe internaționale;
- c) Pregătind o reuniune între subcomisiunile universitare și delegații asociațiunilor internaționale de studenți, pentru a cerceta mijloacele de a mări schimburile de studenți, de conivență cu universitățile respective;
- d) Punându-se în legătură cu toate organizațiile cari, în diferite țări, tind la multiplicarea schimbului de profesori.”

1.3. *Academia Internațională de Drept Comparat (AIDC)*. În același context al stimulării cooperării internaționale intelectuale generat de Societatea Națiunilor și structurile sale specializate și ca o împlinire a unei preocupări generate la finele veacului al XIX-lea, în cadrul unei conferințe desfășurate la 13-14 septembrie 1924 la Geneva s-a înființat Academia Internațională de Drept Comparat, având ca scop „să lucreze la studiul dreptului comparat pe baze istorice și la îmbunătățirea legilor în diferite țări – în special în ramura dreptului privat – prin apropierea sistematică și concilierea legilor”.

În număr de 30, membrii fondatori erau distribuiți în patru grupuri: latin (prezidat de prof. Dionisio Anzilotti, Roma), anglo-american (condus de prof. Edward Jenks, Londra), cel al Europei centrale și septentrionale (coordonat de prof. Charles Wieland din Basel) și cel oriental și colonial (având ca președinte pe prof. Georges Blanchard, Cairo). Cele trei rezoluții (moțiuni) votate în acest cadru urmăreau promovarea unificării legislației civile și comerciale vizând: pregătirea unui cod al legislației comerciale uniforme (prof. Lyon Caen), elaborarea regulilor uniforme de drept internațional privat (prof. André Weiss) și oferta de servicii juridice competente pentru Societatea Națiunilor, Curții Permanente de Justiție Internațională și Biroului Internațional al Muncii (prof. E. Balogh). Participarea și implicarea românească se anunțau promițătoare. În țara noastră funcționa o secțiune afiliată Societății de drept comparat din Franța, coordonată de avocatul I. Cohen, și se propunea candidatura profesorului de drept comercial de la Universitatea din București, Toma Stelian, la calitatea de membru al forului științific internațional. Totodată, se considera că „România are astăzi cea mai bună situație, deoarece prin alipirea teritoriilor trebuie să ne gândim serios la unificarea legislativă. Suntem de părere că nu trebuie să ne grăbim în rezolvarea problemei: studiile interesante ce se vor face și proiectele ce se vor propune de Academia Internațională din Geneva, ne pot fi de mare folos”⁶. De-a lungul timpului până astăzi AIDC a adus contribuții importante la progresul juridic. Congresele sale, începând din 1932, adună specialiști din toate părțile lumii, oferă cadrul unui dialog activ și abordează subiecte aparținând tuturor marilor discipline juridice, din cele mai diverse puncte de vedere. Publicațiile sale, în frunte cu cele consacrate lucrărilor

⁶ C.A. Stoeanovici, *Înființarea Academiei Internaționale de Drept Comparat*, „Curierul Judiciar”, nr. 12, Duminică 22 martie 1925.

manifestărilor organizate, constituie repere ale dezvoltării dreptului și studiilor comparatiste. Academia își păstrează și promovează și astăzi misiunea de a favoriza cercetarea științifică a dreptului comparat, având în vedere importanța sa ca factor în raporturile dintre popoare, utilitatea pentru reforma dreptului și locul în formarea juridică.

1.4. Institutul Internațional pentru Unificarea Dreptului Privat (UNIDROIT). Creat în același context, în 1926, sub auspiciile Societății Națiunilor și reformat în 1940 în virtutea „Statutului organic”, reprezintă o organizație neguvernamentală independentă, cu sediul la Roma (Villa Aldobrandini) care are ca obiect studiul mijloacelor și metodelor menite să permită modernizarea, armonizarea și coordonarea dreptului privat – în special a dreptului comercial – între state sau grupuri de state. În acest scop el a elaborat proiecte ale unor importante instrumente de drept uniform, principii și reguli comune în materie. UNIDROIT numără astăzi 63 de membri, printre care și România (din 1940).

1.5. Constituirea comisiilor naționale de cooperare internațională. După analiza răspunsurilor primite în cadrul anchetei internaționale întreprinse s-a constatat că rolul de dialog era asumat în plan intern de structuri diferite, de regulă universități, academii sau chiar fundații private. Pentru a asigura o anumită uniformizare și specializare a acestora s-a cristalizat ideea unor organisme specifice, în vederea materializării căreia s-a cerut punctul de vedere și au fost invitați la ședințele sale delegați ai entităților intermediare, iar printr-o rezoluție din septembrie 1923 Adunarea CICI ruga guvernele să sprijine aceste inițiative. În scopul de a favoriza fenomenul, de a uniformiza natura acestor noi instrumente naționale și a face misiunea lor inteligibilă, Comisia a fixat, la 5 decembrie 1923, cadrul general de activitate a comisiilor naționale printr-o serie de sugestii ce descriau activitățile și compunerea lor⁷. Dacă inițial se avuseseră în vedere mai ales țările „în care viața intelectuală e amenințată”, ulterior s-a trecut repede la generalizarea măsurii. În vara anului 1924, Adunarea Generală a Societății Națiunilor constata cu satisfacție că rețeaua comisiilor naționale ale cooperării intelectuale devenea din ce în ce mai

⁷ Archives SDN 13C/31595/32180; Martin Grandjean, *Les réseaux de la coopération intellectuelle. La Société des Nations comme actrice des échanges scientifiques et culturels dans l'entre-deux-guerres*, Université de Lausanne, 2018, p. 189.

completă și cerea Consiliului să relanseze apelul către guverne, să încurajeze crearea de noi entități de acest gen și să sprijine activitatea lor.

2. Reacția intelectualității din România

Desigur, așa cum constata și ancheta sociologică din 1923 a Comisiei, și în țara noastră dacă înainte de război starea intelectualilor „a fost grea și nenorocită”, după prima mare conflagrație mondială „a devenit dezastruoasă”. Semnalul de alarmă a fost tras de intelectuali de prestigiu angajați, precum dr. G. Marinescu, care, prin articole publicate în presă, conferințe și alte activități pertinente, subliniau criza generală a societății românești a timpului și consecințele sale asupra statutului diferitelor categorii sociale și făceau apel la unirea intelectualilor, arătând care sunt îndatoririle și drepturile lor. Totodată, s-a luat inițiativa și s-a înființat în 1920 Asociația Intelectualilor Români considerată a fi reprezentat „strigătul de durere al unei clase asuprite, ignorată de oamenii politici și disprețuită de îmbogățirii de război”. De asemenea, în aceeași perioadă a fost fondată și a funcționat și Federația Muncitorilor Intelectuali, având ca obiectiv de primă linie „apărarea intereselor materiale ale intelectualilor”, care urmărea sprijinirea și întrajutorarea materială a membrilor săi. Respectivul formule de organizare nu au reușit însă să dăinuie și să acționeze semnificativ în înlăturarea scopurilor propuse, rămânând mai degrabă la stadiul de simple ecouri locale și circumstanțiale ale mișcării intelectuale internaționale.

Exprimând atari realități, savantul medic dr. G. Marinescu scria în acel context: „Se vor redeștepta oare intelectualii noștri, mai curând sau mai târziu? Nu știu, dar ceea ce este neîndoios, este că, față cu împrejurările actuale, în care dezbinările politice și unele tendințe nenorocite amenință existența țării noastre, intelectualii ar avea de săvârșit o operă salutară patriei, căci munca și prețuirea ei trebuie să fie fundamentul și rațiunea chiar a unei țări”⁸.

De aceea, inițiativa organizării internaționale a păturii intelectuale a găsit un ecou favorabil în România, iar asociațiile și structurile de profil au răspuns preocupărilor apelului internațional la solidaritate și întrajutorare.

⁸ Dr. G. Marinescu, *Cooperația intelectuală națională și internațională*, în D. Gusti (coord.), „Politica externă a României. 19 prelegeri publice organizate de Institutul Social Român”, București, 1925, p. 308.

2.1. *Academia Română – intermediar național al cooperării intelectuale internaționale.* Prin forța statutului său de instituție academică națională, Academia Română a fost primul și cel mai autorizat interlocutor al OCI în dialogul și în intermedierea conlucrării dintre structurile specializate ale Societății Națiunilor și instituțiile românești din domeniile educației, științei și culturii.

În ședința extraordinară din 24 noiembrie 1922 a supremului for academic era prezentată o informare și solicitare a Comisiei de Cooperare Intelectuală primită „prin mijlocirea d-șoarei Elena Văcărescu, delegată supleantă a României pe lângă numita Societate” de conlucrare în vederea implicării intelectualității noastre în colaborarea internațională de profil. În prezentarea organizației internaționale se preciza că „instituită de Societatea Națiunilor Unite și reunită pentru prima dată la Geneva între 1 și 15 august 1922”, Comisia de Cooperare Internațională estima că prima sa îndatorire era „de a atrage atenția Consiliului, precum și întregii Societăți a Națiunilor, asupra stării vieții intelectuale într-o mare parte a Europei” și mai ales se gândește la națiunile în parte noi, care se întind de la Baltica la Marea Neagră și la Marea Egee”. Ea arăta că, în urma studiilor efectuate, s-a constatat că viața intelectuală a acestor țări, în măsuri diferite era afectată: în unele mai ușor și nu se impun ca facilități decât procurarea de cărți și ieșirea din izolare; în altele, dimpotrivă, le lipsesc și instrumentele pentru clinici și laboratoare ori localuri pentru învățământ; în fine, cea de-a treia categorie se afla într-o degradare economică așa încât orice viață intelectuală risca să devină foarte rapid imposibilă. Luând act de asemenea situație, prin rezoluția din 28 septembrie 1921, Adunarea Societății Națiunilor invita Consiliul „să urmărească această interesantă chestiune” și în special „să provoace o cooperare intelectuală bazată pe solidaritate internațională” în vederea „procurării de cărți și de documentație științifică pentru universitățile și școlile țărilor care, ca urmare a războaielor, au fost depedate și care nu au mijloace suficiente de a le dobândi”.

Urmând solicitarea forului statelor, în ședința sa din 4 octombrie 1922, Consiliul găsea deosebit de interesantă ideea de a alege în fiecare din țările interesate „o instituție locală care să servească ca intermediar” spre a comunica „Comisiei de Cooperare Intelectuală dorințele particulare ce îi vor fi adresate de savanții acestor state care au nevoie de anumite cărți ori instrumente determinante ori de a întreprinde anumite cercetări în străinătate”. Persoanele ori instituțiile interesate urmau să indice ce

publicații puteau și propuneau în schimb, dacă era vorba de profesori ce cursuri și conferințe puteau să susțină în timpul sejurului în o altă țară. Instituția desemnată în acest sens urma să controleze temeinicia cererilor astfel formulate, comunica apoi Comisiei ca să decidă în consecință. Pornind acțiunea de consultare pe marginea acestui proiect, Comisia înțelegea să se adreseze „cu titlu privat și provizoriu instituțiilor ori personalităților cele mai competente”. Astfel, ruga și Academia Română „să binevoiască a răspunde la următoarele întrebări: 1. Realizarea proiectului menționat era dezirabil și posibil în ceea ce privește România?; 2. În principiu, Academia era dispusă să accepte o eventuală invitație din partea Comisiei de Cooperare Intelectuală de a îndeplini, pentru România, funcțiile prevăzute în rezoluțiile pertinente?; 3. Ce formă precisă, potrivit părerii instituției academice naționale ar fi trebuit dată organizării acestui serviciu în țara noastră?”. Se preciza, totodată, că organizația respectivă, chiar în forma sa definitivă, nu urma să aibă niciun caracter oficial și nici politic „fiind vorba pur și simplu de a facilita în modul cel mai practic întrajutorarea intelectuală între diferitele țări”. De asemenea, se dorea a se arăta că aceeași instituție putea să primească cererile adresate eventual României de alte națiuni ori să ajute Comisia în cazul în care ar fi procedat la anchete generale asupra situației muncii intelectuale în diverse țări.

„După discuția urmată” se decidea ca Dr. G. Marinescu să redacteze proiectul de răspuns care, odată supus aprecierii Academiei și aprobat, în principiu, în ședințele înaltului for, era comunicat instituției geneveze.

În fine, în ședința din 2 februarie 1923 se lua act de scrisoarea de mulțumire a CCI „pentru răspunsul favorabil dat de Academie la ajutorul cerut în chestiunea punerii în aplicare a programului ei în România”. Totuși, în ședința publică din 9 martie 1923, la solicitarea Consiliului Comisiei, transmisă prin Ministerul Afacerilor Străine, ca Academia „să se însărcineze de a forma organismul intermediar între acea Comisiune și instituțiile culturale și intelectualii români” cu rolul de a primi „cererile instituțiilor și intelectualilor români privitoare la cărți și alte auxiliare ale culturii, precum schimb de studenți etc., să le examineze și să le expedieze apoi CCI însoțite de avizul Academiei”, se decidea a răspunde că punerea în aplicare a acestei responsabilități, acceptată anterior în principiu, „nu se putea face din lipsă de personal și fonduri” și spre depășirea impasului se solicita ministerului „a pune din fondurile sale la dispozițiunea acestei Instituții suma necesară pentru angajarea unui funcționar special, titrat și

care să cunoască bine limba franceză. Acceptarea de fapt a propunerii numitei Comisii rămâne condiționată de soluțiunea ca Ministerul să dea curs acestei cereri a Academiei”. Rezolvarea durabilă a problemei presupunea în mod evident constituirea unei structuri specializate, de genul comisiilor naționale. Problema fiind rezolvată, savantul medic participa ca reprezentant al Academiei Române la cea de-a III-a sesiune a Comisiei, desfășurată în decembrie 1923 la Geneva, iar aportul său era prezentat și aprobat în ședința Adunării Generale din 4 iunie 1924⁹.

2.2. Crearea Comisiei Naționale Române de Cooperare Intelectuală (CNRCI). După o primă fază de cooperare directă cu Academia Română, Comisia s-a adresat acesteia, invitând-o să formeze o „comisie națională de cooperare intelectuală, care să se pună în legătură cu diferitele instituții culturale” și acestea „să arate lipsurile de care suferă fiecare”. În ședința din 26 octombrie 1923 a Adunării Generale, dr. G. Marinescu a prezentat o expunere despre scopurile și lucrările celei de-a II-a sesiuni a Comisiei (din 1922) și intențiile sale de organizare. Așa cum se arăta în Raportul asupra lucrărilor făcute în anul 1923–1924, la solicitarea Comisiei Academia a organizat pentru România o contribuție internațională la refacerea Bibliotecii Universității din Tokyo iar „aceasta nu numai că a dat publicațiile ei aflate în depozite, dar a propus și a cerut tuturor caselor mari de editură să contribuie... Glasul Academiei a fost ascultat cu bogate rezultate. De acum înainte, grație acestei contribuții, în extremul orient se va putea studia și cunoaște istoria și literatura românească”¹⁰. Scopul convenit structurilor naționale era acela de: a servi ca intermediar între entitățile „vieții intelectuale” din țările respective și Comisia internațională; a colabora în sondarea situației interne în domeniu; a transmite

⁹ Chestiunea finanțării participării instituțiilor cultural-științifice românești la cooperarea internațională de profil a fost una cronică în perioada interbelică. În ședința Academiei Române din 18 ianuarie 1929, Emil Racoviță reiterează propunerea de instituire a unui oficiu special pe această temă pe lângă Ministerul de Externe care să finanțeze și să orienteze respectiva activitate. Se invocă drept argument experiența deciziei guvernului Vintilă Brătianu din 1928 de înființare pe lângă Ministerul de Externe a unui oficiu central cu un triplu scop: cunoașterea și informarea permanentă cu agenda congreselor internaționale; creșterea și studierea diverselor interese economice, politice și de orice fel legate de tematica respectivelor reuniuni; acordarea delegațiilor în cauză a unui mandat a informațiilor „trebuitoare asupra punctelor atrăgătoare de interesele specifice românești”.

¹⁰ Academia Română, *Sesiunea generală din 1924. Raport asupra lucrărilor făcute în anul 1923–1924*, 1925, p. 8.

secretariatului Comisiei sau direct celorlalte comisii naționale interesate cererile cele mai urgente ale instituțiilor sau ale lucrătorilor intelectuali din acele țări, mai ales în ceea ce privește cărțile și instrumentele, facilitarea călătoriilor și schimburile interuniversitare. Ele urmau să-și stabilească în mod liber rapoartele cu guvernele, precum și regulamentul de organizare și funcționare. Se recomanda ca fiecare comisie să cuprindă reprezentanți ai: instituțiilor sau asociațiilor create anterior pentru încurajarea cooperării intelectuale în domeniul național sau cu țările vecine; lumii universitare; bibliotecilor naționale, institutelor bibliografice sau serviciilor de schimburi de publicații; principalelor academii sau societăți savante; federațiilor naționale ale muncitorilor intelectuali. La chestionarul adresat de Comisia internațională prin intermediul Academiei Române la 50 de instituții culturale din România au răspuns numai 10, cele mai complete fiind prezentate de „instituțiile germane din Sibiu”. Așa cum informa dr. G. Marinescu în ședința din 4 iunie 1924 a supremului for academic, dezideratele exprimate în acest context erau diferite: Academia Română dorea lărgirea cadrului de activitate și o participare efectivă la congresele științifice internaționale, dar acuza lipsa finanțării corespunzătoare; Societatea Regală de Geografie (cu 2762 de membri) aspira la realizarea de publicații sintetice și crearea de secțiuni în Basarabia, Bucovina și Transilvania, dar nu dispunea de fondurile necesare și nici de local propriu; N. Iorga a dat lămuriri asupra studiilor istorice în România; Direcția Arhivelor a arătat istoricul și organizarea ei; Institutul de Meteorologie prezenta lucrările teoretice și practice realizate și fondarea în 1922 a Biroului Român la schimburi internaționale, care a distribuit publicațiile provenite din S.U.A., Polonia și Belgia. Deopotrivă, Școala Politehnică din Timișoara reclama greutăți bugetare, care o împiedica să-și recruteze profesorii, specialiștii preferând catedrei munca în întreprinderi; și în rândul studenților mizeria era mare! Sașii din Transilvania dispuneau de două societăți savante (una de istorie naturală și alta pentru istoria Transilvaniei), de Muzeul Bruckenthal și de arhivele națiunii săsești. În rezumat, deficiențele constau în lipsa resurselor financiare necesare salarizării corespunzătoare, achiziționării publicațiilor de specialitate și a instrumentarului și plății participanților la manifestările științifice internaționale. În același timp, Comisia a întreprins și un sondaj de opinie printre specialiști (oameni de știință, artiști, oameni de litere, profesori, publiciști, tipografi și editori) printr-un chestionar

cuprinzând 9 întrebări complexe¹¹. Cum conchidea dr. G. Marinescu în prezentarea sa, era regretabil că la ambele anchete internaționale numărul instituțiilor și al persoanelor care au răspuns din România „a fost mic, ceea ce nu este spre lauda noastră”¹². La 16 noiembrie 1923 în cadrul Academiei Române se constituia Comisia Națională de Cooperație Intelectuală având ca președinte pe Vasile Pîrvan, secretarul general al supremului for academic, secretar general era ales dr. G. Marinescu, iar secretar de ședință a fost istoricul de artă Gheorghe Balș. Participând la cea de-a 3-a sesiune a CICI din decembrie 1923, delegat de Academia Română, dr. G. Marinescu a prezentat din partea și în numele Comisiei Naționale de Cooperație Internațională următorul răspuns: „Suntem de părere că mișcarea de solidaritate intelectuală ar trebui să se îndrepte întâiu către țările în care viața intelectuală este primejduită mai mult. Linia de purtare în această operă nobilă trebuie să fie echitatea. Mai ales instituțiile țărilor care nu numai că au suferit mult din cauza războiului, dar din cauza împrejurărilor neprielnice nu se pot reface singure, trebuiesc avute în vedere. Țările cum e România, care n’au o industrie chimică, nu posedă nici o fabrică de instrumente de precizie și ceva mai mult, au pierdut și puținul ce aveau, ale căror biblioteci și arhive au fost devastate și care, în afară de acestea, sufăr din cauza deprecierei monedei lor, ar trebui ajutate în primul rând. Acesta este, credem, criteriul cel mai bun pentru orientarea organizării ajutorării intelectualilor. Comisia națională română crede încă că este nevoie de oarecare urgență în ajutorarea universităților și instituțiilor în suferință și propune ca intelectualii aparținând universităților din țările norocoase, care n’au suferit din cauza urmărilor distrugătoare ale războiului, să

¹¹ Respectiv: În ultimii 10 ani a avut loc o schimbare importantă în specialitatea respectivă? (Ea a fost datorată aplicării unei noi metode, opiniei publice sau altor cauze? A fost un progres sau un regres? Ce relație există între specialitatea fiecăruia și munca intelectuală din țara respectivă? Munca subiectului e originală sau mai vulgarizată?); Care e atitudinea presei, ajutorul bănesc din partea statului, a instituțiilor sau persoanelor particulare? Cum se recrutează specialiștii pentru fiecare specialitate? În specialitatea fiecăruia ce asociații, institute de cercetări, stabilimente de educare, reviste ș.a. există? Care e influența țărilor străine asupra fiecărei specialități? Ce izvoare de informație avea subiectul? Ce relații existau între muncitorii unei specialități și muncitorii similari din străinătate sau cu organizațiile speciale? Ce dezvoltări și ce planuri de muncă prevedea subiectul în specialitatea sa? Să se menționeze dacă starea moralității publice avea vreo influență asupra felului muncii intelectuale sau dacă era influențată de ea.

¹² Academia Română, *Anale. Tomul XLIV. Ședințele din 1923-1924*, Cultura Națională, București, 1924, p. 118.

intervină în mod activ pe lângă opinia publică și guvernele din țările lor respective în favoarea acestei mișcări de ajutorare intelectuală.

Schimbul de profesori și mai ales trimiterea de savanți ai națiunilor care au o înaltă cultură științifică, în țările care au fost bătute de războiu, mai ales în acelea în care mișcarea științifică este de dată recentă, ar fi în sfârșit de un mare folos reciproc pentru progresul științei.”

Pe ordinea de zi a reuniunii respective s-au aflat și s-au dezbătut trei probleme principale: ajutorarea studenților din țările cu valută slabă; procurarea de instrumente de muncă pentru instituțiile și învățații din această țară; schimbul de elevi și de profesori.

Cadrul instituțional național de cooperare intelectuală a fost completat și cu alte structuri; a fost instituită Federația Asociațiilor Românești pentru Societatea Națiunilor din care făceau parte Asociația Română pentru Societatea Națiunilor (sub președinția lui Emil Pangratti), Gruparea Universitară pentru Societatea Națiunilor (condusă de Dimitrie Gusti) și Uniunea Femeilor Române pentru Societatea Națiunilor.

Strâns legată de Academia Română, al cărei secretar general era de drept și președintele său, CNRCI era condusă de un birou permanent, alcătuit din președintele comisiei, secretarul general și o parte din membrii desemnați în acest sens; el se reunea cel puțin o dată pe an, iar biroul executiv de câte ori considera necesar și relevant. Guvernul României acorda pentru funcționarea structurii o subvenție anuală de 50.000 lei¹³. După decesul lui Vasile Pârvan (1927) funcția de președinte a revenit matematicianului Gh. Țițeica, în timp ce cea de secretar general a fost preluată de Al. Busuioceanu. Din Comisia națională au făcut parte de-a lungul timpului personalități reprezentative ale științei și culturii naționale, printre care Nicolae Iorga, Dimitrie Gusti, Sextil Pușcariu, C. Kirițescu etc.

Conform statutului și rolului său, Comisia a trimis periodic rapoarte cuprinzând informații referitoare la starea și evoluția vieții intelectuale românești. S-a urmărit stabilirea, întreținerea și dezvoltarea raporturilor cu structurile naționale de profil, o atenție deosebită acordându-se cooperării subregionale balcanice¹⁴. Pe conținut sunt de remarcat proiecte precum manualul asupra muzeelor românești realizat de G. Oprescu,

¹³ League of Nations, *International Cooperation, National Committee on International Cooperation*, Geneva, 1937, p. 108-109.

¹⁴ Deuxième conférence générale des Commissions nationales de coopération intellectuelle; *La coopération intellectuelle interbalkanique*, G. Tzitzeica, Président de la Commission roumaine de coopération intellectuelle, 1937.

găzduirea Congresului internațional al învățământului secundar în 1929, raportul referitor la metodele și mijloacele prin care sistemul educațional din România a inserat în activitățile didactice principiile Societății Națiunilor, întocmit în 1926 de C. Kirițescu etc.

Dintre inițiativele promovate la nivelul Comisiei remarcăm, cu titlu de exemplu, cea prezentată în 1935 de Ion Pillat în numele Delegației române și aprobată de forumul intelectual internațional ca Institutul de Cooperare Intelectuală al Societății Națiunilor să publice prin grija unui Comitet internațional, ajutat în această muncă de Comitete consultative naționale, o colecție de traduceri, într-una sau mai multe din marile limbi universale, de opere reprezentative și clasice luate din diferite literaturi europene de limbi regionale. Referitor la colaborarea cu Institutul de Cooperare Intelectuală, la 27 mai 1932, Emil Racoviță invoca, în ședința Academiei Române, proiectul coordonării bibliografiei științifice în privința stabilirii unei norme comune a regulilor privitoare la rezumate și măsurile adoptate de revistele românești în această perspectivă.

3. Perspective în termenii tradiției

Evocarea unor asemenea tradiții centenare ale cooperării internaționale în materie intelectuală, cu accentuarea contribuțiilor românești, se cuvine circumscrisă semnificațiilor sale aferente prezentului și mai ales perspectivelor pe care le putem oferi viitorului.

3.1. Mai mult ca niciodată, astăzi cultura nu este atât o marfă, ci se manifestă mai ales ca un formidabil instrument de consolidare a dezvoltării fiecărui stat, afirmării profilului identitar și influențării și manifestării sale în viața internațională. Ea reflectă o viziune proprie, comună exprimată în tradiții, valori materiale și spirituale create de-a lungul timpului, convingeri și atitudini general cultivate și consecvent promovate. Spre deosebire de alte activități, precum cele economice, industriile/producțiile culturale au rolul și rostul lor care se cuvin tratate ca atare. Și în actualele condiții în care și după experiențele actualei crize sanitare pandemice se pune problema regândirii perspectivelor de devenire, noi, românii, putem miza, mai mult ca oricând poate, pe cultură, pe valorile naturale și pe potențialul său intrinsec? După modelul nostru tradițional al construirii culturii și civilizației instituționale moderne în Franța, răspunsul ar trebui să fie apăsător, dar rămâne de reflectat.

Într-o lucrare apărută recent la Paris, cu titlu semnificativ *La culture nous sauvera* (Éditions de l'Observatoire, 2021, de David Lisnard și Christophe Tardieu), se propune o atare opțiune ca un excelent antidot la declinul Franței, pentru că în viziunea celor doi autori ai săi, aceasta ar reprezenta un imbold pentru spirite, un ferment pentru națiune, un vector de putere și o industrie aducătoare de locuri de muncă, de prestigiu și influență în lume. Dar cu o condiție indispensabilă pentru îndeplinirea uneia atari misiuni salvatoare: elaborarea și aplicarea unei politici adecvate și ambițioase, care să nu fie lăsată numai pe seama funcționarilor administrativi ori oamenilor politici, ci să fie una descentralizată, digitalizată și, înainte de toate, aproape de și cu implicarea solidară, responsabilă și angajantă a cât mai multor cetățeni.

3.2. În consonanță cu o asemenea opțiune de creștere internă, România poate transforma forța unui învățământ de performanță și a unei educații adecvate, a științei generalizate și culturii creatoare într-un principal factor de dezvoltare durabilă, integrare euroatlantică și interconectare globală. Din acest punct de vedere este absolut necesar să observăm cu atenție și să ne raliem rapid și deplin la noua orientare europeană aflată în plin proces de elaborare și pregătire a punerii în aplicare. În discursul său privind starea Uniunii din 16 septembrie 2020, marcat de experiența crizei sanitare generalizate, președintele Comisiei Europene, Ursula von der Leyen făcea apel la un nou *Bauhaus European* care să conducă la a da o formă specifică de manifestare dimensiunii cultural-civilizațională a *Pactului Verde* anunțat la 11 decembrie 2019 ca nouă strategie de creștere consolidată a „Europei celor 27” pentru următoarele trei decenii. Un concept filosofic, artistic și științific vizând să redefinească societatea post-pandemie, inspirat de mișcarea germană de acum un secol care a pus creația și tehnologia în serviciul cetățeanului. Dincolo de obiectivele enunțate oficial în ianuarie anul acesta, respectiva inițiativă constituie o interogație, propune o reflecție și deschide o perspectivă asupra capacității noastre de a transforma cunoștințele de care dispunem în mod de viață adaptabil de către toți, dar fără ignorarea totală a specificului fiecăruia, ci dimpotrivă prin contribuția sa creatoare. E o oportunitate majoră pe care nu trebuie să o ignorăm și mai ales să o ratăm, astfel riscând să ne plasăm în afara mersului și ritmului trenului istoriei.

Ca un corolar al unor atari perspective și posibile opțiuni, am putea ajunge la reconstituirea prestanței (culturale și nu numai) a țării, precum

În urmă cu un secol și mai mult decât atât. Și vom recurge pentru aceasta la a formula o sugestie și în acest sens, tot la exemple occidentale, chiar dacă fără a le numi, subsumate conceptului și practicii de *soft power* (inventate și promovate de profesorul american Joe Nye de la Universitatea Harvard). Este vorba de capacitatea unui stat de a-și atinge scopurile și a conta în arena internațională, chiar de a manifesta o anumită influență mult peste talia sa materială, recurgând la alte mijloace decât forța militară, potențialul economic ori diplomația activă. Ea constă în puterea culturii și a industriilor creației, valoarea și expresivitatea patrimoniului cultural și natural, valorificate ca atare, arta de a trăi, universitățile și capacitatea lor educativ-instructivă, media ori sportul care fac din detentorul de *soft power* o „putere inteligentă”, respectată și acceptată pretutindeni.

Scurte concluzii

Crearea sistemului OCI sub egida Societății Națiunilor, activitatea sa interbelică și participarea românească activă, în primul rând prin structurile naționale de profil, în frunte și sub coordonarea Academiei Române, au generat o experiență valoroasă și durabilă a cooperării internaționale intelectuale, în spiritul înțelegerii și solidarității între națiuni, prin conlucrare fructuoasă în scopul promovării creației umane. S-au creat astfel premisele majore ale organizării păcii și prin știință și cultură, alături și în completarea și potențializarea demersului politico-juridic, ce avea să-și găsească continuarea și expresia instituțională în condițiile specifice postbelice prin ONU și sistemul instituțiilor sale specializate, inclusiv UNESCO.

Implicarea națională a generației de intelectuali a României Mari în cadrul internațional și sub coordonarea internă a instituției academice naționale a fost și a rămas una reprezentativă, consistentă și identitară. Aspirațiile și perspectivele sale erau sugestiv exprimate astfel, de exemplu, de scriitorul Ion Pillat în cadrul conferinței Comisiei din toamna anului 1935: „Încă din primul moment, România a înțeles importanța excepțională a unei instituții al cărei scop este chiar de a crea dincolo de frontiere, dar nu și în afara națiunilor, o ordine spirituală nouă, fondată pe aportul colectiv și diferit al fiecărui popor din lume. Poporul român a păstrat cu pioșenie în munții săi străvechi tradiții tracice, o limbă care îi vine de la legiunile Romei și un minunat patrimoniu artistic și de înțelepciune populară – el păstrează cu strășnicie acest suflet național pe care secole de asuprire n-au putut să-l altereze – dar dorește, cu nu mai puțină ardoare, să

contribuie el însuși la viitorul spiritual al lumii, căruia îi hărăzește posibilitățile infinite ale sufletului său strămoșesc și pastoral, precum și toate vigoarea năvalnică a tinereții sale.

Iată de ce România vede în activitatea de Cooperare Intelectuală chiar realizarea celor mai înalte aspirații ale sale: o cultură națională care să slujească înaintea de orice umanității întregi și al cărei coeficient de universalitate să fie în raport direct cu ceea ce fiecare popor are mai specific. Ca să fie reprezentativ pentru alții, înseamnă mai întâi să fie profund el însuși – aceasta este valabil pentru indivizi, cât și pentru națiuni.”¹⁵ Și în consens cu o asemenea viziune, demersul se impunea extins la nivelul tuturor instituțiilor de educație, știință și cultură, cu convingerea că numai o cooperare intelectuală a națiunilor în spirit internaționalist și pașnic poate forma o opinie publică generoasă și receptivă pentru progresul păcii și numai printr-o asemenea conlucrare creatoare pacea, ca organizare, ca instrument legal poate avansa și a se impune. Pentru aceasta delegația română la Conferința Uniunii Interparlamentare, ținută la București în 1930, propunea implicarea în opera de consolidare a păcii a universităților, a instituțiilor de învățământ în general.

Sub influența dialogului și schimbului de experiențe internaționale, la începutul anilor 1930 s-a născut ideea înfăptuirii unei structuri care să coordoneze, îndrume și sprijine cercetarea științifică, ce a cunoscut o formulare precisă în 1934, și a devenit o inițiativă concretă și susținută în 1937 sub cupola Academiei Române. În ședința din 29 mai a aceluiași an a înaltului for academic se propunea înființarea Consiliului Național de Cercetări Științifice menit să organizeze și finanțeze activitatea de cercetări științifice, sub autoritatea profesională a celei mai înalte „instituții culturale, cea mai veche, cea mai cu cinste privită de națiune, aceea căreia generozitatea națională încredințează mai ales gestiunea averilor și împlinirea ultimelor dorințe în folosul culturii românești”.

Asemenea tradiții au dobândit rezonanțe specifice peste timp, constituind și perspectiva de afirmare a prezenței românești în cadrul UNESCO, începând din 1956, care, la rândul-i, a cunoscut mai multe etape în derularea sa, în condiții socio-politice diferite. Dincolo de vitregiile timpurilor s-au păstrat și manifestat anumite constante, structurate în jurul valorilor cooperării și solidarității intelectuale.

¹⁵ „Manuscriptum”, XVIII, nr. 1(66), 1987, p. 163-169; text tradus de Dumitru-Șerban Drăgoi.

Războiul Rece, România comunistă și contextul politic al aditerii în UNESCO

Paul Nistor, CS II

Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”
Academia Română - Filiala Iași.

După 6 ani dificili de război, în 1945, mare parte din omenire își exprima speranța în reorganizarea lumii sub semnele păcii, dezvoltării și cooperării internaționale. Catastrofele umane la care statele asistaseră neputincioase în timpul războiului impuneau ambiții pacifice pe măsură. Inițiativa stabilirii unei noi ordini internaționale, care să aibă la bază o nouă organizație globală au avut-o, chiar de la începutul mării conflagrații, liderii Statelor Unite și Marii Britanii. La întâlnirea de la Newfoundland, președintele F.D. Roosevelt și premierul Winston Churchill au dat semnalul rezistenței organizate contra celor care au încălcat pacea mondială. „Carta Atlanticului”, declarația lansată în august 1941, se referea la oprirea expansiunilor teritoriale, restaurarea suveranității statelor și dreptul popoarelor de a se guverna libere¹. Conferința de la San Francisco (aprilie - 1945), cea mai importantă întâlnire pentru definitivarea Națiunilor Unite, a început în contextul tragic al decesului președintelui Roosevelt. Disparația bruscă a acestuia nu a influențat negativ procesul decizional, iar secretarul de Stat al SUA Edward Sttetinius a condus cele mai multe din ședințele sesiunilor de discuții. La San Francisco, marile puteri s-au ciocnit cu statele mici și mijlocii, în multiple sesiuni și ședințe de discuții, dar în final a fost semnată o Cartă care s-a dovedit viabilă în timp².

¹ Stephen C. Schlesinger, *Act of Creation: The Founding of the United Nations*, Westview Press, Boulder, Colorado, 2003, pp. 37-39.

² Stanley Meisler, *United Nations: A History*, Grove Press, New York, 2011, pp. 16-19.

La baza înființării Națiunilor Unite a stat în primul rând sistemul securității colective³. Deși nu funcționase în perioada interbelică, acest sistem beneficia după 1945 de alte organisme și instrumente de aplicare, precum și de o determinare sporită din partea marilor puteri. Scopurile ONU erau prezentate în articolul 1: menținerea păcii și securității internaționale, dezvoltarea relațiilor amicale între state și cooperarea internațională în probleme economice, sociale, culturale și umanitare. Este clar că fondatorii Națiunilor Unite s-au gândit în primul rând la posibilitatea de a stopa noi agresiuni, a descuraja folosirea forței în relațiile internaționale și de a încerca rezolvarea pe cale pașnică sau prin intervenția Consiliului de Securitate a crizelor care puteau să apară⁴. În procesul evoluției ONU, însă, și celelalte scopuri au căpătat o importanță specială. Treptat lumea se schimba și nu doar amenințarea militară era un fenomen relevant pentru state și națiuni. Cooperarea economică, încercarea de a dezvolta diferite zone înapoiate, în special din fostele colonii, schimburile culturale, concentrarea pe respectarea drepturilor omului în contextul încălcării acestora de către regimurile totalitare și autoritare, preocuparea pentru drepturile femeii și pentru condițiile de viață, au extins mult aria reală de acțiune a Națiunilor Unite.

Intrarea omenirii în epoca postbelică, după o conflagrație mondială terifiantă, a găsit România într-o situație dificilă: stat învins în război, ocupat de armata sovietică și obligat să se alieze cu rivalul cel mai de temut. Începutul în forță al Războiului Rece și conturarea celor două tabere – lumea liberă și blocul comunist – au împins Bucureștiul către opțiunea Est în politica externă. Noul guvern, condus de Petru Groza, și-a dorit prin orice mijloace să asigure tânărului regim comunist legitimitatea și stabilitatea, în ochii propriului popor și ai comunității internaționale. Intrarea în Organizația Națiunilor Unite și participarea la activitățile din sistemul agențiilor specializate ale ONU erau, din acest motiv, obiective majore pentru noii guvernanți. Conducerea Partidului Comunist Român (PCR) credea cu fermitate că admiterea în entități internaționale precum ONU, UNESCO, Organizația Mondială a Muncii etc. putea aduce atât securizarea regimului în fața unui presupus atac al Vestului, cât și o anume

³ Thomas G. Weiss, David P. Forsythe, Roger A. Coate, *The United Nations and Changing World Politics*, Westview Press, Boulder, Colorado, 2004, p. 7.

⁴ Franz Cede, Lilly Sucharipa-Behrmann, *The United Nations: Law and Practice*, Kluwer Law International, Hague, Netherlands, 2001, pp. 14-16.

onorabilitate a României comuniste înaintea lumii occidentale. În aceste condiții, admiterea României în ONU și în agențiile specializate ale instituției mondiale a devenit principalul obiectiv de politică externă al Bucureștiului în prima decadă postbelică.

România comunistă, ca stat tânăr și cu o clasă politică lipsită de experiență în arena internațională, a practicat o politică externă rigidă în primii ani postbelici, considerând că obținerea legitimității externe putea fi ceva facil, printr-o recunoaștere implicită a noii ordini, în care Uniunea Sovietică avea un cuvânt greu de spus. Dar procesul admiterii în ONU a fost lung și anevoios, presărat cu multiple capcane ideologice și politice, care luau forme agresive în timpul Războiului Rece⁵. În urma acestor dificultăți, întâlnite pe fondul rivalității Est-Vest, abia de la începutul anilor '50 românii au dat atenție și accesului în UNESCO și în alte agenții specializate ale Națiunilor Unite, ca tactică pentru a atinge mai lesne obiectivul major: accesul în instituția mondială⁶.

După semnarea Tratatului de pace, în februarie 1947, toate eforturile regimului comunist de la București s-au concentrat pe obținerea unui succes diplomatic internațional. Accesul în ONU echivala, în ochii PCR, cu acceptarea sa în lumea decentă a politicii. Tocmai de aceea, Ministerul Afacerilor Externe de la București, precum și alte instituții, au dat un veritabil asalt asupra instituției mondiale și a diplomaților străini care puteau ajuta la admiterea României. În luna mai 1947, ministrul de Externe Gh. Tătărescu și ministrul României la Washington, Mihai Ralea, discutau despre momentul depunerii cât mai oportune a cererii de admitere în ONU. Dacă Ralea sugera o depunere mai urgentă a acestei cereri, Tătărescu insista ca acest lucru să se facă abia după ratificarea Tratatului de Pace, poate chiar a doua zi, „pentru a nu ne expune la un refuz dictat de stipulațiile din acest Tratat”⁷. În urma discuțiilor cu reprezentanții Cehoslovaciei și Iugoslaviei sau cu diplomați occidentali, Ralea a fost sfătuit pentru înaintarea unei cereri chiar înainte de ratificarea Tratatului de Pace. După opinia sa, exista deja un precedent – cazurile Ungariei și Italiei – iar acest gest ar fi confirmat atât respectul pe care România îl acorda Națiunilor Unite cât și speranța revenirii între statele decente ale lumii.

⁵ Paul Nistor, *Admiterea României comuniste în ONU*, Iași, Institutul European, 2014.

⁶ Cezar Stanciu, *Devotați Kremlinului. Alinierea politicii externe românești la cea sovietică în anii '50*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2008, p. 54.

⁷ Arhiva Diplomatică a MAE (AMAE), fond SUA, Telegramme Washington, 1947, vol. 6, f. 52.

Avantajele integrării în ONU erau prezentate succint: apartenența la International Emergency Food Council în acele vremuri când România se confrunta cu o gravă criză alimentară, cooperarea cu Fondul Monetar Internațional pentru obținerea unor împrumuturi consistente și utilizarea UNESCO pentru reluarea relațiilor culturale cu alte țări⁸.

La 10 iulie 1947, Gheorghe Tătărescu adresa oficial o scrisoare Secretarului General - Trygve Lie, prin care solicita admiterea statului român ca membru ONU. În lipsa Secretarului General, plecat în Europa, documentul a fost înmânat adjunctului său, Andrew Cortier, la 11 iulie. Cererea era un document de două pagini, întocmit simplu, în care se afirma că „România caută colaborarea tuturor popoarelor dornice de pace și libertate; ea înțelege să aducă fără întârziere azeziunea ei totală la principiile Cartei Națiunilor Unite”⁹.

Abia în octombrie, Consiliul de Securitate a luat în discuție posibila admitere a cinci state europene, foste aliate ale Germaniei pe timp de război (Italia, Ungaria, Finlanda, România și Bulgaria). Dar URSS nu a fost de acord cu votul fragmentat, ci dorea admiterea în bloc. De aceea, a opus veto Italiei și Finlandei, deși acestea acumulasera numărul de voturi care le permitea intrarea în ONU. Principiali, sovieticii s-au abținut chiar și la discuțiile care îi vizau pe sateliții proprii. În aceste condiții, România a devenit cea mai agreată dintre statele estice. Pentru admiterea ei au votat Franța, China naționalistă, Columbia și Siria. S-au abținut: SUA, URSS, Marea Britanie, Belgia, Brazilia, Australia și Polonia¹⁰.

În septembrie 1949 a existat o nouă încercare sovietică de a introduce statele estice protejate în ONU. Din nou Moscova a mizat pe propunerea de admitere în bloc a celor 12 state candidate din acel moment. Însă puterile occidentale au reușit să impună votul individualizat, pe fiecare țară. În acest context, Consiliul de Securitate a respins cererea României (3 voturi pentru – URSS, Ucraina, Egipt; 1 vot contra – Canada; 7 abțineri – SUA, Marea Britanie, Argentina, Cuba, China naționalistă, Franța, Norvegia)¹¹. În România, ziarul Partidului Comunist, *Scânteia*, prin cuvintele reprezentantului URSS, Țarapkin, explica ideologic motivul picării probei votului de către cele cinci state comuniste: „SUA și Marea

⁸ *Ibidem*, f. 121.

⁹ *Scânteia*, 13 iulie 1947.

¹⁰ AMAE, fond SUA, Telegrama Washington, 1947, vol. 9, f. 10.

¹¹ AMAE, fond ONU, Dosar 241/1955 ONU, Admiterea României în Organizația Națiunilor Unite, (1947-1955), *Admiterea României în ONU, Lista acțiunilor României la ONU*.

Britanie insistă să fie admise în ONU numai acele țări care se află în stare de dependență față de ele și împiedică totodată admiterea țărilor de democrație populară care duc o politică independentă, ce nu este pe placul Statelor Unite și Marii Britanii”¹².

Tot în 1949, în octombrie, Națiunile Unite dădeau o lovitură severă speranțelor Bucureștiului, Sofiei și Budapestei, adoptând rezoluția 294(IV) a Adunării Generale: „Supravegherea drepturilor omului și libertăților fundamentale în Bulgaria, Ungaria și România”. Adunarea Generală a ONU își exprima îngrijorarea pentru gravele acuzații de încălcare a Tratatului de Pace și a drepturilor omului, acuzații aduse celor trei țări estice. De asemenea, lua act de refuzul acestor guverne de a coopera pentru examinarea și rezolvarea problemei, împreună cu instituția mondială¹³.

Războiul din Coreea, izbucnit în vara anului 1950, a blocat pentru următorii ani discutarea cu șanse reale a primirii de noi membri în ONU. Abia moartea lui Stalin și încheierea unui armistițiu în Coreea (1953) au creat premisele unei prime destinderi a relațiilor. După moartea lui Stalin și apariția semnelor destinderii în raporturile Est-Vest, guvernul român a început să dea tot felul de semnale pozitive, prin care să indice dorința sa expresă privind o colaborare lărgită cu Națiunile Unite. Pentru a bifa un gest binevoitor, la 17 iunie 1954 România ratifica „Convenția asupra drepturilor politice ale femeii”, adoptată de Adunarea Generală a ONU în decembrie 1952. Documentele ratificate au fost depuse la departamentul juridic al ONU, la 6 august, în prezența directorului Constantin Stavrapoulos, a întregului personal al direcției, plus fotografi și reporteri¹⁴. Un diplomat român prezenta cu entuziasm acel moment: „Au admirat felul frumos cum a fost legat și prezentat documentul spunând că este primul document prezentat la ONU în felul acesta. După depunerea documentului am fost primit într-o scurtă audiență de Secretarul General al ONU – Dag Hammarskjöld, de față fiind și tovarășul Munteanu și directorul protocolului de la ONU – Rodzianko”¹⁵. Secretarul General i-a încurajat pe reprezentanții Bucureștiului, afirmând că e fericit să constate că Republica Populară Română (RPR) se numără printre primele țări care ratificau convenția, deși nu era încă membră a

¹² *Scânteia*, 20 septembrie 1949, p. 4.

¹³ Ion Calafeteanu (coordonator), *Istoria politicii externe românești*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 365.

¹⁴ AMAE, fond SUA, Telegramme Washington, iulie-decembrie 1954, Legația către MAE, notă de serviciu din 12 august 1954, f. 57.

¹⁵ *Ibidem*.

Națiunilor Unite. Hammarskjöld a adus în discuție și subiectul accederii în ONU, afirmând sprijinul său în această direcție. Diplomatul Bucureștiului a prins imediat importanța momentului și a cerut MAE să folosească ideile Secretarului General în analize din presa românească. În plus, acțiunea diplomației române a căzut foarte bine, ea fiind reflectată și în presa americană¹⁶.

Într-un asemenea context pozitiv, Consiliul Economic și Social al ONU, instituție prin care trecea accederea statelor în UNESCO, recomanda primirea României în Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO) la 12 iulie 1954¹⁷. Vestea era considerată un succes românesc, deoarece discuțiile despre calitatea de membru în mai multe organisme conexe ale instituției mondiale netezeau drumul către admiterea oficială în Națiunile Unite. Românii depuseseră cererea la 18 mai 1954, motivând cu dorința de dezvoltare a relațiilor culturale cu alte state. În conformitate cu acordul existent între ONU și UNESCO, cererea RPR a fost înaintată Consiliului Economic și Social. Acolo, reprezentantul Cehoslovaciei comuniste a făcut un favor Bucureștiului, propunând un proiect de rezoluție care recomanda Consiliului să aducă la cunoștința UNESCO lipsa oricăror obiecții împotriva admiterii României. Reprezentanții Cehoslovaciei și URSS au susținut cauza aliatului, insistând asupra pretinselor drepturi democratice de care s-ar fi bucurat cetățenii României și asupra libertăților garantate de Constituția RPR¹⁸. Delegații americani și englezi, din contra, au criticat regimul totalitar din România, reluând toate acuzele de fond care se aduceau de mai mulți ani Bucureștiului. În final, rezoluția a trecut cu 10 voturi pentru (URSS, Cehoslovacia, Argentina, Australia, Belgia, Egipt, India, Iugoslavia, Norvegia și Pakistan), 7 împotriva (SUA, Anglia, Franța, Cuba, Turcia, Ecuador și China naționalistă) și o singură abținere – Venezuela. Oricum, acest pas mărunț era celebrat ca o victorie internațională în țară¹⁹.

Dar adversarii occidentali, ostili comunismului estic, nu puteau rămâne pasivi. Prin chichițe juridice sau influență politică, ei doreau neapărat întârzierea accederii în agențiile ONU a unor aliați ai Uniunii Sovietice. O primă „lovitură” importantă pe scena internațională a venit contra Bucureștiului în august 1954. Cu acea ocazie, Consiliul Economic și

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Ion Calafeteanu, *op. cit.*, p. 368.

¹⁸ *Scântea*, 14 iulie 1954, p. 4.

¹⁹ *Ibidem*.

Social s-a întrunit pentru a discuta raportul anual al Comisiei Economice ONU pentru Europa. În același timp, s-au luat în discuție cererile unor state care doreau obținerea de vot deliberativ în comisia pentru Europa. Din nefericire pentru regimul condus de Partidul Muncitoresc Român, hotărârea luată favoriza doar Austria, Germania, Italia, Portugalia și Finlanda și refuza aceleași drepturi pentru Albania, Bulgaria, Ungaria și România²⁰. Într-o încercare de refacere a echilibrului Est-Vest, delegația sovietică a prezentat un proiect de rezoluție care prevedea modificarea paragrafului 7, referitor la competențele Comisiei, pentru a acorda și celor patru țări comuniste vot deliberativ în Comisia Economică pentru Europa. După argumente pro și contra, în discuții în care India și Argentina au sprijinit propunerea sovietică, delegațiile Angliei, Franței și Statelor Unite au formulat obiecții procedurale și au reușit să amâne, pentru altă sesiune, rezolvarea acestei probleme²¹.

Tot în vara lui 1954 s-a declanșat o campanie de presă contra abuzurilor practicate pe scară largă în România. Totul a plecat de la o conferință a doctorului Nahum Goldman, unde, „conducătorul sioniștilor a făcut apel la lumea civilizată să protesteze împotriva condamnării evreilor din RPR.” Acestuia i s-a adăugat Robert Murphy, subsecretar la Departamentul de Stat, care a promis să înainteze un protest oficial guvernului român, considerând că acesta a violat Tratatul de Pace prin faptul că a condamnat conducătorii evreilor din RPR la închisoare”²². Chiar și președintele Eisenhower s-a alăturat acuzelor aduse României iar la finalul lunii iunie Uniunea Congregațiilor Evreiești din America a avut o adunare unde s-a votat o rezoluție care acuza guvernul român de acțiuni de genocid contra evreilor. Acțiunile românești au fost categorisite drept „similare cu acțiunile ce le ducea Hitler contra evreilor”²³. Organizațiile evreilor americani au cerut imperativ Departamentului de Stat să prezinte această situație lumii întregi și să o aducă și în dezbaterile ONU. Situația părea destul de serioasă, întrucât ministrul român la Washington – M.F. Ionescu, solicita Bucureștiului materiale de informare, cu care să contracareze aceste posibile discuții de la Națiunile Unite²⁴.

²⁰ *Ibidem*, 6 august 1954, p. 4.

²¹ *Ibidem*.

²² AMAE, fond SUA, Telegrama Washington, ianuarie-iunie 1954, Legația către MAE, notă de serviciu din 11 iunie 1954.

²³ *Ibidem*, telegramă din 22 iunie 1954, f. 296.

²⁴ *Ibidem*.

Este necesar să vedem cum priveau diplomații României activitățile concrete din interiorul agențiilor specializate ale ONU și dacă se regăseau în ceea ce se întâmpla acolo. Dintr-un document datat 17 august 1954 și semnat Alexandru Lăzăreanu, aflăm mai multe detalii de la câteva sesiuni de lucru ale unor organisme din rețeaua Națiunilor Unite. Astfel, între 5 iunie și 6 august, Lăzăreanu a participat la Conferința Internațională a Muncii, la lucrările Consiliului Economic și Social al ONU și ale Consiliului executiv UNESCO. La două din aceste organizații – UNESCO și Organizația Internațională a Muncii (OIM) – România intenționa să adere, iar Lăzăreanu era trimis ca reprezentant oficial al guvernului român²⁵.

*

Edificator este primul paragraf din raportul diplomatului român, raport în legătură cu participarea la Geneva, la Conferința Internațională a Muncii. Lăzăreanu mergea de la bun început cu delegația sovietică, pentru a se consulta cu aceasta și pentru a primi instrucțiuni directe, cu care să depășească momentele grele. El însuși venise cu câteva argumente gândite la București: „Prietenii (sovieticii) le-au analizat și le-au găsit bune, sfătuindu-mă că, până la discutarea cererii noastre, să încep o muncă de relații printre delegații la conferință, pentru a căuta să obținem un număr și mai mare de voturi favorabile”²⁶.

*

După acomodarea la Geneva, Lăzăreanu a constatat că situația era defavorabilă României, din mai multe motive: americanii și aliații lor, „turbați de intrarea în OIM a URSS, Bielorusiei și Ucrainei” au depus eforturi pentru a împiedica accesul altor state socialiste. Caracterul tripartit al organizației (reprezentanți ai guvernelor, patronilor și muncitorilor) sporea influența americană; chiar și sindicatele muncitorești occidentale se situau pe poziții anticomuniste iar sistemul de vot nu avantaja România. Din discuțiile avute la OIM, Lăzăreanu a făcut și o hartă a amicilor și

²⁵ Arhivele Naționale ale României (ANR), fond CC al PCR, Secția Relații Externe, Dosar 15/1954, *Informare de la lucrările Conferinței internaționale a muncii, ale Comisiei Economice și Sociale ale ONU*, p. 1.

²⁶ *Ibidem*.

inamicilor, care puteau influența un vot favorabil/defavorabil Bucureștiului. Astfel, aproape toate țările arabe și asiatice sprijineau România (excepții: Japonia și China naționalistă), iar statele europene occidentale și nordice (cu excepția Angliei și Franței, mai reținute) „au promis că vor vota cu noi”. Unii reprezentanți sud-americani au dat răspunsuri pozitive. În schimb, patronii din țările capitaliste și liderii „reformiști” ai muncitorilor occidentali nu agreeau statele estice supuse Moscovei²⁷.

Lăzăreanu a fost audiat de o subcomisie a OIM și în special un reprezentant al patronilor americani și unul al laburiștilor englezi, au pus întrebări dificile despre încălcarea „libertăților” sindicale în RPR și existența muncii forțate. Raportul întocmit de subcomisie nu a avut concluzii unitare. Dacă reprezentanții guvernelor tindeau să accepte România, patronii solicitau respingerea ei pe motiv că era „o dictatură comunistă” iar muncitorii „se declară de asemenea împotriva admiterii RPR pretinzând că legislația și codul muncii din RPR violează spiritul constituției, că libertatea de exprimare și de asociere nu există în România și că munca forțată este nu numai autorizată ci și practică”²⁸.

Cum acest raport avea un caracter complet negativ, era previzibil că Adunarea Generală se va opune solicitării României. Din acest motiv românii s-au sfătuit cu sovieticii și au ajuns la concluzia că e mai bine să-și retragă cererea de admitere decât să fie umiliți în noi dezbateri. Astfel, Lăzăreanu a insistat pe suspendarea oricăror proceduri juridice până când guvernul român urma să răspundă raportului „calomnios” al subcomisiei. Ca și concluzii, Lăzăreanu formula niște sfaturi către conducerea PMR, care era sfătuită să plaseze mai bine delegația Bucureștiului la OIM în 1955: trebuia „înfrumusețată” legislația muncii, precum și activitatea sindicatelor din România; guvernul român să arate Biroului OIM cum se achită de alte obligații internaționale; Bucureștiul să ratifice noi convenții din cadrul ONU – care nu ar solicita modificarea legislației interne; să fie abrogate sau înlocuite paragrafe din legislația românească care puteau face trimitere la munca forțată sau care deranjau sindicatele occidentale; și, în final, „să se încerce stabilirea de legături cu unii dintre liderii reformiști care s-au arătat mai puțin înrăiți”, urmând a se merge chiar până la invitarea lor în România și URSS²⁹.

²⁷ *Ibidem*, pp. 1-2.

²⁸ *Ibidem*, pp. 3-4.

²⁹ *Ibidem*, pp. 4-5.

Tot în acea perioadă, Lăzăreanu a participat la ședințele organismelor care puteau decide accesul României în UNESCO. Discuțiile de la Geneva și Veneția au început cu aceleași sfaturi venite de la sovietici, și cu binecunoscuta „muncă de relații”, în care „am stat de vorbă cu toți membrii consiliului în afară de trimișii Gomindanului”³⁰. Sarcina nu a fost ușoară deoarece din 18 voturi, România avea nevoie de 10 și simțea acolo doar doi aliați evidenți: URSS și Cehoslovacia. Lăzăreanu a avut și decepții, reprezentanții Franței și Ecuadorului fiind printre cei care nu au putut onora promisiunile făcute. În final, Consiliul Economic și Social a recomandat admiterea României în UNESCO. Această decizie a fost percepută ca un veritabil succes la București, mai ales ca „New York Times” scria în 13 iulie: „puterile occidentale au pierdut prima rundă a unei bătălii pentru împiedicarea intrării României condusă de comuniști în UNESCO.”³¹

Apoi, după Consiliul executiv UNESCO, Lăzăreanu a anunțat Bucureștiul că americanii ar fi suferit un și mai mare eșec (se făcea referire la americani deoarece ei erau considerați capii conspirațiilor antiromânești). Contra intrării României în UNESCO s-au pronunțat doar două state (SUA și Japonia), altele s-au abținut (între care Peru, Filipine, Uruguay) dar multe alte țări, din care unele erau aliante ale americanilor, au votat pentru România (Anglia, Danemarca, Elveția, Franța, India, Iran, Libia, Olanda, Pakistan, Siria, Tailanda). Unul dintre detaliile de culise ale diplomației Războiului Rece a fost surprins cu această ocazie, când reprezentantul Franței a sprijinit cererea RPR, dar, în același timp, a sugerat reprezentantului Bucureștiului că Parisul ar dori reluarea activității Institutului de cultură francez din România³². Așadar, unele state ar fi ajutat România dacă vedeau că aceasta scădea încrâncenarea ideologică de până atunci. Din păcate, chiar și după ce au fost admiși în UNESCO, românii s-au apucat de o treabă temeinică învățată de la sovietici, făcând planuri pentru promovarea culturală a României în UNESCO, dar și pentru propagarea unei culturi ideologizate.

Tot Lăzăreanu a participat la dezbaterile în care Consiliul Economic și Social a amânat acordarea votului deliberativ pentru unele state din Est. Aici, diplomatul român a aflat și importanța urmării stricte a procedurilor juridice. Pe acest considerent au votat contra ori s-au abținut țări precum

³⁰ *Ibidem*, p. 6.

³¹ *Ibidem*, p. 7.

³² *Ibidem*, p. 8.

Norvegia, Egipt, Iugoslavia, care au promis totuși că vor sprijini, cu altă ocazie, România³³.

La finalul acestui periplu diplomatic, de mare importanță pentru tânărul regim comunist de la București, Alexandru Lăzăreanu a tras câteva concluzii care trebuiau să îmbunătățească eficiența diplomației RPR și să aducă un plus de experiență într-un domeniu în care comuniștii români erau deficitari. Astfel, Lăzăreanu a descoperit importanța relaționării umane între diplomați, indiferent de părerile guvernelor de acasă și a confirmat armonizările de poziții care se făceau între delegații oficiali, în funcție de zecile de detalii sensibile: „în general, multe sau chiar majoritatea hotărârilor în organizațiile internaționale se iau nu în cursul dezbaterilor, ci se stabilesc prin discuții particulare, între delegați, înainte de ședință. În special conferința OIM are cu totul aspectul Parlamentului american unde întreaga activitate se desfășoară în așa-zisele „lobby” (culoare). De cele mai multe ori, în sala de ședințe dacă erau vreo 30 de persoane din cei peste 200 delegați și alți peste 200 consilieri și experți. Delegații, după ce semnau de prezență, ieșeau pe coridoare, la bar sau la restaurant, discutând în grupe mai mici sau mai mari și reintrau în sala de ședințe numai în momentul votului sau când lua cuvântul o personalitate”³⁴.

Concluziile aduceau și mulțumiri speciale pentru sovietici care l-au ajutat pe Lăzăreanu nu doar în momentul votărilor, ci și cu sfaturi și prin intermedierea unor relații cu diverși diplomați. Reprezentantul MAE a fost impresionat de strategiile diplomatice ale sovieticilor, pe care le recomanda tuturor experților români: „tovarășii sovietici acordă o mare importanță muncii de relații. Atât șeful delegației cât și diverși membri ai ei se ocupă în mod deosebit cu această muncă, discutând în particular cu delegații din țările capitaliste. Ei organizează diferite recepții pentru a putea stabili legături cu diverși delegați”³⁵.

În urma acestor misiuni diplomatice, Alexandru Lăzăreanu a considerat util să sfătuiască Ministerul de Externe, dar și partidul, asupra importanței de a avea delegații permanente românești la New York și Geneva, adică la Secretariatul General și la Oficiul European al ONU. Cum la Geneva aveau reprezentanți permanenți și URSS, Polonia, Bulgaria, Ungaria, și Albania, Lăzăreanu propunea trimiterea unui singur diplomat

³³ *Ibidem*, p. 10.

³⁴ *Ibidem*, pp. 13-14.

³⁵ *Ibidem*, p. 14.

care să țină legătura cu Comisia Economică pentru Europa, Oficiul european al ONU, OIM și alte organizații internaționale. La New York, vedea necesară prezența a două persoane care să „vorbească limba franceză și engleză și să aibă pregătire politică și cultura generală necesare muncii de relații”³⁶. Mai în glumă, mai în serios, se pare că în 1954 se vedeau primele semne ale profesionalizării diplomației României comuniste.

Toamna anului 1954 aducea o nouă sesiune a Adunării Generale a ONU și, în acest context, o reactivare a speranțelor României de a pătrunde la Națiunile Unite. Existau unele premise interne și externe, apărute odată cu schimbările survenite după moartea lui Stalin, care ofereau semnale încurajatoare. Astfel, chiar în luna septembrie 1954, cea mai mare parte a Sovrom-urilor a trecut sub controlul statului român, Moscova anunțând că transferase partea sa către autoritățile române. Apoi, în plan internațional, Conferința de la Geneva, care reglementase cât de cât situația din Indochina, arătase că se puteau realiza compromisuri chiar și în plin Război Rece.

Plecând de la aceste speranțe, Simion Bughici, ministrul de Externe al RPR, adresa președintelui Adunării Generale a ONU – Eelco Nicolaas Van Kleffens – o declarație cu privire la cererea mai veche a României pentru primirea în instituția mondială. Alexandru Lăzăreanu, din centrala MAE, trimitea Legației RPR de la Washington declarația guvernului român, din 25 septembrie, cu privire la admiterea României în ONU și ruga pe diplomații români din SUA să meargă la președintele Adunării Generale, într-un cadru protocolar, cu respectivul document, adăugând o notă cu următorul conținut: „Legația RPR din Washington prezintă complimentele sale președintelui Adunării Generale a ONU și are onoarea de a-i trimite alăturat copia telegrammei Ministrului Afacerilor Externe al RPR, din 25 septembrie curent, conținând declarația guvernului Republicii Populare Române cu privire la cererea de admitere a RPR ca membru al Organizației Națiunilor Unite”³⁷.

Dacă la New York ritualul politic declanșat de diplomații români se desfășura calm și civilizată, în țară, presa românească a început a se agita din nou, lansând articole în care erau rulate aceleași argumente-stereotip formulate de câțiva ani. Jurnaliștii români mizau pe micile destinderi din relațiile internaționale, numindu-le „succese serioase pe calea slăbirii încordării

³⁶ *Ibidem*, p. 15.

³⁷ AMAE, fond SUA, Telegramme Washington, iulie-decembrie 1954, MAE către Legație, telegramă din 27 septembrie 1954, f. 114.

internaționale”³⁸. Încurajați de pacificarea Indochinei, ei considerau că ONU căpătase o anvergură sporită, putându-se implica în rezolvarea unor blocaje din trecut doar prin negocieri și tratative purtate cu bunăvoință. Se credea că într-o epocă în care se vorbea atât de mult de universalitatea instituției mondiale, nu aveau cum să fie lăsați în afara Națiunilor Unite aproape un miliard de oameni (cifra includea și China populară)³⁹.

În declarația oficială se spunea: „Guvernul Republicii Populare Române, în conformitate cu politica sa de pace și de colaborare internațională, își exprima voința de a contribui activ la soluționarea tuturor problemelor de care se ocupă ONU, participând la lucrările acestei organizații cu drepturi egale cu ceilalți membri”⁴⁰. Utopic sau nu, românii vizualizau numeroase avantaje pe care le-ar fi adus intrarea țărilor comuniste în ONU, de la „uriașa influență binefăcătoare” pe care ar fi generat-o Republica Populară Chineză până la o destindere generală a încordării în relațiile internaționale și la „întărirea securității și păcii în întreaga lume”⁴¹. Practic, primii pași ai destinderii au făcut să renască și speranța reconcilierii între cele două blocuri. Iar România comunistă, umilită și izolată în arena internațională, își dorea o schimbare de statut în lume și o acceptare a sa în comunitatea statelor decente. În încercarea de a convinge oficialitățile ONU, RPR intrase deja în tot felul de organizații internaționale, străduindu-se să facă o figură bună acolo, care să o recomande pentru intrarea în Națiunile Unite. O listă a organizațiilor internaționale la care aderase Bucureștiul, cerută de Legația română din Washington de la MAE, cuprindea 35 de titluri de instituții mai mult sau mai puțin prestigioase. Întâlnim pe acea listă nume precum: Biroul Internațional de Educație, Uniunea Astronomică Internațională, Organizația Internațională de Radiofonie sau Comitetul Internațional Olimpic⁴².

Dar, nici în 1954 nu a existat vreo înțelegere decisivă între Est și Vest, pentru lărgirea ONU. La 23 noiembrie 1954, prin rezoluția numărul 817(IX) Adunarea Generală doar lua în considerare creșterea sentimentului general de acceptare a universalității ONU și dorința țărilor candidate de a adopta total condițiilor Cartei, spre o lume a păcii. Adunarea Generală lua act de

³⁸ *Scântea*, 28 septembrie 1954, p. 1.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² AMAE, fond SUA, Telegramme Washington, iulie-decembrie 1954, MAE către Legație, telegramă din 2 noiembrie 1954, ff. 153-160.

raportul întocmit de un Comitet al Bunelor Oficii (Egipt, Olanda, Peru), care timp de un an lucrase la acesta, dar constata că, cu toate eforturile importante ale acestui comitet, problema rămânea nerezolvată. Concluzia comitetului era următoarea: diferitele viziuni asupra extinderii puteau eventual să fie armonizate în interiorul spiritului Cartei. Adunarea Generală exprima aprecieri pentru munca efectuată de membrii Comitetului Bunelor Oficii, îi încuraja să continue eforturile și ruga Consiliul de Securitate să ia încă o dată în considerare dorința candidaților de a se alătura Națiunilor Unite.

Dacă în plenul Adunării Generale a Națiunilor Unite România comunistă nu era lăsată să-și demonstreze dorința și inițiativele „de pace”, în schimb, guvernul de la București puncta în alte organisme racordate la ONU. Astfel, a opta Conferință Generală a UNESCO (Montevideo, 12 noiembrie - 11 decembrie 1954) a oferit mari oportunități pentru români. Conferințele de acest tip se organizau o dată la doi ani și, de aceea, românii au făcut un solid „plan de muncă”, în care își propuneau importante obiective de atins la acea conferință. Analizându-l, ne facem o idee asupra modului în care arătau inițiativele MAE pe plan extern.

Deoarece la acea conferință UNESCO se discuta și cererea de admitere a României, s-a propus înaintarea unui document oficial „care să cuprindă date despre dezvoltarea culturii, educației și științei în RPR și despre politica dusă de RPR în privința dezvoltării colaborării cu alte țări în domeniul cultural”⁴³. Acest document oficial trebuia dublat de o lucrare mai amplă care să cuprindă articole scrise de personalități ale științei și culturii din România și de o broșură referitoare la viața culturală a minorităților naționale. Seria de articole trebuia musai să surprindă „progresul” din diferite subdomenii culturale și „trebuie să fie atractiv executată, cu ilustrații, diagrame, etc. Lucrarea să apară în Editura pentru limbi străine, în limbile engleză, franceză, rusă și spaniolă”⁴⁴. Broșura, în schimb, trebuia să se concentreze „în special asupra regimului minorității evreiești” și să conțină exemple despre libertatea deplină și drepturile largi ale minorităților, pentru a dezminți „calomniile Congresului Mondial evreiesc”⁴⁵.

Mai mult, în timpul conferinței urma a fi organizată și o expoziție cu diferite obiecte: fotografii, cărți, artă, obiecte de artă populară și anumite

⁴³ ANR, fond CC al PCR, Secția Relații Externe, Dosar 15/1954, *Plan de muncă. A VIII-a Conferință Generală UNESCO, Montevideo, 12 noiembrie-11 decembrie 1954.*

⁴⁴ *Ibidem.*

⁴⁵ *Ibidem.*

tablouri și sculpturi, pe care regimul le găsea reprezentative pentru cultura socialistă (de exemplu, portretul lui Victor Hugo și o sculptură cu figura lui Gorki). De asemenea, urmau a fi pregătite și filmele „RPR.” și „Festivalul”, cu sonorizare în limba engleză. În plus, pe adresele unor funcționari UNESCO sau la secțiile unor publicații UNESCO, Bucureștiul considera nimerit să trimită reviste românești de propagandă externă, precum „Roumanie Nouvelle”, „Revue Roumaine” etc.⁴⁶

Documentul mai specifica faptul că această dimensiune culturală trebuia completată cu o bună pregătire politică în cadrul delegației române care urma să plece la Montevideo. Diplomații Bucureștiului erau familiarizați cu punctele aflate pe ordinea de zi a conferinței și, de asemenea, erau instruiți în câteva probleme delicate românești, la care ar fi putut fi obligați să dea răspunsuri cât mai credibile („politica de pace a RPR, drepturile omului în RPR, condițiile de muncă din RPR, libertățile minorităților naționale”)⁴⁷.

Nici latura materială nu era lăsată deoparte, MAE pregătind albume, obiecte de artă, timbre, băuturi și țigări românești, pentru a fi oferite drept cadouri la Conferința UNESCO. De asemenea, exista un fond de protocol pe care delegația României era invitată să-l folosească, pentru organizarea unor recepții. Din câte se vede, diplomația Bucureștiului se profesionalizase și MAE dorea o demonstrație de forță în care să folosească arme de toate calibrele – de la cele culturale, la cele politice și de protocol. Să mai spunem că tot acest plan fusese aprobat de ministrul de Externe Simion Bughici, dar și de Consiliul de Miniștri⁴⁸.

Cu toată străduința românilor și sovieticilor, deciziile forurilor conducătoare ale UNESCO nu au fost însă favorabile statelor comuniste. La propunerea Marii Britanii, susținute de Franța, discuțiile privind admiterea României și Bulgariei au fost amânate până la sesiunea a-IX-a a Conferinței generale a UNESCO (New Delhi – 1956)⁴⁹. La Montevideo, au fost acceptați ca membri asociați doar mai multe țări și teritorii care țineau de sistemul Commonwealth al Marii Britanii: Jamaica, Trinidad, Grenada, Barbados, Malaezia, Singapore, Brunei, Sierra Leone⁵⁰.

⁴⁶ *Ibidem.*

⁴⁷ *Ibidem.*

⁴⁸ *Ibidem.*

⁴⁹ Cezar Stanciu, *op.cit.*, p. 55.

⁵⁰ UNESCO, *Records of the General Conference, Eight Session, Montevideo 1954. Resolutions*, p. 21, <http://www.linguistic-rights.org/unesco/Optical-Character-Recognition-OCR-document-UNESCO-114586e-Resolution-of-UNESCO-in-favour-of-Esperanto-Montevideo-1954.pdf>

Anul 1954 a fost din nou un an de zbulucium intens, dar nu inutil, pentru diplomația României comuniste în drumul spre accederea în Națiunile Unite. A fost anul unei prime destinderi mondiale, în care Conferința de la Geneva în problema indochineză a arătat că pot exista compromisuri între marile puteri. Acest tip de înțelegere nu s-a prelungit și către o împăcare generală la ONU. Acolo au continuat ciocnirile între sovietici și americani, pe probleme mai mari sau mai mici. Cauza României a fost susținută la New York doar de către reprezentanții Cehoslovaciei, Poloniei sau URSS, iar Bucureștiul a avut senzația reală că primea sprijin dezinteresat din partea țărilor comuniste aliate.

Dar în 1955, primele semnale încurajatoare au început să vină într-o telegramă din 19 octombrie, când Anton Moiescu, ministrul român în SUA, declara că fusese informat de sovietici despre șansele bune pe care le avea România pentru a fi primită la Națiunile Unite, după conferința miniștrilor de Externe de la Geneva⁵¹. Maghiarii primiseră aceeași veste și chiar pregătiseră o echipă pentru ONU. Apreciind atmosfera generală destinsă, maghiarii se interesau dacă și românii aveau deja oameni care să constituie imediat o delegație la ONU⁵². Probabil pe acest fond entuziast, Bucureștiul cerea lui Moiescu să participe în calitate de reprezentant al guvernului RPR la a șasea conferință de asistență tehnică a ONU, la 26 octombrie. Pentru impresionarea instituțiilor onusiene, Moiescu era mandatat chiar să declare că România va contribui cu 100.000 lei la programul lărgit de asistență tehnică din 1956⁵³. În același timp, i se cerea acestuia să anunțe centrala cu cât au contribuit și alte țări.

În aceeași notă de bună impresie pe care trebuia să o lase România, la 2 octombrie, la București, avea loc o ședință festivă a Asociației pentru Națiunile Unite din RPR. Această asociație fusese constituită tocmai pentru a demonstra Vestului atașamentul României la principiile ONU, precum și încrederea și stima de care se bucura în țară instituția mondială. Ședința festivă a acestei asociații a fost consacrată celor 10 ani de existență a Națiunilor Unite și la ea au participat membri ai guvernului dar și reprezentanți diplomatici ai țărilor mai agreate de regim⁵⁴.

La 1 decembrie, Moiescu anunța, în sfârșit, intrarea în linie dreaptă a negocierilor pentru primirea de noi membri⁵⁵. Discuțiile urmau să se poarte

⁵¹ AMAE, fond SUA, Telegramme Washington, 1955, telegramă din 19 octombrie 1955.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*, telegramă din 22 octombrie 1955.

⁵⁴ *Ibidem*, telegramă din 25 octombrie 1955.

⁵⁵ *Ibidem*, telegramă din 1 decembrie 1955.

aproape simultan, într-un Comitet Ad-hoc, în Adunarea Generală și în Consiliul de Securitate. Erau importante toate detaliile și conta situația fiecărei țări care depusese cerere de aderare deoarece cazul românesc putea depinde de șansele altor state (țări comuniste din Est, Japonia sau Mongolia). O îngrijorare evidentă a intervenit atunci când delegația Chinei naționaliste a declarat ferm că va opune veto împotriva Mongoliei⁵⁶. De aici se puteau declanșa lovituri și contralovituri între cele două blocuri, care să suspende tot procesul de admitere.

Totuși, rezoluția canadiană, propusă inițial în numele a 25 de state, a fost introdusă la 2 decembrie în numele a 29 de țări, semn de primire favorabilă a cooperării în cadrul ONU. Au vorbit în favoarea acestei rezoluții reprezentanții Egiptului, Canadei, URSS și Peru⁵⁷. Sovieticii au venit chiar și cu ideea unui amendament: de a nominaliza direct în actul oficial cele 18 țări candidate, dar delegații englezi și olandezi s-au opus, argumentând că acest detaliu ar „știrbi prestigiul rezoluției”⁵⁸.

La 8 decembrie 1955 era trecut un prim obstacol: Adunarea Generală a ONU adopta rezoluția 918 (X) prin care problema admiterii era oficializată și înaintată spre soluționare Consiliului de Securitate. În același timp, se propunea intrarea simultană în Națiunile Unite a țărilor candidate. Pentru această rezoluție au votat 52 de state, s-au abținut 5 (Franța, Grecia, Israel, SUA, Belgia) și două s-au opus (Cuba și China naționalistă)⁵⁹. De asemenea, reprezentantul SUA, Lodge, a promis că nu va opune veto nici unei candidaturi, ci doar urma să se abțină în cinci cazuri⁶⁰. La 10 decembrie, Consiliul de Securitate a luat în discuție recomandarea Adunării Generale. Într-adevăr, după cum constata și președintele celui mai influent organism al ONU, neozeelandezul Leslie Munroe, Consiliul trebuia să țină cont de opinia exprimată de majoritatea covârșitoare a Adunării Generale⁶¹. Astfel, reprezentanții Peru, URSS, Angliei și Franței au solicitat aprobarea rezoluției, iar mulți au fost de părere că diferențele în organizarea politică internă nu trebuiau să se constituie în bariere pentru admiterea în ONU⁶².

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ AMAE, fond SUA, Telegrama Washington, 1955, telegramă din 2 decembrie 1955.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ Ion Calafeteanu, *op.cit.*, p. 371.

⁶⁰ *Scântea*, 9 decembrie 1955, 10 decembrie 1955.

⁶¹ *Ibidem*, 11 decembrie 1955, p. 4.

⁶² *Ibidem*, 13 decembrie 1955.

China naționalistă s-au pronunțat contra Albaniei, Bulgariei, Ungariei, României și Mongoliei, iar URSS a respins candidaturile Coreei de Sud și Vietnamului de Sud. Pentru a ieși din impas, Uniunea Sovietică a venit cu o nouă propunere: să fie admise doar 16 state, cazurile Mongoliei și Japoniei urmând să se discute în anii viitori⁶³. Această propunere a fost adoptată cu 8 voturi pentru și 3 abțineri (SUA, Belgia și China). Conform corespondenților de presă, când s-a anunțat recomandarea Consiliului pentru Adunarea Generală în privința celor 16 state, „Sala Consiliului de Securitate a izbucnit în aplauze”⁶⁴. După recomandarea Consiliului, la 14 decembrie, Adunarea Generală a inițiat și ea dezbateri referitoare la țările candidate. Primirea României în ONU a fost aprobată cu 49 de voturi pentru, 2 contra (Cuba și China naționalistă) și 5 abțineri (Olanda, Filipine, SUA, Grecia, Republica Dominicană). Apoi, rezoluția referitoare la primirea celor 16 (995/x), în ansamblu, a fost adoptată de Adunarea Generală în unanimitate, doar Cuba abținându-se de la vot⁶⁵.

La 14 decembrie, în plin succes, ministrul de Externe al RPR, Grigore Preoteasa, dădea publicității o declarație prin care confirma declarațiile mai vechi ale guvernului român, din 12 octombrie și 9 noiembrie 1948. Din nou, un ministru de Externe al Bucureștiului preciza că Republica Populară Română accepta fără rezerve obligațiile Cartei Națiunilor Unite și se angaja să le respecte și în momentul în care ar fi fost admisă ca membru ONU⁶⁶.

În acest context, acceptarea României la UNESCO nu mai putea fi decât o formalitate. Ea va fi îndeplinită la a IX-a sesiune a Conferinței generale UNESCO, de la New Delhi, noiembrie 1956. În a doua ședință din plen, au fost recunoscute ca valide reprezentările României și ale altor state membre ONU, care depuseseră și cereri de intrare în UNESCO⁶⁷.

Pentru participarea la New Delhi s-a constituit Comisia Națională a RPR pentru UNESCO. Activitatea comisiei, având drept președinte pe Iorgu Iordan și vicepreședinți pe Mihail Ralea și Simion Stoilov, era coordonată de Ministerul Culturii și Ministerul Afacerilor Externe și viza „colaborarea pe tărâmul educației, științei și culturii prin promovarea legăturilor cu

⁶³ *Scânteia*, 15 decembrie 1955

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ AMAE, fond ONU, Dosar 241/1955 ONU, Admiterea României în Organizația Națiunilor Unite (1947-1955), declarația Ministrului de Externe al RPR Grigore Preoteasa, 14 decembrie 1955.

⁶⁷ <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000114585>, p. 8.

Secretariatul UNESCO și cu comisiile naționale UNESCO din alte țări⁶⁸. Dar de la bun început s-a văzut că românii nu participau la acest organism doar pentru avantaje culturale, ci intenționau să exercite și o influență politică. Astfel, delegația română deplasată în India, condusă de Mihail Ralea, nu a vorbit doar de presupusele succese obținute de noul regim comunist în planurile artistic, științific sau educativ, și nu a comentat doar avantajele pe care le oferea aprecierea și acceptarea reciprocă a valorilor culturale ale Occidentului și Orientului. Românii au stimulat și o discuție politică asupra principalelor evenimente internaționale aflate în derulare și au încercat să determine conferința UNESCO să ia atitudine față de criza din Egipt, în direcția indicată de Moscova⁶⁹.

Odișea încercărilor românești de intrare în ONU și UNESCO demonstrează că aceste instituții aveau o valoare pur politică pentru conducerea de la București. Nomenclatura comunistă era interesat de admitere doar pentru a-și securiza viitorul și pentru a putea demonstra în interiorul și exteriorul țării că este un reprezentant legitim al „noului” popor român. Viziunea guvernelor Gheorghiu-Dej și Chivu Stoica asupra activității în UNESCO era una ideologizată, în anii '50 ai secolului XX. Românii mergeau acolo, în primul rând, ca aliați ai Uniunii Sovietice, gata să sprijine inițiativele Moscovei și să facă o propagandă solidă agendei internaționale a blocului comunist. Abia după schimbările de viziune politică de la începutul și mijlocul anilor '60 (distanțarea de Uniunea Sovietică) și după o oarecare maturizare în activitățile desfășurate în arena internațională, românii au început să mai abandoneze clișeele ideologice și să-și aducă cu adevărat aportul la chestiuni reale de cultură, educație și știință în marea lume onusiană.

⁶⁸ *Scântea*, 13 octombrie 1956.

⁶⁹ *Ibidem*, 10 noiembrie 1956.

Diplomația culturală în Războiul Rece. România la UNESCO între 1965-1972

Andrei-Dumitru Olteanu, drd.

Universitatea Babeș-Bolyai

Introducere

Fondarea Organizației Națiunilor Unite pentru educație, cultură și știință în 1946 a reliefat încă de la fondare s-a o polarizarea a diferențelor ideologice și politice, iar pe parcursul Războiului Rece, diferențele dintre polii de putere au intensificat decalajele. În România, cultura și educația în ceea de-a doua perioadă a regimului comunist poate fi descrisă prin două paliere de analiză, atât prin politica internă cât și externă. În lucrarea de față, prezint momente ale României în cadrul UNESCO, activitățile întreprinse în perspectiva diplomației culturale descriindu-se astfel printr-un alt punct de perspectivă, politica externă a noului Secretar General.

Discursul regimului comunist la nivelul politicilor interne a suferit transformări încă de la separarea pe care regimul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej a devansat-o la începutul anilor '60 (*Dennis Deletant, 2007*). Dennis Deletant spune că: „închiderea institutului Maxim Gorki din București, eliminarea limbii ruse ca materie obligatorie în școli și înlocuirea numelor rusești ale străzilor și ale unor clădiri publice cu nume românești”, sunt semne ce anunțau o autonomie mai mare față de Moscova” (*Dennis Deletant, 2012*). Nicolae Ceaușescu nu doar că a continuat acest discurs prin diverse luări de poziție ci a și creat o proprie abordare a ideologiei comuniste prin, național-comunism. Noua identitate a cetățeanului român se identifică treptat cu valori impuse de către noile direcții de partid, iar printre principalele domenii vizate pentru construirea noii identități au fost cultura și educația.

Intervalul cronologic ales are ca principală motivație ruptura dintre discursul promovat de regimul comunist pe plan extern și realitățile interne. Între 1968 și 1972 se poate observa faptul că mesajul promovat de Partidul Comunist Român (PCR) a utilizat în plan cultural, o narațiune care respingea din punct de vedere ideologic dar și prin legile existente, valorile promovate de cultura occidentală. Motivația secundară este aceea de a utiliza evenimentele din planurile extern și intern la care conducerea partidului a luat parte sau a fost protagonist, pentru a reliefa nestatornicia regimului comunist față de politicile privind educația și cultura propuse de UNESCO.

În cadrul lucrării de față mi-am propus să expun, momente ale activității corpului diplomatic în care s-a promovat, mesajul discursului performat de puterea de la București în cadrul UNESCO și caracterul politicilor pe care Partidul Comunist le-a implementat în principalele două domenii, educație și cultură. Element ce stă la baza studiului sunt documentele de arhivă ce abordează diverse activități pe care Regimul Comunist le-a realizat în domeniul cultural și educațional pe plan extern în jurul Comisiei Naționale a României pentru UNESCO. Realizarea unei asemenea analize are nevoie de câteva filtre care pot ajuta în îndeplinirea acestui scop și anume utilizarea literaturii de specialitate ce are ca obiectiv cercetarea fenomenului propagandistic la nivelul culturii și educației pentru a putea observa mesajul politicilor interne și activitățile externe.

Diplomația culturală îndreptată către țările desemnate ca dușmani ideologici a fost problematică atâta timp cât Uniunea Sovietică a menținut contactele la minimum și Statele Unite au rămas foarte suspicioase față de comunism. (Mikkonen, Simo & Parkkinen, Jari & Scott-Smith, Giles, 2019)

Toate acestea au ca scop observarea manierei în care diplomația românească în perioada comunistă și-a propus o prezentare pe plan extern a României, în contrast cu legislația care figura o cultură și educație conservatoare.

Revizuirea literaturii de specialitate

Anthony Haigh, discutând despre dezvoltarea diplomației culturale în context european, sau „activitățile guvernelor în sfera [...] relațiilor culturale internaționale” (*Haigh 1974*), distinge între trei faze (*Ibid.*). Prima, propaganda culturală, reflectă interesele egoiste ale guvernelor, folosind curiozitatea și simpatia cetățenilor unei alte țări pentru propriile lor scopuri. A doua etapă a dezvoltării diplomației culturale, cooperarea

culturală bilaterală, se bazează pe interesul personal luminat și descrie o situație în care două țări se angajează în propagandă culturală care vizează cetățenii țărilor celeilalte. În această fază, ambele guverne vor trebui să recunoască dreptul celuilalt de a se angaja în propagandă și să ofere un cadru de cooperare pentru a facilita reciproc activitățile.

Una dintre primele încercări de a oferi o privire de ansamblu asupra abordării culturale a studiilor Războiului Rece a fost un articol de Patrick Major și Rana Mitter în *Cold War History* (2003). Ei au cerut o schimbare a focalizării de la politica de stat către o istorie socio-culturală a Războiului Rece. Volumul editat ulterior a inclus capitole despre probleme precum radiodifuziunea, opinia publică și producția de cultură populară. (Simo Mikkonen, Jari Parkkinen and Giles Scott-Smith, 2019)

În loc de politica internațională, Major și Mitter au vrut să sublinieze producția, diseminarea și recepția culturii și rolul jucat de „actorii culturali” în domeniul politic. Aproximativ în aceeași perioadă, volumul *Războiul rece cultural în Europa de Vest 1945–1960* a îndepărtat dezbaterile de la diplomația de la stat la stat, mai mult spre studiul culturii și ideologiei în concursul Războiului Rece. Ambele volume s-au concentrat în mare parte asupra Occidentului, deși implicația a ceea ce spuneau ei era mai largă. (Jessica C.E. Gienow-Hecht and Mark C. Donfried, 2010)

Înainte de cercetarea de față, abordările literaturii de specialitate la național sunt reduse. În perioada comunistă, au fost realizate câteva analize asupra UNESCO însă doar la nivelul importanței acestei instituții în perioada anilor 70. După 1989 literatura cercetătorii s-au concentrat pe activitatea României la nivelul Balcanilor. Bogdan C. Iacob, s-a concentrat în lucrările sale pe rolul jucat al CNR UNESCO și al delegațiilor pe lângă aceasta, în vederea schimburilor de cercetători, activitățile din cadrul conferințelor pe diverse teme dar și a dezbaterilor din cadrul acestora. Lucrările care abordează acest aspect sunt: *Southeast by Global South, The Balkans, UNESCO and the Cold War* în James Mark, Artemy Kalinovsky, Steffi Marung(eds.) *Alternative Globalizations. Eastern Europe And The Postcolonial World*, 2020, Indiana University Press și articolul *From Periphery to Cardinal Borderland: The Balkans in UNESCO* în *Centre for Advanced Study Sofia (CAS)*, 2015, pp. 1-34.

Un alt studiu care menționează relația dintre conducerea de la București și UNESCO în perioada comunistă este cel redactat de Cezar Stanciu, *A Rebirth of Diplomacy: The Foreign Policy of Communist Romania*

between Subordination and Autonomy, 1948–1962, Diplomacy & Statecraft, 2013. Acesta abordează perioada instaurării comunismului în România și evidențiază aspecte cu privire la schimbările pe care le aduce aderarea României la UNESCO la nivel legislativ.

În ceea ce privește cercetarea la nivel internațional avem în vedere lucrarea lui Anthony Q. Hazard Jr, *Postwar Anti-racism. The United States, UNESCO, and „Race,” 1945–1968*, publicată la Palgrave Macmillan în 2012. Autorul realizează o cercetare asupra evoluției înțelegerii aspectelor asupra „rasismului” atât la nivelul SUA cât și la nivel internațional. Corinne Geering, realizează în lucrarea sa, *Protecting the heritage of humanity in the Cold War: UNESCO, the Soviet Union and sites of universal value, 1945–1970s*, publicată în *International Journal of Heritage Studies*, vol. 26, 2020, o analiză cantitativă asupra numărului de situri arheologice din URSS și a investițiilor pentru protejarea acestora. Un alt studiu care prezintă activitatea unui stat comunism la UNESCO, este lucrarea de disertație realizată de Louis H. Porter, *Cold War Internationalisms: The USSR in Unesco, 1945-1967*.

Politica externă a regimului comunist din România între 1965-1970

În spatele acestui ironii se găsește o explicație: Dej făcea distincție între modelul sovietic și US. Alegând prima variantă, Dej și-a pus partidul și țara pe un drum al autonomiei față de Moscova respingând ideea de coș de pâine din cadrul CAER.

Referința la acțiunile din lunile mai-iunie cu privire la apropierea față de China (încercarea de a obține sprijinul Chinei în ideea) și neglijarea întâlnirilor dintre liderii est-europeni, l-au făcut pe Hrusciiov să aibă îndoieli cu privire la direcția pe care merge România. În vederea respectivelor acțiuni de îndepărtare față de Uniunea Sovietică, Dennis Deletant spune că : „închiderea institutului Maxim Gorki din București, eliminarea limbii ruse ca materie obligatorie în școli și înlocuirea numelor rusești ale străzilor și ale unor clădiri publice cu nume românești”, sunt semne ce anunțau o autonomie mai mare față de Moscova în primăvara anului 1963. Președintele Kennedy, într-o cuvântare din iunie 1963 ținută în Berlinul de vest, s-a referit la România ca la un „desident economic și politic în cadrul blocului sovietic”. Această declarație poate fi interpretată ca un răspuns la poziția României față de o posibilă confruntare militară în vederea crizei rachetelor din Cuba.

În cadrul sesiunii Adunării Generale a O.N.U., România și-a putut expune clar poziția prin Corneliu Mănescu, ministrul român de Externe, ce a avut o întrevvedere privată cu Secretarul de Stat Dean Rusk, spunându-i acestuia că România va rămâne neutră în amplasarea de rachete sovietice în Cuba și dorea asigurări din partea S.U.A. că nu vor fi atacați în urma unei presupunerii greșite garantând că pe teritoriul român nu există rachete nucleare.

O dată cu moarte lui Dej, România prin noul său lider în persoana sa, Nicolae Ceaușescu, va avea o direcție mai pronunțată asupra drumului propriu de dezvoltare. Februarie 1965 vine cu o sinteză din partea C.I.A. arătând că: 'România și-a declarat formal independența și a acționat în concordanță cu această declarație. A inițiat contacte serioase cu alte mari state, a respins presiunile vecinului dominant în mai multe ocazii și a adoptat un program intern în concordanță cu interesul național'. În iulie 1965, cu ocazia Congresului IX al P.C.R., ziariștii de la 'The New York Times' se întrebau dacă România mai este un stat satelit al sovieticilor.

'Războiul de 6 zile' a reprezentat o nouă oportunitate pentru România în ași afirma independența deciziilor față de Moscova. Relațiile bilaterale și rolul României în această problemă s-a evidențiat prin întâlnirile de grad înalt la care au luat parte Gheorghe Maurer și Corneliu Mănescu aceștia întâlnindu-se cu Secretarul de Stat, Dean Rusk, pe 23 iunie 1967 și cu președintele Johnson pe 26 iunie, discutându-se atât implicarea României în problema din orientul mijlociu cât și candidatura lui Mănescu la președinția celei de-a XXII-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U., aceasta concretizându-se în cele din urmă cu susținerea S.U.A.. Evenimentele din Cehoslovacia au reprezentat un moment prielnic să își afirme din nou independența decizională față de Moscova astfel că în urma discursului lui Mircea Malița de la tribuna O.N.U., referindu-se la poziția României față de problemele internaționale majore, dar fără să menționeze evenimentele din Cehoslovacia, are loc discursul lui Nicolae Ceaușescu care întărește convingerea occidentalilor față de perspectiva orientată spre vest a României.

În contextul socialist, sensul specific al patrimoniului, ca moștenire materială și imaterială din trecut, a apărut la intersecția mai multor dihotomii ideologice care au structurat politicile culturale. Întrebarea ce să facem cu moștenirea epocilor trecute, considerate acum „imperial” sau „burghez”, era în prim plan. Conceptul de societate bazat pe clasă, în centrul ideologiei socialiste, a dictat necesitatea de a recunoaște că o astfel

de moștenire era o rămășiță a unui sistem acum învechit, asupra căruia socialismul triumfase. Deși Revoluția din octombrie, care a inaugurat sistemul socialist sovietic, poate fi asociată în mod obișnuit cu acte de distrugere culturală în ceea ce privește rămășițele imperiale, a arătat clar că iconoclasmul și conservarea au fost indisolubil legate una de alta prin eforturi majore de a regândi statutul patrimoniului în urma triumfului proletarului. *(Nelly Bekus & Kate Cowcher, 2020)*

Diplomația culturală în perioada Războiului Rece

Anxietatea legată de tensiunile culturale Est-Vest era deja prezentă în scrierile primului director general al UNESCO, Julian Huxley, care a subliniat conflictul Est-Vest ca o chestiune de preocupare internațională atunci când a stabilit misiunea UNESCO în cartea sa din 1946, UNESCO: Philosophical purpose. Deși Huxley a menținut convingerea fundamentală că diversele sisteme de valori ale lumii ar putea aborda în continuare unitatea prin intervenția activă a UNESCO, el a citat o ciocnire între Est și Vest drept una dintre principalele amenințări la adresa acestei unități. *(Laura Elizabeth Wong, 2008)*

În 1962, profesorul Jean Stoetzel, delegat la Comisia Națională Franceză pentru UNESCO, a susținut ferm crearea la Viena, Austria, a Centrului European de Coordonare pentru Cercetare și Documentare în Științe Sociale. Stoetzel, care a servit între 1958 și 1975 ca Președinte al Comisiei pentru Social

Științe din Comisia Națională Franceză pentru UNESCO a luat măsuri pentru a obține finanțare generoasă pentru acest centru de la guvernul francez. El a servit ca membru al Comitetului Executiv al acestuia din 1964 până în 1975. În cuvintele unui delegat belgian la Comitetul Executiv al UNESCO, acest centru a servit drept „teren de întâlnire între Est și Vest”, exact ceea ce se va spune, mai târziu, În 1965, România a fost una dintre cele opt țări europene de dimensiuni medii, inclusiv Austria, Belgia, Bulgaria, Finlanda, Ungaria, Turcia și Iugoslavia, care a sponsorizat o Rezoluție a Națiunilor Unite privind Europa, menită „...să îmbunătățească relațiile de bună vecinătate între țări aparținând unor orizonturi diferite, așa cum prevedea spiritul tripartit al Rezoluției: Est, Vest și neutru”. *(Conley Burrows, Leland 2017)*

În 1965, Maheu a declarat „o nouă abordare” pentru eliminarea analfabetismului în lumea în curs de dezvoltare. Folosind termenul

„alfabetizare funcțională” ca etichetă pentru eforturile sale de promovare a alfabetizării în scopul specific de stimulare a dezvoltării economice, Maheu scria în septembrie 1967: „Predarea alfabetizării pentru adulți, adică pentru sectorul productiv al populației, devine din ce în ce mai mult, preocuparea nu numai a educatorilor, ci și a autorităților responsabile de dezvoltare. Acum că se realizează că analfabetismul este un factor de subdezvoltare, predarea alfabetizării câștigă, invers, recunoașterea ca factor de dezvoltare. Acesta este sensul ideii de alfabetizare funcțională, pe care UNESCO a adoptat-o ca principiu călăuzitor.” (*Charles Dorn and Kristen Ghodsee, 2012*) Acest principiu călăuzitor, conform lui Maheu, a direcționat eforturile organizației de a eradica analfabetismul prin Programul de alfabetizare Experimental World 1966–74. mesaj către Congres de la guvernul român, românii au susținut deschis că eradicarea analfabetismului în țara lor a fost și un fapt împlinit. (*Ibid.*)

În ceea ce privește educația, în țările socialiste din Europa, școala unică cu programe de predare de opt, unsprezece și doisprezece ani oferă un învățământ politehnic general pe o gamă largă de materii copiilor cu vârsta de până la 15, 16 sau chiar 18 ani. În țările scandinave, școala unificată cu programul său de nouă ani amână specializarea până la vârsta de 15 sau 16 ani, la sfârșitul perioadei de școlarizare generală. Școlile cuprinzătoare din unele țări (Canada, Regatul Unit, Statele Unite etc.) permit copiilor să urmeze cursuri polivalente, diversificate în funcție de fitness, înclinație și abilități ale fiecărui copil, în timp ce vârsta la care copiii sunt îndreptați către educația convențională, modern sau tehnic, a fost amânat până la 16 sau 17 ani. (*Faure, Edgar Herrera, et al, 1970*)

Secretariatul UNESCO a prezentat în relația cu România, un interes privind dezvoltarea cercetării în domeniilor tehnice. Astfel, un exemplu în acest sens poate fi demonstrat de colaborarea pentru dezvoltarea a trei ramuri tehnice în cadrul Institutului Politehnic București (Actualmente Universitatea Politehnică București) prin Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD). Într-o telegramă clasificată ca strict secret, din 5 aprilie 1968 către Octavian Bărbulescu (directorul Direcției Relațiilor economice ale Ministerului Afacerilor Externe), Valentin Lipatti transmite principalele elemente logistice pentru dezvoltarea și punerea în aplicare a proiectului privind investițiile în aparatura din cadrul laboratoarelor institutului. (*Valentin Lipatti, 1968*) Durata PNUD a fost pentru de 4 ani, suma de 1.005.350 \$ iar cooperarea pentru gestionarea resurselor a fost

împărțită între UNESCO și Ministerul Învățământului sub supravegherea PNUD. (*Plan of Operation, United Nations Development Programme-Special fund-Plan of Operation, 1968*). Proiectul prevedea trei discipline unde s-a realizat finanțarea: teoria informației și procesarea datelor în cadrul Facultății de Automatică; tehnica de înaltă tensiune în cadrul Facultății de Electrotehnică și Energetică și Mecanica stărilor solide în cadrul Facultății de Tehnologia Construcțiilor de Mașini. (Ibid.) După o serie de modificări propuse de către MAE Român din punct de vedere procedural Valentin Lipatti la anunțat în 7 decembrie 1968 pe Mircea Malița (Adjunct al Ministrului Afacerilor Externe) faptul că la 6 decembrie, a semnat planul de operațiuni al protocolului privind Institutul politehnic din București împreună cu Raymond Etchats, reprezentantul PNUD și René Maheu, directorul general al UNESCO. (*Valentin Lipatti, 1968*).

După mai bine de un, în data de 20 iunie 1970, Suzana Gâdea, prorectorul Institutului Politehnic (București) „Gheorghe Gheorghiu-Dej”, transmite o informare cu ajutorul MAE român, privind logistica solicitată de către Institut prin fondurile PNUD-UNESCO. Conform telegramei, Institutul Politehnic se încadra în termenele de realizare ale diferitelor laboratoare pentru cercetarea celor trei tematici menționate în planul de operațiune semnat la finalul anului 1968. (Suzana Gâdea, 1970)

În data de 8 iulie 1970 Nicolae Micu, (membru la Misiunea Permanentă a României pe lângă Națiunile Unite de la New York) trimite o telegramă către Nicolae Ecobescu (Adjunct al Ministrului Afacerilor Externe). Acesta a informat privind cele două proiecte desfășurate de către instituțiile statului român în colaborare cu UNESCO. Primul proiect privea Institutul Politehnic, în care se menționează o observație realizată de către UNESCO și PNUD privind întârzierea și posibila pierdere de interes a părții române cu privire la dezvoltarea laboratorului de înaltă tensiune. (Nicolae Micu, 1970) Totodată, în telegramă se menționează solicitarea pe care reprezentanții UNESCO și PNUD o exprimă cu privire la nevoi unei consultări înainte de orice schimbare cu privire la prioritățile dezvoltării proiectelor făcându-se de asemenea apelul la decizii de comun acord a ambelor părți. O altă problemă exprimată ca preocupare a constituit-o neacceptarea de către partea română a candidaților experți propuși de UNESCO. Un al doilea plan ce face atenție telegramei este cel cu privire la combaterea poluării, realizat în colaborare cu OMS înc are se solicită demararea celei de-a doua etape cu privire la investiția oferită de către PNUD.

Procesul de politehnizare a învățământului românesc, de cultură generală, a fost de lungă durată, practic el s-a încheiat odată cu evenimentele din decembrie 1989. Acest proces de politehnizare al învățământului a purtat diferite denumiri de-a lungul timpului (de când a început aplicarea sa în anul școlar 1956/1957), dar cea mai cunoscută dintre toate denumirile este aceea de „integrarea învățământului cu producția și cercetarea”. Reducerea programelor de învățământ, uneori nu s-a realizat cum trebuie (nu într-un mod rațional) ci alambicat, deși uneori noțiunile scoase din programe au mare importanță în ceea ce privește dezvoltarea armonioasă a ființei umane.

Totuși cele trei legi ale învățământului românesc, adoptate în perioada comunistă, au pus bazele unui învățământ de calitate, deoarece învățământul din toate ciclurile (învățământ primar, gimnazial, liceal) erau foarte bine organizate, unitare din punct de vedere tematic. Mai mult cunoștințele dobândite de elevi și calificarea într-u domeniu de activitate (prin intermediul școlii), aveau menirea de a ajuta și de a susține tânărul absolvent în carieră.

Subfinanțarea învățământului tot mai evidentă până în anul 1989 din Republica Socialistă Romania, a contribuit la creșterea nemulțumirilor sociale și la adâncirea unei crize a sistemului educațional din care, din păcate, Romania nu poate ieși nici astăzi. Este vorba de fapt de implementarea unui sistem educațional, care de fapt doar experimentează reforma.

În 1967, UNESCO a organizat, la Viena, prima Conferință a miniștrilor educației din statele membre europene privind „Accesul la învățământul superior”. Ca parte a unui efort mai amplu de reducere a tensiunilor din Războiul Rece în Europa, întâlnirea a marcat intensificarea acțiunilor UNESCO în favoarea cooperării în învățământul superior în regiunea UNESCO din Europa – definită în 1976 pentru a include America de Nord, Israelul și Turcia. Conferința a solicitat îmbunătățirea serviciilor de informare privind învățământul superior, stimularea cercetării în învățământul superior și dezvoltarea unor metode statistice și de planificare compatibile la nivel internațional. Una dintre recomandările sale conținea germele ideii de UNESCO-CEPES. (*Sir John Daniel, 2010*)

După o discuție publică relativ amplă și aprobarea unui proiect de versiune de către plenul comitetului central al Partidului Comunist Român din aprilie 1968, Marea Adunare Națională a promulgat o nouă lege a educației la 13 mai 1968. Legea universității din 1968 a eliminat originea

familială ca criteriu de admitere a solicitanților și a pus un accent mai mare pe realizările și abilitățile academice. Admiterea în învățământul superior urma să se bazeze de acum încolo pe rezultatele concursului de examene scrise și orale. Numai cei cu diplomă de bacalaureat, aveau voie să susțină la acest examen. (Jan Sadlak, 1991)

Schimburi academice în perioada războiului rece

Un domeniu important de activitate a reprezentat pentru UNESCO în facilitarea și sprijinirea profesionalizării cercetării prin crearea și subvenționarea de școli și centre de formare, precum și acordarea de burse și organizarea de evenimente precum seminarii și cursuri de formare pentru cercetători. Cu studiile, proiectele de cercetare și numeroasele publicații, UNESCO a jucat și rolul unui centru de resurse. Odată cu crearea comitetelor consultative internaționale, UNESCO și-a dorit să reunească diferitele grupuri care lucrează în domeniul cercetării și ONG-urile culturale, de exemplu, a reușit să apropie bibliotecari și documentariști, iar organizarea Anului Internațional al Cărții în 1972 a făcut posibile contacte și colaborări între ONG-uri dedicate promovării cărților. (Céline Giton, 2016)

Bursele UNESCO au reprezentat un alt element de care Partidul Comunist Român a beneficiat pentru a se putea conecta cu alte state din diferite colțuri ale lumii. În data de 4 septembrie 1965, Direcția Relațiilor Culturale ale MAE, trimitea o notă de informare către Ambasada RSR la Paris privindu-l pe Dan Hăulică, beneficiarul unei burse UNESCO. Acesta și-a desfășurat cercetarea pe teritoriul a patru țări în următoarea ordine: Italia, Franța, Austria și Olanda. (Direcția Relații Culturale, 1965) În telegramă, este anunțat faptul că Dan Hăulică va ajunge în Franța în aproximativ o lună iar corpul diplomatic este însărcinat cu sprijinirea acestuia pentru întâlnirea cu Comisia UNESCO franceză privind programul de studiu și desigur cu plecarea acestuia în Austria. (Ibid.) Aceleași instrucțiuni au fost transmise printr-o telegramă și Ambasadei RSR la Roma în ziua plecării lui Dan Hăulică, însă de această dată în telegramă se specifică faptul că bursa UNESCO are ca domeniu de studiu muzeografia, prima lună de activitate se desfășoară exclusiv la Roma pe lângă Comisia națională UNESCO italiană. (Direcția Relații Culturale, 1965) Delegația permanentă a Republicii Socialiste România pe lângă UNESCO condusă de Valentin Lipatti, a informat Direcția Relații Culturale a MAE, faptul că Delegația va organiza în colaborare cu comisia culturală a Asociației Personalului din UNESCO, o conferință pe

tema „Pictura românească clasică și contemporană”, pe care Dan Hăulică a ținut-o la sediul UNESCO. (*Delegation Permanente de la Republique Socialiste de Roumaine aupres de L'UNESCO, 1965*) Membrii Delegației Permanente au dorit să organizeze acest eveniment în jurul sesiunii a 71-a a Consiliului executiv UNESCO aducând de asemenea o proiecție cu diapozitive în culori din două volume numite „Peintres roumains” editate de Comisia națională a României pentru UNESCO și firma franceză „Publicatons filmées d'art et d'histoire”. (*Ibid.*)

De remarcat este faptul că fiecare Ambasadă cu care avea interacțiune Dan Hăulică, trebuia să anunțe Ambasada următoare ce avea să-l primească cu câteva zile înainte de finalizarea stagiului în una din cele patru țări menționate.

UNESCO a adoptat în 1966, o declarație de cooperare culturală internațională, iar în anii următori UNESCO a organizat o serie de conferințe și întâlniri de experți care au elaborat o strategie pentru politicile culturale. Procesul a fost încheiat de o conferință a miniștrilor culturali europeni la Helsinki în 1972. (*Geir Vestheim, 2019*) UNESCO a practicat o abordare sociologică a dezvoltării culturale și a susținut că cultura ca bun social ar trebui să facă parte din alte bunuri sociale și economice oferite cetățenilor de către un stat social. În ciuda faptului că statele membre UNESCO aveau valori și înțelegeri foarte diferite ale „culturii” și „politicii” și aveau sisteme politice foarte diferite, valorile liberale și democratice din Europa de Vest au dominat scopurile și procesul de elaborare a politicilor sale. Dintre țările vest-europene, ministerul culturii din Franța, împreună cu birocratul lor principal, Augustin Girard, a fost cel mai influent agent în procesul de elaborare a politicilor. (*Ibid.*)

În 4 februarie 1966, este trimisă o invitație de către Nathaniel A. Buchwald (în numele Centrului UCLA pentru Științele Sănătății), profesor de psihiatrie, științe comportamentale și neurologie la University of California, Los Angeles (*University of California, Los Angeles, 2006*) către Mihai Demetrescu, Profesor al catedrei de Medicină al Facultății de Medicină din București și profesor la Institutul de Endocrinologie din București (*Centrul UCLA pentru Științele Sănătății, 1966*). Nathaniel Buchwald l-a invitat pe profesorul Demetrescu să lucreze în laboratorul de la Catedra de Anatomie și la Institutul de cercetare a creierului, pe o perioadă de un an începând cu 1 iulie 1966 și până la 30 iunie 1967. (*Ibid.*) De asemenea, profesorului român i se oferă un salariu pe un an echivalent

cu cel plătit bursierilor străini pentru doctorat însemnând aproximativ 7000 de dolari. Suma oferită nu acoperă cheltuielile pentru transport și alte taxe până la Los Angeles astfel că profesorul american sugerează UNESCO ca o posibilă sursă de finanțare pentru călătorie. (*Ibid.*)

Cu câteva luni mai târziu, Direcția Relațiilor culturale, realizează o notă către Adjunctul Ministrului Afacerilor Externe, George Macovescu în privința unei informări pe care Secretariatul general UNESCO a înaintat-o către MAE Român privind solicitarea profesorului Mihai Demetrescu privind o bursă de studii oferită de Organizația internațională de cercetare în domeniul creierului (IBRO). (*Direcția Relații culturale, 1966*) UNESCO a solicitat acordul guvernului român pentru a acorda bursa. Direcția Relațiilor Culturale a solicitat avizul Academiei Republicii Socialiste România care susține acordarea bursei. (*ibid.*)

În data de 27 ianuarie 1968, Ambasadorul Valentin Lipatti, trimite o telegramă către Direcția Relațiilor Culturale ale Ministerului Afacerilor Externe, în care menționa solicitarea de către candidatul G.J.P Mwageni a unei burse UNESCO în domeniul științelor agricole în România. (*Delegația Permanentă a Republicii Socialiste România pe lângă UNESCO, 1968*) Bursa a fost aprobată în luna martie urmând a fi acceptat și Surjit Sachdeva pentru a participa la cursul internațional geologia petrolului (*Delegația Permanentă a Republicii Socialiste România pe lângă UNESCO, 1968*). Direcția Relații Culturale, a trimis în aprilie 1968 o telegramă către Delegația permanentă a Republicii Socialiste România pe lângă UNESCO, în care menționa aprobarea de către conducerea superioară a unui număr de 10 burse ce puteau fi utilizate pentru studii în perioada 1968-1969, Delegația urmând a trimite către departamentul însărcinat cu aprobarea bursei din cadrul Secretariatului UNESCO pentru a putea publica anunțul cu privire la oportunitate către posibilibi beneficiari (*Delegația Permanentă a Republicii Socialiste România pe lângă UNESCO, 1968*).

Condițiile de studii impuse de către Republica Socialistă România pentru persoanele care doreau să desfășoare diferite activități de cercetare aveau în vedere patru condiții pe care statul le dispunea. Prima condiție era exprimată de sumele oferite pentru burse și anume 1000 de lei pe lună pentru studenți, respectiv 1400 lei lunar pentru cei care doreau să se pregătească pentru obținerea gradului de medic și pentru viitorii specialiști (*Fișă privind condițiile de studii atașată la Cererea de Înscriere, 1968*). Durata bursei a fost repartizată în trei categorii. Bursele pentru

studenți se acordau pe o perioadă de 5-6 ani având în vedere profilul instituției de învățământ superior fiind încadrată și o perioadă de 6-9 luni învățarea limbii române. *(Ibid.)*

În ceea ce privește bursele pentru doctorat acestea se acordau pentru 3 ani și pentru o perioadă suplimentară de pregătire de 6-9 luni, pentru a învăța limba română iar bursele destinate celor care doresc să se specializeze într-un anumit domeniu se acordă pe o perioadă de maximum 2 ani. *(Ibid.)* Printre avantajele pe care le oferea statul român unui bursier se regăseau și cursuri gratuite și asistență medicală; bursierii primeau o singură indemnizație (pe toata durata studiilor) de 2000 lei, pentru costurile hainelor de iarnă, însă cei care se pregăteau pentru doctorat sau cei care deja erau specialiști nu beneficiau de această indemnizație. De asemenea, studenții beneficiau de vacanțe organizate de către stat, un anumit număr de locuri fiind puse la dispoziție, gratuit, în stațiunile balneo-climaterice iar cazarea în căminele pentru studenți și masă la cantină, erau plătite de către stat conform condițiilor create pentru studenții români. *(Ibid.)*

În anii 1970, nevoia de sprijin public pentru dezvoltarea culturală, recunoscută ca o parte indispensabilă a unei dezvoltări „endogene” a fiecărei societăți, a găsit o reflectare din ce în ce mai mare în activitățile UNESCO. În acest sens, rolul guvernelor în dezvoltarea culturală a țărilor lor a fost subliniat ca fiind „responsabilitățile statului față de viața culturală a națiunii”. Aspirația era ca autoritățile publice să fie „mulțumite să fie instrumentul culturii fără a încerca să influențeze scopurile sau conținutul acesteia”. Încă o dată, un astfel de idealism poate fi pus în contrast cu realitățile interferenței multor state autoritare în și definirea conținutului cultural o practică comună, de exemplu, în România. Și chiar și în statele democratice, autoritățile publice nu au fost niciodată doar „un instrument al culturii”, deși adesea au instrumentalizat cultura prin diplomația culturală. Politicile culturale concepute de autoritățile publice joacă un rol în influențarea, deși neintenționată, a ofertei culturale, a accesului și a conținutului. *(Irena Kozymka, 2014)*

Concluzii

Schimbarea politică de după 1965 a însemnat o schimbare majoră la nivel legislativ și administrativ în ceea ce privește gestionarea conservării. S-a stabilit modelul instituțional sovietic, care a introdus controlul statului și al partidului asupra oricăror acte patrimoniale. Conform Legii 43, Decretul

338 din 1970, arta și cultura se află sub controlul total al Partidului Comunist și gestionat conform ideologiei statului marxist-leninist de către instituția nou înființată: Comitetul de Stat pentru Cultură și Arte. Conservarea monumentelor istorice a devenit responsabilitatea acestei noi instituții, care a înființat Comisia pentru monumentele istorice, ale cărei obiective și atribuții privind conservarea monumentelor istorice sunt menținute, în termeni generali, până în prezent. Schimbarea politică din 1971 a adus o nouă schimbare la nivel ideologic, și anume detașarea de ideologia marxist-leninistă și aplicarea cultului personalității liderului politic Nicolae Ceaușescu.

Dintr-o perspectivă istorică, este clar că eforturile UNESCO din anii 1960 au adus cultura ca domeniu de politică din margini – organizația a susținut că politica culturală ar trebui să fie egală cu alte domenii de politică și ar trebui să fie un element integrat în general social și economic. politici. UNESCO a lansat o viziune sociologică asupra culturii, nu una estetică, psihologică sau morală.

Conceptul general al acestei viziuni holistice asupra culturii a fost dezvoltarea culturală. Acțiunile de politică culturală au fost instrumentele care ar trebui să promoveze și să susțină dezvoltarea culturală. Politicile culturale din cadrul UNESCO au fost influențate de politicile educaționale ale aceleiași organizații. Interesul politic pentru educație ca instrument de consolidare a păcii a existat încă de la înființarea timpurie a UNESCO, dar cultura nu a fost, în practică, recunoscută în același scop înainte de mijlocul anilor 1960. Cultura a jucat pur și simplu un rol mai periferic în cadrul organizației.

Politica culturală a UNESCO a fost în mod deschis anti-elite, unul dintre obiectivele sale principale a fost acela de a oferi grupurilor defavorizate de cetățeni acces la cultură ca un social, politicile culturale UNESCO în acești ani s-au construit pe o încredere puternică în statul național. Un motiv pentru aceasta a fost simplul fapt că membrii UNESCO erau state națiune care au cooperat în cadrul unei organizații internaționale. Dar încrederea în statul național a fost, de asemenea, un element central în politicile de bunăstare a Europei de Vest ale vremii, iar UNESCO a transferat acest principiu politicilor culturale internaționale. Statul bunăstării cultural a reprezentat o idee universală, iar UNESCO a susținut că ar putea fi adaptabil la diferite culturi naționale și regimuri politice. Statul a fost văzut ca agent responsabil al politicilor culturale, dar era de

așteptat să coopereze cu autoritățile regionale/locale și cu organizațiile societății civile. Descentralizarea politică și geografică era pe ordinea de zi, dar accentul principal a fost la nivelul statului național.

Valul de descentralizare în politicile culturale, care a crescut atât de puternic în anii 1970, a venit din alte părți, din politici regionale, politici economice, politici de învățământ superior și alte domenii de politică dominante.

Bibliografie

- Dennis Deletant (2007) *'Taunting the Bear': Romania and the Warsaw Pact, 1963–89*, Cold War History, 7:4, 495–507, <http://dx.doi.org/10.1080/14682740701621796>
- Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, Editura Fundația Academia Civică, București, 2012, p. 154.
- Mikkonen, Simo & Parkkinen, Jari & Scott-Smith, Giles. (2019). *Entangled East and West: Cultural Diplomacy and Artistic Interaction during the Cold War*.
- Laura Elizabeth Wong. (2008). Relocating East and West: UNESCO's Major Project on the Mutual Appreciation of Eastern and Western Cultural Values. *Journal of World History*, 19(3), 349–374. <http://dx.doi.org/10.1353/jwh.0.0019>
- Simo Mikkonen, Giles Scott-Smith, Jari Parkkinen, *Entangled East and West Cultural Diplomacy and Artistic Interaction during the Cold War*, De Gruyter, 2019.
- Nelly Bekus & Kate Cowcher (2020) Socialism, Heritage and Internationalism after 1945. The Second World and Beyond., *International Journal of Heritage Studies*, 26:12, <https://doi.org/10.1080/13527258.2020.1852299>
- Haigh, Anthony, *Cultural Diplomacy in Europe*, Manhattan Publishing, 1974, p. 223.
- Charles Dorn and Kristen Ghodsee, *Diplomatic History*, Vol. 36, No. 2 (April 2012), https://scholar.harvard.edu/files/kristenghodsee/files/unesco_literacy_and_the_cold_war.pdf
- Jessica C.E. Gienow-Hecht and Mark C. Donfried (eds.). *Searching for a Cultural Diplomacy*. New York and Oxford: Berghahn Books, 2010.
- Faure, Edgar Herrera, Felipe Kaddoura, Abdul Razzak Lopes, Henri Petrovski, Arthur V., Rahnama, Majid, Ward and Frederick Champion, *Learning to be: the world of education today and tomorrow*, UNESCO, 1972, p. 323.
- Telegrama lui Valentin Lipatti către O. Bărbulescu, directorul Direcției Relațiilor economice ale Ministerului Afacerilor Externe, 1968, Referitor la Proiectul Final Special UNESCO. Institutul Politehnic București. Planul de operații, București: Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe, Problema 241.
- United Nations Development Programme-Special fund-Plan of Operation, 1968, Referitor la Proiectul Final Special UNESCO. Institutul Politehnic București. Planul de operații, București: Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe, Problema 241.
- Suzana Gâdea, Direcția Organizații Culturale, Ministerul Afacerilor Externe 1970, Referitor la Proiect PNUD/UNESCO. Institutul Politehnic București, București: Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe, Problema 241.
- Nicolae Micu, Direcția Organizații Culturale, Ministerul Afacerilor Externe 1970, Referitor la Proiect PNUD/UNESCO. Institutul Politehnic București, București: Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe, Problema 241.
- Céline Giton, *Weapons of Mass Distribution: UNESCO and the Impact of Books, Poul Duedahl, A History of UNESCO Global Actions and Impacts*, Palgrave Macmillan, 2016, p. 58

- Sadlak, Jan, *The Use and Abuse of the University: Higher Education in Romania, 1860-1990*. Minerva, vol. 29, no. 2, 1991, pp. 195-225, <http://www.jstor.org/stable/41820839>. Accessed 11 May 2022.
- University of California, Los Angeles (2022) Valabil la: https://senate.universityofcalifornia.edu/_files/inmemoriam/html/nathanielbuchwald.htm (Accesat 20 martie 2022).
- Centrul UCLA pentru Științele Sănătății, 1967, Referitor la primirea și trimiterea de bursieri pe linie UNESCO, București: Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe, Problema 217.
- Sir John Daniel (2003) Higher Education: Past, Present, and Future--A View from UNESCO, *Higher Education in Europe*, 28:1, 21-26, <http://dx.doi.org/10.1080/0379772032000110062>
- World Congress of Ministers of Education on the Eradication of Illiteracy, Teheran, 1965, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000061641>, (Accesat 20 Martie 2022).
- Delegația Permanentă a Republicii Socialiste România pe lângă UNESCO, 1968, Referitor la Burse UNESCO, București: Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe, Problema 217.
- Direcția Relațiilor Culturale, 1966, Referitor la primirea și trimiterea de bursieri pe linie UNESCO, București: Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe, Problema 217.
- Republique Socialiste de Roumaine, Ministere de L'enseignement, Referitor la Burse UNESCO, București: Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe, Problema 217.
- Delegation Permanente de la Republique Socialiste de Roumaine aupres de L'UNESCO, 1965, Referitor la bursieri UNESCO în România și bursieri români pe linie UNESCO în străinătate, București: Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe, Problema 217.
- Geir Vestheim, *UNESCO Cultural Policies 1966-1972 - the Founding Years of 'New Cultural Policy, Nordisk kulturpolitisk tidsskrift*, pp. 174-195, <https://doi.org/10.18261/ISSN2000-8325-2019-01-10>
- Conley Burrows, Leland (2017), „The European Centre for Higher Education: A UNESCO Effort to Reduce Cold War Tensions and to Promote Co-operation in Higher Education in Europe,” *Comparative Civilizations Review*: Vol. 76: No. 76, Article 10. Available at: <https://scholarsarchive.byu.edu/ccr/vol76/iss76/10>
- Direcția Relațiilor Culturale, 1965, Referitor la bursieri UNESCO în România și bursieri români pe linie UNESCO în străinătate, București: Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe, Problema 217.
- Irena Kozymka, *The Diplomacy of Culture. The Role of UNESCO in Sustaining. Cultural Diversity*, Palgrave Macmillan, 2014.

Diplomația păcii în acțiune¹

Ioan Voicu, Ambassador

Profesor dr. asociat,
Universitatea Assumption, Bangkok

În articolul *Viitorul diplomației*, Hans J. Morgenthau, profesorul de relații internaționale de la Harvard University al lui Henry Kissinger, afirma, între altele, ca „Diplomația poate face pacea mai sigură decât este ea astăzi”. Totodată, el avertizează, însă, ca „Succesul continuu al diplomației în menținerea păcii depinde... de calitățile extraordinare morale și intelectuale pe care trebuie să le posede toți participanții de frunte la procesul diplomatic din interiorul comunității internaționale”. (1)

La rândul său, Douglas Hurd, un ilustru șef al diplomației britanice, într-un articol dedicat nemijlocit diplomației păcii, afirma că însăși „Comunitatea internațională este doar o expresie pe care o avem la îndemână; înseamnă ea oare ceva? O mare parte, probabil cea mai mare parte, a diplomației internaționale se desfășoară acum în cadrul uneia sau alteia dintre instituțiile internaționale... Aceste instituții adaugă ele valoare statelor-națiuni din care sunt compuse, sau sunt pur și simplu niște arene pe care statele membre își interpretează vechile lor jocuri? Așa cum se întâmplă adesea în viață, un răspuns cinic la aceste întrebări nu mai este realist.”(2)

Aceste exigențe și întrebări privind rolul diplomației revin automat în minte, atunci când ne gândim la reprezentanții de frunte ai diplomației românești din trecutul apropiat, căroră istoria scrisă de contemporanii noștri nu le-a recunoscut încă rolul care li se cuvine de drept în cronică de

¹ Acest text a apărut inițial cu titlul „Diplomația păcii în acțiune” în *Revista de Științe Politice și Relații Internaționale*, vol. XIV, nr. 3, pp. 89-97.

onoare a celor care au luptat cu armele spiritului pentru câștigarea unui loc demn al României în concertul națiunilor.

Așa fiind, în aceste împrejurări, inițiativa Editurii Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I.C. Brătianu” de a publica volumul *Valentin Lipatti om de cultură și diplomat strălucit* în coordonarea profesionistă asigurată de Paraschiva Bădescu și George Corbu merită să fie salutată cu viu entuziasm și îndreptățită speranță.(3)

Ambii coordonatori sunt familiarizați foarte bine cu activitatea diplomatică prodigioasă a lui Valentin Lipatti (1923-1999) și au reușit să înmănușeze în volum contribuții utile din partea unor autori care l-au cunoscut bine nu numai pe Valentin Lipatti, dar și epoca tumultoasă străbătută de România în relațiile internaționale ale secolului trecut.

Structura cărții dezvăluie preocuparea coordonatorilor de a oferi o imagine cât mai cuprinzătoare și mai nuanțată privind personalitatea lui Valentin Lipatti.

Astfel, parcurgând șase capitole, cititorii pot să afle multe date despre Valentin Lipatti ca universitar și om de cultură, sunt invitați să viziteze cariera sa diplomatică, activitatea publicistică, să afle lucruri interesante despre fratele lui Valentin Lipatti, genialul artist Dinu Lipatti, iar în final să-și lărgescă cunoștințele din domeniul relațiilor internaționale, străbătând un florilegiu din publicistica lui Valentin Lipatti, reîntâlnit apoi în evocarea colegilor, colaboratorilor și prietenilor. Reperle bibliografice, ilustrațiile și documentele, precum și indexul din partea finală a volumului sporesc utilitatea acestuia și îndeamnă, așa cum vom vedea în aceste pagini, la noi cercetări.

Așternând aceste rânduri, ne raliem, dintru început, la caracterizarea din prefața la volum, semnată de ambasador Paraschiva Bădescu, care ne reamintește, cu deplină convingere, că „Valentin Lipatti este apreciat drept ambasador al spiritualității românești, cărturar de elită, ilustra figură a diplomației române” (p. 7), calități pe care le vom urmări în mod prioritar în cele ce urmează.

Într-o perioadă în care, atât pe plan național, cât și la nivel global, diplomația traversează o perioadă de regretabil declin, în special sub impactul negativ al crizei multilateralismului, evocarea valoroasei contribuții a unuia dintre cei mai distinși diplomați români ai secolului al XX-lea reprezintă un mobilizator îndemn pentru regândirea modalităților prin care diplomația ar mai putea căpăta nu neapărat strălucirea de odinioară, ci

măcar capacitatea firească de a sluji cu decență și succes interesele perene ale țării noastre, dincolo de vicisitudini temporare sau de lungă durată.

Realizarea unui proiect prin care în 304 pagini este portretizată sub înalt calificate semnături personalitatea lui Valentin Lipatti reprezintă un act de cultură care merită să fie elogiat. Iar elogierea se justifică nu numai pentru darul valoros făcut tinerilor cititori de astăzi pentru care trecutul diplomației românești rămâne blocat în sfera nebulozității, cât mai ales pentru îndrumarea generațiilor viitoare de diplomați care vor avea de învățat mult dintr-o experiență dificilă, dar pilduitoare, lăsată de iluștrii noștri înaintași în arta negocierilor.

Negocierea este funcția primordială a diplomației tuturor timpurilor, iar acest adevăr permanent este statuat în cel mai important instrument juridic multilateral al domeniului dreptului diplomatic și anume Convenția de la Viena din 1961 privind relațiile diplomatice.

Întrebarea crucială care se va pune întotdeauna va fi aceea de a ști cum poate fi folosită arta negocierii pentru promovarea intereselor țării noastre, astfel încât să se ajungă la situația de „câștigător-câștigător” în toate procesele de negociere care vizează viitorul imediat și de perspectivă al țării, slujite, sub semnul patriotismului, de persoane îndrituite cu acest rol de forurile conducătoare ale națiunii.

În memoriile ambasadorului Valentin Lipatti, larg citate în paginile cărții de care ne ocupăm, Conferința de la Helsinki privind Securitatea și Cooperarea în Europa ocupă un loc privilegiat din perspectiva negocierilor. Într-adevăr, așa cum notează însuși ambasadorul Lipatti, aceasta conferință a fost un act de creație care poate justifica viața unui om și marca în tot cazul apogeul carierei unui diplomat negociator. (p. 70)

Nu pot să nu menționez în acest context cuvintele de caldă prețuire scrise de Victor Yves Ghebali, profesor la Institutul Universitar de Înalte Studii Internaționale din Geneva, care, referindu-se la Valentin Lipatti, evidențiază faptul că acesta „s-a afirmat ca unul din cei mai buni negociatori, un analist desăvârșit al opiniilor conceptuale și un adept convins al metodei argumentelor în căutarea și definirea soluțiilor... el era spiritul cel mai dinamic în dezbateri, el a inițiat și a adoptat principii, norme și valori comune ale relațiilor internaționale la nivel european și meritele sale în această privință au fost recunoscute de partenerii săi chiar în timpul negocierilor... „Decalogul de la Helsinki” poartă amprenta Ambasadorului Lipatti... Stabilirea regulei consensului pentru adoptarea deciziilor, precum

și ansamblul procedurilor de lucru care stau la baza Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, mai târziu Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, este opera Ambasadorului Valentin Lipatti”. (pp. 71-72)

În opinia lui George Macovescu, care, în calitatea sa de prim adjunct al ministrului, iar mai târziu ca Ministru titular al Afacerilor Externe, a urmărit timp de decenii activitatea laborioasă a lui Valentin Lipatti, Actul Final de la Helsinki (1975) „A fost un ceas luminos în istoria bătrânului și zbcuciumatului nostru continent, după cum a fost o piatră de hotar în istoria diplomației, această artă, această profesie, această meserie a transformării imposibilului în posibil.” Referindu-se strict la Valentin Lipatti, George Macovescu afirma că acest diplomat român „A fost negociatorul principal, un negociator bine pregătit inteligent, cultivat, tenace, abil, imaginativ, așa cum trebuie să fie un negociator de înaltă calitate”. (p. 74) Această caracterizare devine și mai convingătoare după lectura tonifiantă a articolului intitulat „Însemnări despre arta negocierii” de la paginile 157-172.

Mai puțin reliefate apar în paginile acestui volum importanța și amploarea mandatului deținut de ambasadorul Valentin Lipatti ca delegat permanent la UNESCO (1965-1971).

Întrucât am avut privilegiul și onoarea de a fi adjunctul său în delegația română la cea de-a 16-a sesiune a Conferinței Generale a UNESCO (12 octombrie-14 noiembrie 1970), îmi îngădui să adaug câteva elemente semnificative pentru înțelegerea rolului esențial pe care l-a avut Valentin Lipatti în consolidarea poziției României la UNESCO și în creșterea reputației acesteia în complexul proces al diplomației multilaterale, cu accentul specific, inevitabil, pus pe componența sa culturală și educațională.

Anul 1970 s-a încheiat fructuos pentru Romania prin rezultatele obținute la cea de a 16-a sesiune a Conferinței Generale a UNESCO în cadrul căreia au avut loc noi dezvoltări promițătoare ale programului de cooperare europeană. La propunerea României, conferința a adoptat prin aclamații rezoluția 5.7 privind cooperarea europeană și a aprobat realizarea unor proiecte importante pentru anii 1971-1972 printre care: crearea cu începere din anul 1972 a unui Centru European de Învățământ Superior, convocarea primei conferințe a miniștrilor culturii din statele membre europene desfășurată la Helsinki în iulie 1972, precum și a celei de a 6-a conferințe regionale a comisiilor naționale europene pentru UNESCO, reunită la București în mai 1971. (4)

Punctul de pornire al delegației române a fost acela de a contribui cu deplină hotărâre la consolidarea concepției filozofice pe care își fundamentează acțiunile sale UNESCO. Este o concepție profund umanistă, iar dimensiunea etică, de puternică rezonanță, care străbate înfăptuirile sale, își găsește o clară expresie în Actul sau constitutiv, care proclamă că „războaiele născându-se în mintea oamenilor, tot în mintea oamenilor trebuie înrădăcinată ideea apărării păcii”.

În lumina acestui adevăr, delegația română a subliniat importanța deosebită a Declarației Națiunilor Unite referitoare la principiile de drept internațional privind relațiile prietenești și cooperarea dintre state (1970) și a arătat că acest document va trebui să marcheze o etapă însemnată în statornicirea unei filozofii a păcii și în cristalizarea unui sistem concret de norme juridice menite să prezideze conduita statelor în comunitatea internațională. Ca parte integrantă a patrimoniului spiritual al omenirii, principiile fundamentale ale dreptului internațional au o valoare de prim ordin pentru stabilirea unor raporturi normale între state, pentru menținerea unui climat de securitate și cooperare menit să creeze cadrul indispensabil pentru o adevărată reafirmare a națiunilor în viața internațională, pentru dezvoltarea civilizației și progresul lor multilateral. (5)

La bogăția de idei concentrată în paginile acestui volum în care Valentin Lipatti este portretizat ca un orator și negociator de prim plan în sfera diplomației multilaterale, adaug un paragraf care uimește și astăzi prin prospețimea sa evidențiată de pledoaria vibrantă făcută la UNESCO de ambasadorul roman în favoarea cooperării europene. Reproduc acest paragraf în franceză pentru a nu afecta prin traducere stilistica textului original.

„Les raisons qui guident notre action en faveur de la coopération européenne sont claires et constantes : la Roumanie pense que les intérêts de l'humanité exigent que l'Europe mette ses forces non pas au service d'une politique de guerre, mais au service du progrès, de l'entente et de la coopération. L'immense potentiel culturel et scientifique de l'Europe peut et doit contribuer au progrès de tous les Etats de la région. Nous pensons aussi que la réalisation de la paix, de la sécurité et de la coopération en Europe serait tout aussi bénéfique pour les autres régions du monde et quelle favoriserait l'extension des rapports des pays européens avec les pays en voie de développement dans l'ordre du progrès matériel et des conquêtes de l'esprit. La paix et la coopération en Europe sont, à nos yeux, des dimensions essentielles de la paix du monde et du progrès de tous les peuples.” (6)

Valentin Lipatti a avut un rol determinant în negocierea și finalizarea principalului document politico-juridic adoptat de cea de-a 16-a sesiune a Conferinței Generale a UNESCO cu privire la sarcinile organizației în promovarea păcii.

Rezoluția pe aceasta tema a fost adoptată la 7 noiembrie 1970, fiind elaborată în ședințe cu ușile închise de un grup restrâns de delegați din următoarele țări: Afganistan, Chile, India, Olanda, România, Senegal, Tanzania, Trinidad și Tobago, URSS, Arabia Saudită și SUA.

Finalizată sub titlul *Contribuția UNESCO la pace și sarcinile sale în eliminarea colonialismului și folosirea programului UNESCO ca instrument de consolidare a cooperării între statele europene în interesul păcii și securității în Europa*, această rezoluție cuprinde idei și concepte avansate de Valentin Lipatti care își mențin valabilitatea și astăzi. Sunt demne de evocat în acest sens referirile la idealurile păcii și prieteniei între popoare, relațiile pașnice și de bună vecinătate între state, influența pernicioasă continuă a colonialismului, neo-colonialismului, rasismului și fascismului și a altor concepte antiumaniste asupra vieții intelectuale a popoarelor.

La propunerea delegației române în rezoluție a fost inclusă ideea că difuzarea largă a culturii și educarea omenirii în spiritul dreptății, libertății și păcii sunt indispensabile pentru demnitatea omului și constituie o datorie sacră pe care toate națiunile trebuie să o îndeplinească într-un climat de asistență reciprocă și responsabilitate.

A fost puternic sprijinită ideea exprimată de reprezentanții africani potrivit căroră apartheidul este un afront la adresa omenirii, ceea ce a generat multă simpatie pentru delegația română.

În același document programatic a fost reafirmată convingerea că una din sarcinile practice și esențiale ale UNESCO constă în contribuția sa activă la cauza întăririi păcii și securității internaționale, pentru a crea și consolida condițiile intelectuale de natură să lărgescă cadrul favorabil înțelegerii internaționale.

Prin acest document s-a cerut Directorului General al UNESCO se efectueze studii și cercetări interdisciplinare cu privire la pace și rasism și în legătură cu aspectele sociologice și economice ale acestora. În studiile și cercetările întreprinse s-a apreciat ca fiind necesar să se pună un accent deosebit pe teme cum sunt: factorii social-economici, psihologici și etici ai conduitei indivizilor, colectivităților umane și națiunilor; efectele transformărilor sociale din lume asupra relațiilor dintre națiuni și indivizi;

interacțiunea dintre pace și dezvoltare, condițiile sociale prealabile ale cooperării internaționale între diferite țări și popoare. (7)

Merita a fi evocată, de asemenea, rezoluția inițiată de delegația română și promovată cu succes până la adoptarea ei prin consens, publicată sub cota și titlul 5.7 *Cooperarea europeană*.

Potrivit acestei rezoluții, dezvoltarea cooperării între națiuni în domeniile educației, științei, culturii și comunicării, în conformitate cu principiile statornicite în Constituția UNESCO, joacă un rol esențial în promovarea păcii și înțelegerii internaționale.

Este reamintită în acest context Rezoluția 2129 (XX) a Adunării Generale a Națiunilor Unite, inițiată tot de România, care „salută interesul crescând față de dezvoltarea relațiilor de bună vecinătate și a cooperării între statele europene cu sisteme sociale și politice diferite”.

Într-un paragraf care face onoare României este subliniată „valoarea concluziilor și recomandărilor adoptate de Reuniunea rectorilor și pro-rectorilor universităților europene (București, aprilie 1970), potrivit cărora însăși „cooperarea în domeniile care țin de competența UNESCO este un factor important pentru consolidarea păcii și securității în Europa, precum și pentru pacea și dezvoltarea generală a omenirii”. Totodată, este exprimată convingerea că trebuie depuse „eforturi suplimentare menite să promoveze și să asigure o mai largă cooperare europeană, întemeiată pe respectarea principiilor independenței și suveranității naționale, a drepturilor egale ale popoarelor, a neamestecului în treburile interne și a avantajului reciproc”. (8)

Mesajul vibrant transmis de Valentin Lipatti prin instrumentarul diplomației multilaterale reflectă un profund umanism perceptibil la nivel individual și global. Prin această însușire mesajul său dăinuiește și astăzi. Într-o declarație făcută de Irina Bokova, în calitate sa de Director General al UNESCO, se arată: „În esență, umanismul este un apel la solidaritate și convingerea că aparținem unei singure și mari familii umane. Astăzi, această solidaritate trebuie să fie modelată prin noi forme de cetățenie globală într-o epocă a diversității. Globalizarea, urbanizarea și diversitatea culturală creează societăți multiculturale cu identități multiple. Această diversitate ne obligă să regândim dezvoltarea, dialogul, toleranța, coeziunea socială și chiar pacea. Frontierele păcii se deplasează în interiorul societăților, în percepțiile pe care fiecare persoană le are asupra propriei culturi, precum și în percepțiile altora. A face pace cu ceilalți presupune a face pace cu noi înșine...” (9)

Din perspectiva diplomației păcii își păstrează deplina actualitate apelul umanist emoționant adresat de Valentin Lipatti concetățenilor săi. În opinia sa noi trebuie „să rămânem, fără excese și fără servituți, credincioși iubirii de țară și valorilor naționale, cu convingerea că este singura modalitate care poate conferi vorbelor și faptelor noastre credibilitate și forță.

Patriotismul nu este nici o excentricitate, nici un lucru de rușine, nici un anacronism periculos. A ne lipsi de el ar însemna pur și simplu să ne automutilăm și să nu mai valorăm mare lucru. Adică să nu mai fim noi înșine într-o societate ca a noastră care are nevoie mai mult decât oricând de oameni întregi și autentici”. (10)

Trecut-au anii. În decembrie 1993, într-un articol preluat în volumul *Lumea în tranziție* Valentin Lipatti constata cu vădită mâhnire că cea de-a 27-a sesiune a Conferinței Generale a UNESCO, desfășurată la Paris, între 23 octombrie și 16 noiembrie, nu s-a bucurat de publicitate în România. „La noi, evenimentul a trecut aproape neobservat, presa, radioul și televiziunea având probabil multe alte nobile preocupări.” În același articol, el formula, totodată, câteva gânduri testamentare despre organizația pe care o slujise în numele României cu pilduitoare dăruire.

Referindu-se la dimensiunea umanistă a UNESCO Valentin Lipatti arata în același articol: „Dintre toate agențiile specializate existente în sistemul Națiunilor Unite UNESCO este în mod evident un centru de reflecție asupra problemelor majore ale contemporaneității. Ea trebuie însă să fie un catalizator al voinței politice a statelor membre. O voința politică în stare să despovăreze omenirea de suferințele și servituțiile actuale și să-i asigure un viitor mai bun, prin strădania întregii comunități internaționale”. (11)

Acesta este de fapt mandatul actual al UNESCO, definit într-un mod clarvăzător de Valentin Lipatti în 1993. În 2017 UNESCO pledează pentru „O foaie de parcurs privind conștiința globală”, în cadrul căreia abordările tradiționale trebuie să fie îmbogățite cu noi perspective, ajutând oamenii să cimenteze pacea în secolul XXI. Este imperativ să fie adoptată o viziune mai largă asupra lumii, să fie recunoscută universalitatea omenirii, multitudinea de opinii mondiale, să fie depășite fixismele, să se ajungă la conștientizarea necesității de a promova o cultură a păcii și a dezvoltării durabile. În acest complex proces, diplomației păcii îi revine un rol semnificativ. (12)

În *Cuvântul înainte* la volumul de care ne ocupăm, Paraschiva Bădescu relevă în mod realist că moștenirea lui Valentin Lipatti nu este

suficient de cunoscută și valorificată. Propunerile formulate pentru recuperarea acestei valoroase moșteniri merită toată atenția și speram ca ele să fie luate în seamă de toți cei care pot contribui cu folos la materializarea lor. (pp. 7-8)

Îmi permit să adaug o sugestie. Activitatea lui Valentin Lipatti la UNESCO este puțin cunoscută în România. Reunirea într-un volum a tuturor discursurilor acestuia la conferințele generale ale UNESCO și la alte reuniuni ale acestei agenții specializate a ONU, rezoluțiile inițiate de România în timpul mandatului său, precum și corespondență cu Directorul General al UNESCO și cu înalte personalități culturale din Franța ar avea drept rezultat o lucrare masivă care prin conținutul ei ar deveni un prețios îndrumar pentru diplomații români dornici să-și desăvârșească propria carieră în sfera diplomației multilaterale, cu accent profesional special pe educație, cultură, știință și informație.

Confesiunile orale făcute în câteva împrejurări de ambasadorul Pompiliu Macovei, care, în 1972, i-a succedat lui Valentin Lipatti ca Delegat permanent la UNESCO, au evidențiat faptul că în arhiva Delegației permanente a găsit o comoară de mii de pagini reprezentând corpusul de corespondență dintre Delegație și Secretariatul UNESCO. Această comoară, completată cu documente din arhiva Ministerului român al Afacerilor Externe, își așteaptă cuvenita valorificare, chiar și selectivă.

Diplomația păcii există, dăinuie și se dezvoltă prin munca, abnegația și tenacitatea slujitorilor ei. (13) Fie ca acest volum care ne prilejuiește un incitant și instructiv drum prin diplomația practică de Valentin Lipatti să reprezinte un prim pas angajant spre viitor, în direcția redescoperirii moștenirii valoroase lăsate de o pleiadă de diplomați români a căror viață profesională s-a desfășurat sub un nobil îndemn, de la care nu s-au abătut - slujirea permanentă și neobosita a Patriei, cu devotament, profesionalism și inteligență.

Note:

1. Textul complet al articolului citat este disponibil la <https://celinerochecrespo.files.wordpress.com/2011/12/the-future-of-diplomacy.pdf>

Henry Kissinger afirma: „Dacă istoria ne învață ceva este că nu poate exista pace fără echilibru și nici dreptate fără restricții”. A se vedea https://www.goodreads.com/author/quotes/28442.Henry_Kissinger?page=6

Cea mai recentă lucrare colectivă privind diplomația păcii, inspirată de moștenirea unuia dintre cei mai apreciați Secretari Generali ai ONU, este Carsten Stahn (Editor), Henning Melber (Editor), *Peace Diplomacy, Global Justice and International Agency: Rethinking Human Security and Ethics in the Spirit of Dag Hammarskjöld*, Cambridge University Press, 2016, 638 p.

2. A se vedea Douglas Hurd, (2000) „The Search for Peace: A Century of Peace Diplomacy”, *European Business Review*, Vol. 12 Issue: 1, <https://doi.org/10.1108/ebr.2000.05412aab.002>.

3. *Valentin Lipatti om de cultură și diplomat strălucit*. Coordonatori: Paraschiva Bădescu și George Corbu, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu”, București, 2016, 304 p.

4. Pentru textul integral al rezoluției europene a se vedea *Buletinul Comisiei Naționale a R.S. România pentru UNESCO*, Nr. 4/1970, p. 27.

5. A se vedea, de asemenea, articolul Valentin Lipatti, „România și UNESCO. Bilanț și perspective”, *Buletinul Comisiei Naționale a R.S. România pentru UNESCO*. Nr. 3-4/1971, pp. 15-19.

6. Textul integral al discursului lui Valentin Lipatti în limba franceză este disponibil în *Buletinul Comisiei Naționale a R.S. România pentru UNESCO*, Nr.4/1970, pp. 18-25.

7. A se vedea ediția electronică a culegerii de documente UNESCO *Records of the General Conference, Sixteenth Session*, Paris, 12 October to 14 November 1970, Volume I, Resolutions, lucrare disponibilă la <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001140/114046E.pdf>

8. A se vedea *op.cit. supra*, nota 7.

9. Citatul este preluat din ediția electronică a documentului intitulat *A UNESCO for a New World* disponibil la http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/BPI/EPA/images/media_services/Director-General/Vision2013.pdf

10. Valentin Lipatti, *Lumea în tranziție - cronici de politică externă*, București, Editura Globus, 1994, pp. 123-124.

11. *Op.cit. supra*, pp. 182-183.

12. A se vedea documentele semnalate în pagina intitulată *A Roadmap on Global Consciousness: „Thinking and Learning for the 21st Century”*, disponibilă la <http://en.unesco.org/cultureofpeace/flagship-programmes/global-consciousness>

13. În concluziile uneia dintre cele mai recente lucrări privind evoluția diplomației se arată: „În această nouă eră, diplomația nu va deveni perimată. Ea va fi esențială în construirea unei lumi pașnice, prospere și sănătoase. Tradițiile sale vor fi îmbunătățite prin noi practici. Un viitor promițător așteaptă diplomația”. A se vedea Philip Seib, *The Future of Diplomacy*, London, Polity Press, 2016, p. 141.

Bangkok, 3 iulie, 2017

Contribuția UNESCO la protecția și promovarea diversității expresiilor culturale

Prof. univ. dr. Daniel-Mihail Șandru¹

Rezumat

Expresia culturală, sub orice formă, a pierdut din forță, în multitudinea de canale și rețele sociale de comunicare. Expresivitatea a fost vlăguită de comoditatea utilizatorilor, conformismul acestora și minimalizarea exprimării. În același timp, noile tehnologii, digitalizarea în primul rând, oferă modalități de comunicare culturală, de o capacitate nemaiîntâlnită, de la proiecte majore publice, cum ar fi „Europeana.eu”, până la proiecte care atrag atenția asupra liberei circulații a ideilor. Contribuția Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO) la protecția și promovarea diversității expresiilor culturale este analizată în contextul cooperării juridice - naționale, europene și internaționale - și pune accentul pe receptarea și implementarea principiilor diversității expresiilor culturale. Diversitatea culturală este un element nu doar economic important (reprezintă peste 6 % din economia globală), dar este și un factor care poate stabili relații umane cu consecințe importante în privința cooperării economice, tehnice, tehnologice. Reglementările în domeniul cultural, supra-puse sau în formă de puzzle, de la nivel regional (Uniunea Europeană, Consiliul Europei) și de la nivel internațional (UNESCO, OMC) trebuie să se definească prin aceleași politici.

¹ Prof. univ. dr. Daniel-Mihail Șandru cercetător gr. I în cadrul Centrului de Studii de Drept European al Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române. Poate fi contactat la adresa mihai.sandru@csde.ro Pagina web: www.mihaisandru.ro Materialul a fost pregătit pentru Masa rotundă „Un secol de cooperare intelectuală. Repere istorice și diplomatice”, organizată de Comisia Națională a României pentru UNESCO și Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, 30 septembrie 2021, dată la care au fost verificate ultima dată legăturile internet. Articolul a fost publicat în revista Studii și cercetări juridice, nr. 4/2021, p. 387-395.

Context instituțional

Convenția pentru protecția și promovarea diversității expresiilor culturale („Convenția privind diversitatea culturală”, în continuare) a intrat în vigoare în 2007.² Discuțiile pentru adoptarea unei convenții au început încă din 2002,³ care a urmat Declarației universale privind diversitatea culturală (2001).⁴

România consideră această Convenție drept una din principalele convenții UNESCO⁵, fiind prima țară europeană care a ratificat-o⁶, prin Legea nr. 248/2006⁷. Deși, pe site-ul Consiliului Legislativ din România nu apare ca această Convenție să fi modificat în mod direct legislația, se poate aprecia că reglementările române au respectat-o, chiar dacă și indirect.⁸

² Detalii cu privire la statutul acestei convenții, membri (150 de state și Uniunea Europeană), documente preparatorii: United Nations, Audiovisual Library of International Law, <https://legal.un.org/avl/ha/cppdce/cppdce.html>; a se vedea și site-ul UNESCO: <https://en.unesco.org/creativity/convention>

³ A se vedea, „Preliminary study on the technical and legal aspects relating to the desirability of a standard-setting instrument on cultural diversity”, citat și în Comunicarea Comisiei către Consiliu și Parlament din 2003 – „Towards an international instrument on cultural diversity”, COM/2003/0520 final, disponibil la adresa <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52003DC0520>; cu privire la efectele ratificării tratatului asupra dreptului intern, a se vedea **Nicolae Ploeșteanu**, *Raportul drept intern-drept internațional și dispozițiile legii de revizuire a Constituției României*, în *Implicațiile teoretice și practice ale revizuirii Constituției României. Culegere de studii*, ed. Universității Petru Maior, Târgu Mureș, 2004, p. 79-101.

⁴ Aceasta era însoțită de un plan de acțiune pentru implementarea declarației: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000124687>. Pe larg, privind universalitatea declarației: **L.-M. Crăciunean**, *Protecția drepturilor culturale în dreptul internațional*, Editura C.H. Beck, București, 2011, p. 154-171; **L.-M. Crăciunean**, *Protecția diversității culturale în dreptul internațional - UNESCO, între tradiții și cultura diversității*, în N.R.D.O. nr. 4/2010, p. 25-42

⁵ Ministerul Afacerilor Externe, *Principalele tratate adoptate sub auspiciile UNESCO la care România este parte*, <https://www.mae.ro/node/1519>

⁶ ***, *România este prima țară din Europa care recunoaște importanța diversității expresiilor culturale*, hotnews, 25.07.2006, <https://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1166317-romania-este-prima-tara-din-europa-care-recunoaste-importanta-diversitatii-expresiilor-culturale.htm>; România a avut o contribuție constantă la UNESCO. A se vedea, **M. Duțu**, *Un secol de cooperare internațională intelectuală. 65 de ani de prezență românească la UNESCO*, *Academica*, 6-7/2021, p. 46 și urm.

⁷ Legea nr. 248/2006 pentru aderarea României la Convenția asupra protecției și promovării diversității expresiilor culturale, adoptată la Paris la 20 octombrie 2005, M. Of. nr. 559/2006.

⁸ Astfel, se face referire la această convenție în preambulul unui acord internațional: Acordul din 2009 de coproducție în domeniul cinematografiei între Guvernul României și Guvernul Republicii Franceze, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1525/2009, M. Of. nr. 906/2009.

La nivelul Consiliului Europei, Convenția privind diversitatea culturală a stat la baza adoptării Convenției Consiliului Europei privind coproducția cinematografică (revizuită) Rotterdam, 30.01.2017.⁹ De menționat că în documentul sinteză al Curții Europene a Drepturilor Omului privind jurisprudența în materia drepturilor culturale, nu există nicio hotărâre referitoare la diversitatea lingvistică.¹⁰

Receptarea Convenției privind diversitatea culturală în dreptul Uniunii Europene

În Uniunea Europeană, Decizia Consiliului din 18 mai 2006 privind încheierea Convenției pentru protecția și promovarea diversității expresiilor culturale (2006/515/CE)¹¹ este principalul act legislativ care declanșează adoptarea de către această organizație, în nume propriu, a Convenției diversității culturale. În preambul se menționează că atât Uniunea cât și statele membre au participat la negocierile de elaborare a Convenției și că aceasta „constituie un pilon pertinent și eficace pentru promovarea diversității culturale și a schimburilor culturale”. Un exemplu de implementare a Convenției este Decizia Consiliului privind Acordul de liber schimb dintre UE și Coreea din 2010¹² care are și un Protocol privind cooperarea culturală. Protocolul reamintește necesitatea consolidării capacităților și independenței industriilor culturale ale părților, a promovării conținutului cultural local/regional, recunoscând, protejând și promovând diversitatea culturală drept o condiție pentru dialogul reușit între culturi precum și valoarea sa ca instrument de exprimare a identităților culturale, în special pentru încurajarea cooperării între părți. Viziunea Uniunii în aplicarea și implementarea convenției este așadar o privire dinspre piața internă, a libertăților economice stabilite în tratat. Protocolul instituie mecanisme de funcționare, inclusiv instituționale, prin înființarea Comitetului pentru cooperare culturală. Dispozițiile protocolului sunt mai degrabă de instituirea unor obligații de diligență, în principal de respectare a liberei

⁹ În 2000, Consiliul Europei a adoptat Declarația privind diversitatea culturală (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804bfc0b)

¹⁰ ECHR, *Cultural rights in the case-law of the European Court of Human Rights*, 2017, https://www.echr.coe.int/documents/research_report_cultural_rights_eng.pdf

¹¹ JO, ediție specială în limba română, L 201/15, 11/Volumul 47.

¹² Decizia Consiliului 2011/265/UE din 16 septembrie 2010 privind semnarea, în numele Uniunii Europene, și aplicarea cu titlu provizoriu a Acordului de liber schimb între Uniunea Europeană și statele membre ale acesteia, pe de o parte, și Republica Coreea, pe de altă parte, JO, L127, 2011, p. 1418.

circulații a persoanelor, și instituire a unui drept de ședere pentru artiști și alți profesioniști și operatori din sectorul cultural. Apoi sunt instituite reguli cu privire la coproduțiile audiovizuale, de asemenea, în cadrul reglementat de directive.¹³

Hotărârile Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) sunt obligatorii și pentru statele membre.¹⁴ În interpretarea uneia dintre directive (Directiva „Televiziune fără frontiere”),¹⁵ într-o acțiune formulată în temeiul art. 267 TFUE,¹⁶ s-a făcut referire, în Concluziile prezentate de avocatul general și în hotărâre, și la aplicarea Convenției privind diversitatea culturală.¹⁷ Hotărârea Curții reține că:

¹³ O propunere de rezoluție a Parlamentului european avea în vedere impunerea în Parteneriatul Transatlantic a Convenției privind diversitatea culturală. A se vedea, *Propunere de rezoluție a Parlamentului European referitoare la protejarea și promovarea diversității expresiilor culturale*, 2016, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-8-2016-0919_RO.html

¹⁴ Pe larg: **Daniel-Mihail Șandru**, *Caracterul obligatoriu al deciziei preliminare pronunțate de Curtea de Justiție a Uniunii Europene pentru instanțe și autorități naționale*, Revista română de drept european, nr. 4/2019, p. 45-55, disponibil la adresa <https://ssrn.com/abstract=3646861>

¹⁵ Directiva 89/552/CEE a Consiliului din 3 octombrie 1989 privind coordonarea anumitor acte cu putere de lege și acte administrative ale statelor membre cu privire la desfășurarea activităților de difuzare a programelor de televiziune (JO L 298, p. 23, Ediție specială, 06/vol. 1, p. 215), astfel cum a fost modificată prin Directiva 97/36/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 30 iunie 1997 (JO L 202, p. 60, Ediție specială, 06/vol. 2, p. 232”).

¹⁶ Cu privire la această procedură, pe larg: **Mihai Șandru, Mihai Banu, Dragoș Călin**, *Procedura trimiterii preliminare. Principii de drept al Uniunii Europene și experiențe ale sistemului român de drept*, Editura C.H. Beck, 2013.

¹⁷ Concluziile Avocatului General Juliane Kokott prezentate la 4 septembrie 2008 în cauza C-222/07. Hotărârea pronunțată de CJUE preia din sugestiile de răspuns oferite de avocatul general precum și o parte din referiri la Convenția privind diversitatea culturală. CJ, C-222/07, UTECA, hotărârea din 5 martie 2009, ECR 2009 p. I-1407, ECLI: EU:C:2009:124. A se vedea, și: **Mihai Banu**, *Activități de difuzare a programelor de televiziune. Obligația operatorilor de televiziune de a alocă o parte din veniturile de exploatare pentru finanțarea anticipată de filme europene precum și o cotă pentru producții având drept limbă originală una din limbile oficiale ale Spaniei*, Revista română de drept comunitar, nr. 2/2010, p. 126: „[a]spectul notabil al hotărârii se referă la preferința Curții de Justiție pentru un control de principiu asupra justificării și proporționalității restricției naționale (rezultată dintr-o regulă privind alocarea unei cote dintr-o finanțare impusă operatorilor de televiziune pentru producția de filme naționale) în raport cu libertățile fundamentale din Tratatul CE, atunci când în cauză este prezent un obiectiv național de natură lingvistică. Or, hotărârea a recunoscut marja însemnată de apreciere de care dispun statele membre în privința promovării obiectivelor de ordin lingvistic (și, indirect, cultural). Pe de altă parte, în speță, un aspect particular al argumentării a fost cel al absenței identificării unei prevalențe pentru una dintre acele libertăți fundamentale, acestea fiind apreciate împreună, în mod indistinct.”

„Astfel, întrucât limba și cultura sunt intrinsec legate, după cum amintește, printre altele, Convenția pentru protecția și promovarea diversității expresiilor culturale, adoptată în cadrul Conferinței generale a UNESCO din 20 octombrie 2005 de la Paris și aprobată în numele Comunității prin Decizia 2006/515/CE a Consiliului din 18 mai 2006 (JO L 201, p. 15, Ediție specială, 11/vol. 47, p. 70), care prevede la al paisprezecelea paragraf din preambul că „diversitatea lingvistică este un element fundamental de diversitate culturală”, nu se poate considera că obiectivul urmărit de un stat membru, constând în protecția și în promovarea uneia sau a mai multe dintre limbile sale oficiale, trebuie în mod necesar să fie însoțit de alte criterii culturale pentru a putea justifica o restricție privind una dintre libertățile fundamentale garantate de tratat. De altfel, Comisia nu a putut preciza, în cadrul prezentei proceduri, care ar trebui să fie, în mod concret, aceste criterii.” (pct. 33)

Consecința este economică: „[o] măsură adoptată de un stat membru, precum cea din acțiunea principală, nu depășește ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivului urmărit nici prin simplul fapt că beneficiarii finanțării avute în vedere sunt în majoritate întreprinderi producătoare de opere cinematografice stabilite în acest stat membru.” (pct. 34)

Avocatul general Kokott, exprimă opinia sa privind interpretarea și aplicarea Convenției (în pct. 13-19 pentru legislația aplicabilă) și pct. 92-102 (privind interpretarea în dreptul Uniunii a Convenției). Se face referire la fundamentele Uniunii Europene, ca exprimare a diversității culturale,¹⁸ contextul introducerii diversității culturale în dreptul primar, prin modificarea Tratatului de la Maastricht precum și la diversitatea lingvistică, ca specie a diversității culturale.

Observând exemplele analizate anterior, se poate concluziona că, în Uniunea Europeană, Convenția privind diversitatea culturală este utilizată ca un instrument de negociere internațională, într-un domeniu în care Uniunea are competențe restrânse (potrivit art. 6 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE), „Uniunea este competentă să desfășoare acțiuni de sprijinire, de coordonare sau completare a acțiunii statelor membre. Prin finalitatea lor europeană, aceste acțiuni au

¹⁸ „Respectarea și promovarea diversității în domeniul cultural sunt atât de importante pentru Uniunea Europeană deoarece această diversitate este trăsătura caracteristică a Europei și a culturii europene. Din acest motiv, ideea de „unitate în diversitate” face parte dintre fundamentele Uniunii Europene (...)” (pct. 94 din Concluzii).

următoarele domenii: c) cultura”).¹⁹ În al doilea rând, se poate observa că în aplicarea Convenției, Uniunea Europeană are o abordare economică. Convenția este un argument de drept internațional în tranșarea unei dispune de drept european (unii ar putea afirma spune că și această procedură, a trimiterii preliminare, are un caracter internațional). În al treilea rând, Uniunea Europeană, în limitele aplicării Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, recunoaște valoarea diversității într-un articol distinct: „Diversitatea culturală, religioasă și lingvistică” (art. 22).²⁰

Organizația Mondială a Comerțului – soluție sau problemă?

O altă discuție realizată în mediul internațional este aceea a fragmentării prin supra normativitate, respectiv, în ceea ce privește prezentarea de față, dualismul reglementării UNESCO și a tratatelor care instituie Organizația Mondială a Comerțului (OMC)²¹, precum și a documentelor acestora.²²

Într-o opinie s-a susținut că domeniul culturii trebuie să aibă un statut egal alături de problemele economice, sociale și de mediu care determină în prezent politica de dezvoltare. Bunăstarea societăților depinde în mod esențial de recunoașterii diversității expresiilor culturale.²³ Așa cum am observat în hotărârea Curții de Justiție a Uniunii Europene interpretarea unei convenții din domeniul culturii slujește drept criteriu pentru interpretarea unor drepturi economice (libera circulație, ajutoare

¹⁹ A se vedea, de asemenea, Laura-Maria Crăciunean, *Uniunea Europeană și adoptarea Convenției UNESCO din 2005: despre promovarea diversității culturale în relațiile externe ale Uniunii Europene*, PR, nr. 5/2013.

²⁰ A se vedea: Agenția drepturilor fundamentale a Uniunii Europene: <https://fra.europa.eu/ro/eu-charter/article/22-diversitatea-culturala-religioasasi-lingvistica>

²¹ Pe larg, cu privire la relația cu OMC, la momentul elaborării Convenției, inclusiv strategia unei locomotive Franța - Canada: Jean Musitelli, *The Convention on Cultural Diversity: Anatomy of a Diplomatic Success Story*, <https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/0701-MUSITELLI-EN.pdf>

²² Convenția privind diversitate culturală este analizată cantitativ prin raportare la efectele economice, din punctul de vedere al pieței Canadei: Chantal Braganza, *A modest referee: measuring the UNESCO CCD's effect on culture and free trade agreement negotiation*, 2009, Ryerson University, teză disponibilă la adresa https://digital.library.ryerson.ca/islandora/object/RULA%3A8152/datastream/OBJ/download/A_Modest_Referee__Measuring_The_UNESCO_CCD__S_Effect_On_Culture_And_Free_Trade_Agreement_Negotiation.pdf

²³ Holly Aylett, *An international instrument for international cultural policy: The challenge of UNESCO's Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions 2005*, *International Journal of Cultural Studies*, Vol 13, Issue 4, 2010.

de stat). Într-o altă opinie referitoare la rolul Convenției privind diversitatea culturală se consideră că aceasta îmbunătățește aplicarea normelor și standardelor Organizației Mondiale a Comerțului.²⁴ Art. 20 are ca denumire marginală „Raportul cu alte tratate: sprijin reciproc, complementaritate și nesubordonare”. Însă, așa cum se menționează: „Un dezavantaj semnificativ al Convenției în ceea ce privește rolul critic pe care l-a avut ar trebui să joace ca o forță împotriva globalizării economice (așa cum este reprezentat de OMC) este dispoziția sa privind „conflictul de legi”. Această normă crucială, prevăzută de Articolul 20 din Convenția UNESCO nu reușește să asigure o interfață semnificativă cu regulile OMC (sau cu oricare dintre celelalte acorduri internaționale existente) în cazul unui conflict între ei.”²⁵

Valori juridice, valori culturale

Expresia valori juridice, valori culturale se referă în primul la transformarea pe care a căpătat-o Convenția privind diversitatea culturală în Uniunea Europeană și care influențează și România. Deși, aspectele culturale sunt relativ restrânse în Uniunea Europeană, instituțiile s-au arătat interesate de reglementări în materie având în vedere diferite aspecte ale libertăților de circulație, a persoanelor sau a serviciilor, în principal. Valorile culturale sunt protejate juridic și chiar instrumentalizate, în sensul în care am arătat în secțiunea precedentă, dar și pentru crearea unei unități la nivelul UE, simbolist și identitar. Valorile culturale sunt și valori economice, care trebuie protejate juridic.²⁶

²⁴ Rachael Craufurd-Smith, *The UNESCO Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions: Building a New World Information and Communication Order?*, International Journal of Communication, vol. 1, 2007, p. 24-55: „În forma sa finală, Convenția este considerabil mai puțin ambițioasă decât și-au dorit promotorii: dispozițiile cheie sunt exprimate în termeni aspiraționali, procedurile de soluționare a litigiilor convenției sunt consensuale și convenția în mod explicit afirmă că nu modifică drepturile sau obligațiile părților la acorduri internaționale preexistente. Sprijinul extins pe care Convenția l-a primit de la comunitatea internațională la momentul adoptării, cu o sută patruzeci și opt de țări care au votat în favoarea sa, îi conferă totuși o pondere politică considerabilă. Prin urmare, Convenția poate juca un rol în interpretarea dreptului internațional existent, respectiv, acordurile OMC, precum și în negocierile viitoare.”

²⁵ **Mira Burri**, *The UNESCO Convention on Cultural Diversity: An Appraisal Five Years after Its Entry into Force*, International Journal of Cultural Property, vol. 20, 2013, 359.

²⁶ Chiar pe site-ul UNESCO sunt oferite unele cifre ale acestei industrii creative: „Industria culturală și creativă sunt printre sectoarele cu cea mai rapidă creștere din lume. Cu o valoare globală estimată de 4,3 trilioane de dolari pe an, sectorul culturii reprezintă acum 6,1% din economia globală. Acestea generează venituri anuale de

Printre valorile enumerate de UNESCO, amintim: politicile și măsurile naționale promovează crearea, producția, distribuția și accesul la diverse bunuri și servicii culturale; promovează mobilitatea artiștilor și a profesioniștilor culturali din întreaga lume; integrarea culturii ca dimensiune strategică în agenda globală; legislația internațională și națională referitoare la drepturile omului și libertățile fundamentale promovează atât libertatea artistică, cât și drepturile sociale și economice ale artiștilor (obiectivele sunt menționate în art. 1 al Convenției).

Referitor la acest ultim aspect, trebuie să subliniem că și în Convenție primul dintre principiile directoare (art. 2, pct. 1) se referă la „Principiul respectului pentru drepturile omului și libertățile fundamentale” potrivit căruia „Diversitatea culturală poate fi protejată și promovată numai dacă sunt garantate drepturile omului și libertățile fundamentale, cum ar fi libertatea de exprimare, informare și comunicare, precum și abilitatea persoanelor de a alege expresiile culturale. Nimeni nu poate invoca prevederile prezentei convenții pentru a încălca drepturile omului și libertățile fundamentale consfințite în Declarația Universală a Drepturilor Omului sau garantate de dreptul internațional ori pentru a limita sfera de aplicare a acestora.”²⁷ Și, trebuie să adăugăm că drepturile minorităților, cel puțin la nivel european, sunt protejate de o convenție specifică, respectiv Convenția-cadru din 1 februarie 1995 pentru protecția minorităților naționale, a Consiliului Europei. Formularea din Convenția UNESCO referitoare la „importanța vitalității culturilor, inclusiv pentru persoanele aparținând minorităților și popoarelor indigene” nu trebuie să inducă dubii de interpretare. Așa cum am mai afirmat existența mai multor nomoteți

2.250 miliarde USD și aproape 30 de milioane de locuri de muncă la nivel mondial, angajând mai mulți oameni cu vârste cuprinse între 15 și 29 de ani decât orice alt sector. Industriile culturale și creative au devenit esențiale pentru o creștere economică incluzivă, reducând inegalitățile și atingând obiectivele stabilite în Agenda de dezvoltare durabilă 2030.” A se vedea, UNESCO, „The Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions”, <https://en.unesco.org/creativity/convention>

²⁷ În practica instanțelor, drepturile fundamentale sunt pe deplin aplicabile în anumite situații și este necesară o ierarhie a acestora, în contextul dat și în funcție de valoarea juridică protejată. De ex, cu privire la noțiunea de parodie, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a pus în discuția statelor aplicarea următoarelor principii din Carta drepturilor fundamentale: „articolul 1 (demnitatea umană), articolul 11 alineatul (1) (libertatea de exprimare și de informare), articolul 13 (libertatea artelor și științelor), articolul 17 (dreptul de proprietate), articolul 21 alineatul (1) (nediscriminarea) și articolul 22 (diversitatea culturală, religioasă și lingvistică)”. A se vedea: Concluziile Avocatului General Pedro Cruz Villalón prezentate la 22 mai 2014 în Cauza C-201/13; CJ, C-201/13, Deckmyn and Vrijheidsfonds, hotărârea din 3 septembrie 2014, ECLI:EU:C:2014:2132.

privind diversitatea culturală nu poate decât să fie dăunătoare unității de reglementare și de înțelegere. Există o mare diferență între diversitatea culturală și necesitatea unor reglementări coerente, fie ele și la nivel internațional și chiar fără forță juridică obligatorie.

Libertatea de exprimare este un drept fundamental, un drept fundamental pe care întemeiază diversitatea culturală, înțelegând ca un aspect al expresiei.²⁸ Diversitatea culturală este în același timp strâns legată de un drept al omului, fundamental, dreptul la demnitate²⁹. În acest sens, a discuta despre diversitate culturală în momentul în care sunt vandalizate statui (cum ar fi aceea a lui Cervantes³⁰ ori Cristofor Columb³¹) sau a interpreta personaje din filme³² ca nefiind conforme realităților

²⁸ De altfel, definiția diversității culturale poate fi privită ca o modalitate de exprimare, instrumentalizată a libertății de exprimare: „Diversitatea culturală se referă la multiplele moduri în care se exprimă culturile grupurilor și societăților. Aceste expresii sunt transmise în cadrul și între grupuri și societăți. Diversitatea culturală se manifestă nu numai prin căi variate de exprimare, sporire și transmitere a patrimoniului cultural prin intermediul varietății expresiilor culturale, ci și prin diverse moduri de creație, producție, diseminare, distribuție și utilizare artistică, indiferent de tehnologiile și de mijloacele folosite pentru acestea.” Așadar, legiuitorul nu reglementează fondul ci mai degrabă instrumentul, „modalitatea”, „calea”, „modurile” de aducere la cunoștință a creațiilor. În acest sens, fără a se referi la ideologia, fără a face trimiteri la conținut, Convenția și-a găsit ușor un public format din statele care au ratificat-o, fiecare dintre statele și organizațiile membre, interpretând-o în conformitate cu propriile interese, tradiții și necesități. Definiția oferită conținutului cultural are un aspect tehnic, prin care sunt enumerate tipologiile de exprimare culturală: „înțelesul simbolic, dimensiunea artistică și valorile culturale care au originea în sau exprimă identități culturale”. Și, în fine, ca să revenim, ca într-o definiție circulară, „expresiile culturale sunt acele expresii care rezultă din creativitatea persoanelor, grupurilor și societăților și care au conținut cultural.”, astfel spus, expresiile culturale sunt formele aparente de cultură.

²⁹ Francesco Francioni, *Beyond State Sovereignty: The Protection of Cultural Heritage as a Shared Interest of Humanity*, Michigan Journal of International Law, Volume 25 Issue 4, 2004, p. 1212, care amintește de art. 22 din Declarația Universală a Drepturilor Omului. („drepturi[le] (...) culturale indispensabile pentru demnitatea sa”).

³⁰ A se vedea, un epilog, interesant prezentat: Louis Nevaer, *Cervantes, An Existential Threat*, Medium, 26.06.2020, <https://medium.com/@nevaer1/cervantes-an-existential-threat-1f4b9ef21d91>

³¹ Tai S Edwards, Paul Kelton, *Germs, Genocides, and America's Indigenous Peoples*, Journal of American History, Volume 107, Issue 1, June 2020, p. 52–76. Autorii menționează că statul din Providence, Rhode Island, a fost vandalizată de mai multe ori în ultimii ani (2010, 2017, 2019).

³² J. W. Hammond, Sara E. Brownell, Nita A. Kedharnath, Susan J. Cheng, W. Carson Byrd, *Why the Term 'JEDI' Is Problematic for Describing Programs That Promote Justice, Equity, Diversity and Inclusion*, Scientific American, 23.09.2021, <https://www.scientificamerican.com/article/why-the-term-jedi-is-problematic-for-describing-programs-that-promote-justice-equity-diversity-and-inclusion/>

actuale, ori eliminarea lui Shakespeare din manuale³³, nu reprezintă o aplicare a Convenției privind diversitatea culturală, ci mai degrabă, o atrofiere culturală. *Cancel culture* nu este un fenomen cultural ci doar o modă, studiată de/ în mediul cultural, dar, până în prezent, fără un drept de cetate în dezbateră culturală profundă. Cultura înseamnă argument și dezbateră, chiar și cu preopinienți ale căror idei nu sunt convenabile sau sunt vizibil toxice.

UNESCO a construit propria simbolistică și propriile instrumente de promovare a acestei convenții, începând cu Coaliția pentru Diversitate a expresiilor culturale (CDCE, aceeași anagramă cu a convenției, în limba engleză), foarte activă în Canada.³⁴ Acestea reprezintă activități de promovare a Convenției, în contextul aplicării art. 10-12 din Convenție. Dar aceasta nu este de ajuns. Așa cum se sublinia „promovarea diversității culturale și a dialogului intercultural prin retorică este simplă. Directorii generali succesivi ai UNESCO au făcut apel la guverne și popoare din întreaga lume să respecte și să protejeze expresiile culturale și să se angajeze în dialog și schimburi interculturale. Cu toate acestea, în practică, după cum au demonstrat cele patru studii de caz, promovarea și protecția diversității culturale se confruntă cu o serie de provocări și obstacole, unele externe și altele inerente UNESCO însăși. Rolul organizației în gestionarea diversității culturale nu poate fi evaluat în mod corespunzător fără a le analiza în lumina a ceea ce face organizația și a ceea ce nu reușește să facă și de ce.”³⁵

La nivel național, Convenția indică unele domenii care pot fi avute în vedere pentru realizarea diversității culturale (art. 6). De la cele mai generale, cum ar fi „măsuri de reglementare menite să protejeze și să promoveze diversitatea expresiilor culturale” (lit. a) „măsuri care, într-o manieră adecvată, oferă oportunități pentru activitățile, bunurile și serviciile culturale naționale, printre toate celelalte disponibile pe teritoriul național, pentru a crea, produce, disemina, distribui și utiliza astfel de activități, bunuri și servicii naționale, inclusiv prevederi referitoare la limba utilizată pentru

³³ James Varney, *Woke teachers want Shakespeare cut from curriculum: 'This is about White supremacy'*, The Washington Times, 15.02.201, <https://www.washingtontimes.com/news/2021/feb/15/woke-teachers-want-shakespeare-cut-curriculum-abou/>

³⁴ A se vedea, <https://cdce-cdce.org/en/?lang=en>

³⁵ Pe larg: Irena Kozymka, *UNESCO's Difficulties in Handling Cultural Diversity*, în: *The Diplomacy of Culture. Culture and Religion in International Relations*, Palgrave Macmillan, 2014, p. 153-176.

astfel de activități, bunuri și servicii” (lit. b) sau „măsuri menite să ofere un acces efectiv industriilor și activităților culturale naționale independente la mijloacele de producție, diseminare și distribuire a activităților, bunurilor și serviciilor culturale” până la aspecte concrete, de tipul asistenței financiare publice (lit. d), încurajarea organizațiilor nonprofit, sprijinirea instituțiilor publice, ocrotirea și sprijinirea artiștilor și a altor persoane implicare în crearea de expresii culturale sau intensificarea diversității media, inclusiv prin servicii publice de radiodifuziune (lit. e-h ale art. 6 din Convenție)³⁶.

Interpretarea și aplicarea Convenției trebuie să aibă în vedere și dezvoltarea tehnologică și a noilor media, respectiv canale de difuzare a informațiilor.

Concluzii

Analizând cei 65 de ani de prezență românească la UNESCO se poate afirma că și în privința *Convenției pentru protecția și promovarea diversității expresiilor culturale* diplomația românească a participat cu putere. Convenția a fost prima ratificată de România, ca un prim stat membru, a încheiat un Acord în materie cu Franța, parte a campaniei acestui stat promovare a Convenției și a participat la lucrările UNESCO în materie. După cum am observat există și un context internațional, prin raportarea la Organizația Mondială a Comerțului, unde Convenția a devenit un instrument de negociere în relațiile internaționale. Pentru România, *Convenția pentru protecția și promovarea diversității expresiilor culturale* nu are o importanță juridică ci mai degrabă influențează politicile și instrumentele de realizare a studiilor de impact, legislative ori guvernamentale. Însă, în contextul aplicării dreptului Uniunii Europene, și al rolului acordat de această organizație, hotărârile Curții Justiție - obligatorii și în România – se întemeiază pe textul Convenției pentru a decide cu privire la libertăți de circulație și ajutoare de stat. Convenția este o oglindă a actualei societăți, ea însăși fragmentată, redusă la o vociferare continuă ori la lipsa dialogului.

³⁶ **Mira Burri**, *The UNESCO Convention on Cultural Diversity: An Appraisal Five Years after Its Entry into Force*, International Journal of Cultural Property, vol. 20, 2013, 358.

**100 de ani de cooperare internațională a României
în domeniul educației, științei și culturii. 65 de ani
de prezență românească la UNESCO.
Încotro mai departe? / Care este pasul următor /
Unde ne îndreptăm în viitor.**

Ambasador Bogdan Filip

Director general Relații Interinstituționale și Proiecte
Ministerul Afacerilor Externe

Masa rotundă organizată de Comisia Națională a României pentru UNESCO, în parteneriat cu Academia Română și cu Institutul de Cercetări Juridice „Academician Andrei Rădulescu”, în contextul sărbătorii în 2021 a 65 de ani de prezență românească la UNESCO, reprezintă un proiect care completează în mod natural seria de acțiuni de diplomatie publică, academică și culturală organizate anul acesta la nivel național pentru marcarea celor 65 de ani de la aderarea României la UNESCO.

Este evident faptul că înscrierea României, în anul 1956, printre statele membre ale Organizației *Națiunilor Unite* pentru *Educație, Știință și Cultură* s-a produs ca urmare a activității intense a țării noastre în susținerea principiilor pe care s-a clădit această importantă instituție ONU.

De atunci și până în prezent, obiectivele generoase ale UNESCO în promovarea valorilor excepționale și a rolului de catalizator al culturii, educației și egalității de șanse se traduc în programe, strategii și inițiative la care România este în mod constant parte, modelând acțiunea noastră externă și politicile publice pe care le aplicăm în toate aceste domenii.

Îndeplinirea programelor ample ale UNESCO în domenii esențiale precum educație, mediu și științe naturale, cercetare, științe sociale și umaniste, cultură și comunicare reprezintă tot atâtea priorități ale politicii externe a României, ale relațiilor bilaterale și colaborărilor internaționale -

o extensie naturală a obiectivelor, strategiilor și valorilor Națiunilor Unite: libertăți fundamentale, democrație, drepturile omului, egalitate de gen, multiculturalism, protejarea categoriilor defavorizate și a zonelor vulnerabile, educația interculturală diversitatea culturală ca sursă de dialog și dezvoltare, incluziunea și dreptul la educație, înțelegerea și respectul pentru celălalt, pentru culturi, civilizații, principii și moduri de viață diferite.

Se delimitează două perspective de abordare a temei cooperării internaționale a României în domeniul educației, științei și culturii. Pe de o parte avem perspectiva istoriei României în UNESCO, amplul context cultural și istoric de cooperare intelectuală, care a precedat fondarea Organizației internaționale, în urmă cu 75 de ani, respectiv aderarea țării noastre la UNESCO, realizată la 27 iulie 1956. Pe de altă parte, se disting subiecte extrem de interesant de abordat din perspectiva viitorului. Și vorbim aici despre o privire de ansamblu asupra viitorului relațiilor și colaborărilor internaționale în domeniul educației, așa cum este el prefigurat de inițiativele actuale ale României, cuantificabile în implicarea sau aderarea la programele și proiectele țării noastre din domeniul educației și tineretului, științei și culturii, în cadre internaționale precum ONU, UNESCO, UE, Comunitatea Democrațiilor, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) etc.

La nivelul UNESCO s-a conturat deja un efort major și conjugat pentru identificarea unor soluții eficiente în vederea susținerii educației de calitate și a participării tinerilor la procesul decizional, inclusiv prin acțiuni dedicate, așa cum este Conferința mondială UNESCO privind Educația pentru Dezvoltare Durabilă¹. Un alt exemplu de raliere globală la trasarea și modelarea planurilor pe termen mediu și lung îl reprezintă Agenda 2030 a Națiunilor Unite² – un cadru de discuții și reflecție în legătură cu perspectivele ONU, în care subiecte precum drepturile omului, educația de calitate și accesul egal și fără discriminare la educație, indiferent de sex, religie sau apartenență etnică sau rasială, știința, cultura și multiculturalismul, cercetarea în beneficiul umanității sunt subiecte interconectate, ce stau la baza îmbunătățirii vieții și a dezvoltării sustenabile.

Se evidențiază implicarea României în demersurile internaționale în domeniul apărării democrației, țara noastră promovând și susținând

¹ UNESCO 2021 World Conference on Education for Sustainable Development. Disponibilă la <https://en.unesco.org/events/ESDfor2030> (accesat: 30 septembrie 2021).

² Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă. Disponibilă la <https://www.mae.ro/node/35919> (accesat: 15 decembrie 2021).

adoptarea, în luna octombrie 2021, a strategiei europene pentru combaterea antisemitismului, atrocităților, mișcărilor rasiste sau împotriva minorităților, în condițiile în care, în luna mai 2021, România a adoptat deja prima *Strategie națională pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură*³, aferentă perioadei 2021-2023.

În acest context global, cooperarea cu diverși parteneri instituționali români sau internaționali și cu asociații din societatea civilă, și, în special, cu organizații de tineret și studențești din țară și din străinătate, promovarea ideilor și viziunii tinerilor, dialogul constant, susținerea demersurilor lor în strategiile publice, profesionalizarea continuă a diplomației române și implicarea activă a tinerilor în acest proces sunt tot atâtea priorități ale agendei Ministerului Afacerilor Externe.

Ministerul a avut și are în reprezentanții asociațiilor studențești și în organizațiile reprezentând tinerii români din țară și din străinătate parteneri constanți în acțiunea sa de diplomatie publică și în relația cu românii de pretutindeni, în contextul rolului tot mai relevant al elevilor și studenților în viața publică românească și în articularea și implementarea agendei la nivel național și internațional.

Totodată, în acord cu asumarea, la nivel internațional, a intensificării importanței organizațiilor de tineret în politicile publice⁴ (prin programe de anvergură ale ONU, ori prin proiecte de genul Conferința privind Viitorul Europei⁵, Forumul European al Tinerilor⁶, Conferința mondială UNESCO privind Educația pentru Dezvoltare Durabilă, Capitalele Europene de Tineret⁷, Noul Bauhaus⁸ etc.), MAE sprijină inițiativele și proiectele

³ Strategia Națională pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură, aferentă perioadei 2021-2023, aprobată prin Hotărârea de Guvern nr. 539/13.05.2021. Disponibilă la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/242372> (accesat: 15 octombrie 2021).

⁴ În decembrie 2021, anul 2022 a fost declarat *Anul European al Tinerilor*. Detalii disponibile la https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_6648/ (accesat: 17 decembrie 2021).

⁵ Proiectul *Conference on the Future of Europe*. Disponibil la <https://futureu.europa.eu/?locale=ro> (accesat: 30 septembrie 2021).

⁶ *European Youth Forum*. Disponibil la https://europa.eu/youth/get-involved/democratic-participation/how-much-do-you-know-about-european-youth-forum_ro (accesat: 30 septembrie 2021).

⁷ Inițiativa *European Capital of Youth*. Disponibilă la https://europa.eu/youth/get-involved/intercultural-understanding/being-european-capital-of-youth-or-of-culture_en (accesat: 30 septembrie 2021).

⁸ Inițiativa creativă *New European Bauhaus*. Disponibilă la https://europa.eu/new-european-bauhaus/index_en (accesat: 30 septembrie 2021).

societății civile, în general, și ale asociațiilor tinerilor, în particular, și susține implicarea lor eficientă în concretizarea planurilor și strategiilor instituționale.

Este de menționat și susținerea pe care Ministerul Afacerilor Externe o oferă unor inițiative legate de formarea viitorilor diplomați, așa cum sunt *2DayAmbassador*, *Summer School on Diplomacy of UN Youth Romania*, ori de recunoaștere a inițiativelor studenților și tinerilor cu rezultate academice extraordinare, precum *Forumul Tinerilor Români de Pretutindeni*, *Premiile de Excelență ale LSRS*, programele de burse *Fulbright*, *Ierunca-Lovinescu*⁹, *Titulescu*; programul *Study in Romania*¹⁰ – bursele oferite de Guvernul României prin MAE studenților din țări non-UE – ori cursurile de diplomație susținute prin Institutul Diplomatic Român¹¹.

*

* *

În contextul în care realitățile ultimelor luni au reafirmat, o dată în plus, importanța re consolidării valorilor democratice la nivel mondial, dezbateră organizată de Comisia Națională a României pentru UNESCO, în parteneriat cu Academia Română și cu Institutul de Cercetări Juridice, a oferit o bună ocazie de readucere în discuție a importanței acordată de România, în cadrul politicilor de Asistență Oficială pentru Dezvoltare (AOD), unor domenii prioritare precum schimbările climatice, accesul la educație ori protejarea și conservarea patrimoniului cultural național și patrimoniului mondial în pericol, cu atenție deosebită către țările și regiunile afectate de conflicte sau aflate în război.

„Educația și tinerii” reprezintă domeniul prioritar al asistenței de tip bilateral acordată de țara noastră în relația cu statele partenere. De interes special sunt, desigur, țările vulnerabile, scopul fiind consolidarea construcției instituționale a acestora, eradicarea sărăciei, reducerea inegalităților, asigurarea unor locuri de muncă, promovarea oportunităților pentru accesul la o educație de calitate, precum și pentru susținerea toleranței și

⁹ Bursa *Ierunca-Lovinescu* oferită de MAE. Disponibilă la <https://www.mae.ro/node/46577> (accesat: 15 decembrie 2021).

¹⁰ *Study in Romania* - programul de burse oferite de statul român prin MAE. Disponibil la <https://www.mae.ro/en/node/2176> (accesat: 20 decembrie 2021);

¹¹ Programele și cursurile de diplomație susținute prin Institutul Diplomatic Român. Disponibile la <http://www.idr.ro/teoria-si-practica-diplomatiei-si-cooperarii-internationale/> (accesat: 15 decembrie 2021).

combaterea discursului care instigă la ură – tot atâtea obiective ale acțiunilor de cooperare pentru dezvoltare, în vederea implementării dimensiunii externe a Agendei 2030 a ONU.

Țara noastră este un donator de asistență oficială pentru dezvoltare AOD¹² și care a demonstrat că dispune de o expertiză considerabilă în diverse domenii de interes pentru partenerii de dezvoltare, precum reforma administrației și soluții de e-guvernare, politici publice, proceduri electorale, guvernarea obiectivelor de dezvoltare durabilă, educație, sănătate, diplomație climatică, instruire pentru reconstrucție post-dezastru și post-conflict. România deține deja reputația unei implicări semnificative pe linie de AOD, promovând domeniul „educația și tinerii”, alături de alte sectoare, precum managementul crizelor, reducerea riscului la dezastru, consolidarea statului de drept, bună guvernare, expertiză electorală etc.

Spre exemplu, în anul 2018, educația a reprezentat 78,7% (40 milioane euro) din totalul asistenței oficiale pentru dezvoltare acordate în plan bilateral, în 2019 a reprezentat 81% (47 milioane de euro) din bugetul total, iar în 2020 a deținut o pondere de 85,8% (54 milioane de euro).

România va continua să promoveze acest domeniu în cadrul propriilor politici de AOD și să susțină, la nivel european și multilateral, importanța accesului cuprinzător și echitabil la educație și formare profesională de calitate, drept condiție *sine qua non* de garantare a stabilității și prosperității statelor partenere, situându-și eforturile de cooperare pentru dezvoltare în contextul mai larg al contribuției la îndeplinirea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă.

Astfel, România s-a alăturat angajamentelor asumate la nivel multilateral în domenii precum finanțarea pentru dezvoltare (Consensul Monterrey¹³, Declarația de la Doha¹⁴, Agenda de acțiune de la Addis Abeba¹⁵), creșterea eficienței cooperării pentru dezvoltare și a ajutorului umanitar (Declarația de la Paris, Agenda Accra pentru Acțiune și Parteneriatul de la Busan privind

¹² Politica de cooperare pentru dezvoltare și asistență umanitară MAE. Disponibilă la pagina web <https://www.mae.ro/node/1381> (accesat: 30 septembrie 2021).

¹³ Consensul Monterrey. Disponibil la <https://www.un.org/esa/ffd/overview/monterrey-conference.html> (accesat: 15 octombrie 2021).

¹⁴ Agenda de Dezvoltare Doha. Disponibilă la <http://www.imm.gov.ro/ro/agenda-de-dezvoltare-doha-dda/> (accesat: 30 septembrie 2021).

¹⁵ Agenda de acțiune de la Addis Abeba. Disponibilă la <https://www.un.org/esa/ffd/ffd3/press-release/countries-reach-historic-agreement.html> (accesat: 30 septembrie 2021).

Cooperarea Eficientă pentru Dezvoltare¹⁶, ori Declarația *Grand Bargain* privind eficiența asistenței umanitare adoptată în cadrul Summit-ului Umanitar Mondial¹⁷), precum și gestionarea dezastrelor (Conferința de la Sendai¹⁸) și a schimbărilor climatice (Acordul de la Paris din 2015¹⁹).

*

* *

Privind, așadar, din perspectivă istorică dar și din perspectivă simbolică, a impactului intelectual și cultural al educației asupra umanității, putem afirma, o dată în plus, că educația într-adevăr transformă vieți și creează oportunități. Ea stă în centrul misiunii UNESCO și a statelor sale membre de a coordona și monitoriza obiectivele agendei globale dedicate viitorului educației²⁰, ca și acțiunile rețelei de institute și centre UNESCO, ale catedrelor și școlilor UNESCO și ale altor parteneri instituționali din domeniul educației.

Viziunea Sectorului Educațional de sub autoritatea UNESCO este sintetizată de Obiectivele Agendei 2030 privind Dezvoltarea Durabilă, care includ asigurarea, la nivel global, a unei educații transformative²¹, incluzive, echitabile și de calitate, promovarea dreptului și oportunităților de a învăța și a accesului la educație pentru toți, indiferent de rasă, sex, etnie, religie sau vârstă, promovarea stilurilor de viață durabile, ca și

¹⁶ Declarația de la Paris pentru eficiența ajutorului umanitar (2005), Agenda Accra pentru Acțiune (2008) și Parteneriatul de la Busan privind Cooperarea Eficientă pentru Dezvoltare. Detalii disponibile la paginile web [aid_effectiveness_effective_development_cooperation_paris_accra_busan_0.pdf](https://www.un-ilibrary.org/content/books/9789210559720s007-c004), respectiv <https://www.un-ilibrary.org/content/books/9789210559720s007-c004> (accesate: 30 septembrie 2021).

¹⁷ Declarația *Grand Bargain* privind eficiența asistenței umanitare, adoptată în cadrul Summit-ului Umanitar Mondial (2016). Disponibilă la <https://interagencystandingcommittee.org/about-the-grand-bargain> (accesat: 30 septembrie 2021).

¹⁸ Conferința de la Sendai privind reducerea riscurilor dezastrelor (2015). Disponibilă la pagina web <https://www.undrr.org/publication/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030> (accesat: 30 septembrie 2021).

¹⁹ Acordul de la Paris din decembrie 2015 privind schimbările climatice și diplomația climatică. Detalii disponibile la <https://www.mae.ro/node/3126> (accesat 15 decembrie 2021).

²⁰ *Reimagining our futures together: a new social contract for education* - inițiativa UNESCO legată de viitorul educației. Disponibil la <https://en.unesco.org/futuresofeducation/> (accesat: 15 decembrie 2021).

²¹ Conceptul *Transformative Education* la nivel UNESCO. Disponibil la <https://en.unesco.org/news/5th-unesco-forum-transformative-education-sustainable-development-global-citizenship-health> (accesat: 22 septembrie 2021).

creșterea capacității – la nivel individual și instituțional – de atenuare a schimbărilor climatice.

În concluzie, perspectiva asupra viitorului cooperării internaționale în educație, cultură, știință și cercetare ar putea fi definită, sintetic, prin nevoia eforturilor conjugate inter-sectoriale și inter-guvernamentale, prin solidaritate, unitate și coerență, prin îndemnul de a concepe planuri viabile, de a le pune la punct împreună, astfel încât să putem acționa, tot împreună, pentru a ne construi viitorul pe care ni-l dorim. *Together for tomorrow*²², așa cum punctează foarte bine conceptul acțiunilor pe teme de educație și climă desfășurate de UNESCO în marja Conferinței ONU pe tema Schimbărilor Climatice din noiembrie 2021.

²² *Together for tomorrow* - eveniment UNESCO în domeniul educației și schimbărilor climatice. Disponibil la <https://events.unesco.org/event?id=1466794692&lang=1033> (accesat: 19 noiembrie 2021).

O experiență la UNESCO: România și Convenția pentru patrimoniul mondial imaterial

Dumitru Preda, Ambasador

Director Științific, Fundația Europeană Titulescu

Am onoarea a vă adresa mulțumirile mele pentru invitația de a lua parte la această masă rotundă consacrată prezenței României la Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură. Salut cu această ocazie, cu sinceră bucurie, pe toți cei care participă la această dezbatere aniversară, dar care sunt, totodată, contribuitori la activitatea Misiunii noastre diplomatice, în general a Comisiei naționale pe lângă UNESCO.

Deși am o largă și îndelungată experiență în domeniul relațiilor internaționale, sunt emoționat la revederea cu colegii mei din cadrul Arhivelor Diplomatice până în octombrie 2002, adică până la plecarea în misiune la Paris ca delegat permanent adjunct pe lângă UNESCO. și mai ales în fața Doamnei și kolegei Anca Dumitrescu, fără de ajutorul și sfaturile căreia periplul meu de cinci ani și jumătate în capitala Franței, în marea Organizație nu ar fi avut atâta consistență și succes. Am fost primit cu căldură mereu în casa familiei Dumitrescu și am primit întotdeauna înțelepciunea și îndrumările părintelui său; iar în munca de zi cu zi de cunoaștere a mecanismelor complexe și subtile ale Organizației, îndeosebi a personalităților, dar și a funcționarilor cu care trebuia să intercondiționez Anca mi-a fost ghidul providențial.

Înainte de a mă referi la tema principală propusă pentru intervenția mea, aș dori să amintesc una din problemele permanente și esențiale la toate nivelele și anume memoria instituțională. În acest context, proiectul Istoriei UNESCO coordonat de renumitul profesor Robert Frank de la Universitatea Sorbonne Paris 1, bunul meu coleg și prieten, și la care am

colaborat inițial – misiunile diplomatice ulterioare nu mi-au permis să continui această explorare – a constituit un instrument util și necesar. Și era bine ca în această analiză a evoluției și mecanismelor Organizației, cu firești lumini, rezultate spectaculoase, de durată, dar și unele scăderi/împotmoliri, prezența României să fie evidențiată corespunzător. O astfel de istorie e și azi, cu atât mai mult, necesară în procesul de formare, de pregătire a diplomaților care vor lucra sau conlucra cu UNESCO și organismele sale. Așa cum am subliniat în multe rânduri, și voi scrie pe larg în *Memoriile* mele în curs de elaborare, experiența mea la Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură a fost o școală fantastică, la care eram conectat zi de zi; și aceasta pentru că în sfera respectivă te întâlneai azi cu vecinii tăi din Bulgaria, Ungaria, sau Federația Rusă, după care aveai contact cu colegi din Japonia sau China, cu reprezentanții Statelor Unite ale Americii (țară reîntoarsă în Organizație), din Australia sau cu cei din țări africane. Erau oameni, personalități din culturi, tradiții și de formațiuni politice diverse, ceea ce îți impunea să te adaptezi, în primul rând să fii bine informat asupra interlocutorilor și în același timp asupra pozițiilor țărilor lor. Să le câștigi respectul interesul, chiar să le devii apropiat, pentru ca, astfel, să poți avea acces la informații, puncte de vedere și atitudini în chestiunile, proiectele de interes reciproc.

Am militat întotdeauna pentru stabilitate și continuitate instituționale, pentru că schimbările prea dese uneori la nivelul deciziilor politice și chiar al echipelor destinate reprezentării țării nu au făcut decât să influențeze negativ performanța, obținerea obiectivelor propuse. Sunt convins că România, prin reprezentanții ei autorizați, poate să-și aducă în continuare contribuția activă, inovativă și constructivă la consolidarea Organizației mondiale, la progresul societății contemporane.

În calitatea mea de acum, de director științific al Fundației Europene Titulescu, am ascultat cu atenție intervențiile care s-au referit și la contribuțiile Patronului instituției noastre și al diplomației române – un intelectual de marcă, membru al Academiei Române – la legăturile sale permanente și benefice cu oamenii de litere și cu lumea științifică din anii dintre cele două războaie mondiale; legături sporite de capacitatea sa vizionară și de înțelegerea evoluțiilor complexe și contradictorii dintr-o epocă tulbură în manifestările ei, în care forțele rațiunii, apărătoare ale dreptului internațional, s-au confruntat, mai ales din deceniul patru, cu ideologii și violențe rasiste și revizioniste. A fost numit, de aceea, un veritabil „academician al păcii” și al cooperării intelectuale în serviciul Păcii.

Elocvența sa inconfundabilă, dublată de perspicacitate, suplețe și curaj, au găsit în cadrul Comisiei Internaționale de Cooperare Intelectuală de pe lângă Societatea Națiunilor, precursora a UNESCO, alături de atâtea minți luminate ale acelor vremuri, acel forum de promovare a Culturii, în general, ca vector al operei de construcție a încrederii și dialogului creator între popoare, la promovarea valorilor autentice.

Aș dori acum să vă aduc în atenție câteva mărturii din perioada în care am lucrat la UNESCO – așa a fost probabil destinul meu să asist și să fiu părtaș la un număr de evenimente speciale, care s-au încrustat adânc în mintea și sufletul meu. Mai întâi, din anii 2002-2003 când eram membru în Consiliul Executiv al Organizației și apoi din laboratorul elaborării **Convenției pentru Salvagardarea Patrimoniului Mondial Imaterial**, document adoptat la 17 octombrie 2005, când am străduit alături și împreună cu oameni de înaltă competență, din toate cele șase grupuri (electorale) constitutive, la redactarea unui text legislativ coerent, care să stimuleze acțiunile statelor membre și ale organizațiilor non-guvernamentale în domeniu, în același timp să îndemne la cunoaștere și apropiere între acestea și între cetățenii lor. Am reușit să înscriu astfel, în toamna lui 2005, în *Lista Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității-UNESCO*, „Călușul” – expresie ancestrală a spiritualității noastre. Și aceasta după ce dosarul inițial pe care îl găsisem fusese respins! În pofida neîncrederii unora am continuat să cred în proiect și să lucrez cu răbdare și osârdie timp de peste un an, mergând la surse de documentare și sfătuindu-mă cu experți în materie, realizând un nou și convingător material de susținere a acestuia. Tot în toamna aceluși an, am avut satisfacția de a aduce pe scena mare de la Paris a UNESCO, în prezența conducerii Organizației, un spectacol cu reprezentanți autentici ai culturii tradiționale din Oltenia (prin sprijinul și devotatul efort al regretatului activist cultural Visi Ghencea) și ne-am bucurat cu toții, inclusiv membri ai comunității românești din Franța, de îndemânarea și creativitatea românească. Ulterior am participat ca invitat și la cea dintâi reuniune a semnatarilor Convenției, în noiembrie 2006, la Alger, în care am discutat despre viitoarele acțiuni menite a aplica prevederile și a spori colaborarea între statele membre.

Această primă includere a unui element românesc în Lista respectivă a Patrimoniului Imaterial a constituit o victorie a reprezentării civilizației străvechi naționale la cel mai înalt nivel! La această oră (2021), desigur că

avem mai multe proiecte și realizări, însă atunci a fost fără îndoială cea dintâi deschidere reală.

În acest cadru, nu pot să nu amintesc susținerea și sfaturile unui mare jurist și diplomat aparținând, totuși, unei alte culturi, dar cu o nețărmurită înțelegere a valorilor umane și manifestând o simpatie sinceră față de țara mea: ambasadorul Mohammed Bedjaoui, ministru al Afacerilor Externe al Algeriei (2005-2007), membru al Consiliului Executiv UNESCO (2001-2005) și președinte al Grupului de experți pentru elaborarea *Convenției pentru salvagardarea Patrimoniului Mondial Imaterial*. Iată de ce îmi dați voie să redau cuvintele sale de apreciere referitoare la contribuția mea, în fond a României: „*UNESCO și comunitatea internațională vă datorează gratitudine pentru activitatea Dvs. perseverentă, niciodată dezmințită, pentru apărarea, prin acest patrimoniu, a identității naționale a popoarelor și diversitatea culturală a națiunilor*”.

Și adaug, la fel, rândurile scrise de Ambasadorul italian Bernardino Osio, Secretarul General al Uniunii Latine, în momentul încheierii misiunii mele la Paris: „*Intelectual fin, Profesorul Preda a contribuit în mod special, în cadrul UNESCO, la elaborarea și adoptarea Convenției privind protecția și promovarea diversității expresiilor culturale, precum și a Convenției pentru salvagardarea patrimoniului imaterial mondial*”.

Tot prin sânguința personală, dar ajutat și încurajat consecvent de un om admirabil, e vorba de Alexandru Mironov, care se afla atunci în fruntea Comisiei Naționale UNESCO, precum și de distinsul jurist Alexandru Danielopol, recunoscut specialist în domeniul aeronautic, am izbutit să câștig recunoașterea oficială în plan internațional a zborului lui Traian Vuia, primul efectuat cu un aparat mai greu decât aerul, care s-a ridicat de la sol prin mijloace proprii. Acest lucru a fost celebrat cum se cuvine în cadrul *Aniversărilor UNESCO din 2006*, în capitala Franței, ca și la Montesson, mica localitate din apropierea Parisului, unde, la 18 martie 1906, Vuia își înălțase avionul.

Relatând despre acei ani petrecuți la UNESCO pot să subliniez că a fost o perioadă de profunde și variate experiențe, de acumulări bogate care s-au adăugat benefic la experiența mea atât ca istoric, cât și la consolidarea profilului meu de diplomat. Am mai exprimat această judecată a mea, și o repet și față de voi, **Diplomația** este nu numai o profesiune aparte, care cere o pregătire continuă și serioasă, o disciplină de fier a muncii, dar este și o artă, dublată de un har al comunicării, de fler, răbdare și mai ales de un

real devotament față de Țara ta. Iar eu am căutat cu perseverență să-mi amplific arsenalul de cunoștințe și mijloace în folosul îndeplinirii misiunii încredințate. Pentru că UNESCO este nu numai o veritabilă Casă a Științei și Culturii, dar și un loc unde se învață multă politică. Este ca un iceberg în care partea vizibilă este strâns legată de Cultură-Educație, dar unde reprezentanții celor aproape 200 de state membre folosesc Cultura ca un vector fundamental în obținerea unor poziții și decizii menite a servi propriilor interese generale, politice, ale țărilor/grupurilor pe care le reprezintă.

Am trăit momente deosebite în care am putut evalua această latură și acțiune politică, mult mai profundă și cu implicații directe, chiar aspre, unele până în zilele noastre. Iar simpla evocare azi a personalității inginerului român Dr. Sorin Dumitrescu, mai întâi Director al Diviziei de hidrologie (1969-1988) și apoi Subdirector General al UNESCO (1988-1989), a bătăliei purtate cu demnitate pentru dreptate și libertate constituie un exemplu, o lecție pentru noi toți.

Amintesc aici și episodul revenirii Statelor Unite în cadrul Organizației, care a coincis și cu invazia militară în altă parte a lumii (Irak), ceea ce a provocat în cadrul acestui ansamblu divers reacții la fel de diverse și contradictorii. Firește acestea s-au datorat faptului că SUA erau nu numai o contribuatoare substanțială la bugetul UNESCO, dar un lider al politicii mondiale; iar absența unui dialog real între statele partenere, într-un moment de criză acută, pentru redobândirea unui climat de încredere pe această Terra a noastră, avea să fie resimțită atunci și mai târziu în activitatea curentă și în realizarea programelor. A fost, probabil, lecția principală dedusă din această experiență.

Revin la munca și colaborarea avută în acel interval de pregătire și definitivare a aceluși important document internațional și afirm cu certitudine că, în procesul de realizare a Convenției, comunicarea între noi, diplomați și specialiști, indiferent de funcția și poziția pe care le dețineam la un moment dat, s-a dovedit esențială; am avut posibilitatea ca, printr-un dialog deschis și permanent să ne împărtășim cunoștințele, opiniile, să schimbăm informații utile, să ne cunoaștem fiecare cu fiecare. Împreună am analizat diverse izvoare provenind din arii geografice și culturale diferite, pentru a putea aborda în mod constructiv și unitar problematica complexă a patrimoniului imaterial.

Iar eu ca director al Arhivelor noastre Diplomatice – unele din cele mai bogate și valoroase din centrul și sud-estul continentului european –

am înțeles prea bine importanța surselor și necesitatea de a lupta pentru prezervarea și valorificarea acestora, în efortul de a oferi un instrument juridic modern și util obiectivului urmărit.

Aș mai dori să mai vorbesc aici despre o anume personalitate a cărei amintire se păstra, încă vie în acea vreme, în sălile și în conștiința multor funcționari și diplomați ai UNESCO; o personalitate care a exercitat asupra mea o influență covârșitoare, constituind un veritabil imbold în încercarea mea de a mă apropia de faptele acestui uriaș diplomat român, avea să fie cea a Ambasadorului Valentin Lipatti, fratele celebrului muzician Dinu Lipatti. Oameni din Argentina și până în India, sau din fosta Iugoslavia, îmi spuneau că atunci când auzeau că reprezentantul României urma să intervină la tribuna Organizației lăsau deoparte orice activitate și mergeau în sală unde cuvânta ca să îl asculte. Într-o organizație a Națiunilor Unite nu se mai întâmplase așa ceva de pe vremea lui Nicolae Titulescu. Atunci, în anii 1930, ziariștii mărturiseau: «*dacă un om ne farmecă cu vorbele sale, de multe ori superioare celor nativi în franceză, acesta e Nicolae Titulescu. Oare cum o vorbi acest om în limba sa maternă, în românește?*» Așa a fost și Valentin Lipatti, un om cu o forță de convingere extraordinară și care a lăsat o amintire neștersă. Sunt convins că aceste vorbe ale lui răsună și azi pe culoarele clădirii UNESCO de la Paris.

În orice caz, ori de câte ori am pășit în sala rezervată activităților delegaților (Comitetul de Sediul-*Comité du Siège*, al cărui vicepreședinte am avut onoarea să fiu în două rânduri) gândul mi-a zburat spre acest Român al nostru, stimulând acțiunile întreprinse (expoziții de sigilografie, filatelie sau de foto, lansări și dezbateri de carte, etc) în strădania mea de a spori numărul prietenilor și a înlesni comunicarea între ei.

Aș dori să evidențiez acum alte două momente strâns legate, de această dată, de Muzică și de extraordinare personalități ale Culturii noastre: Maestrul Constantin Marin, fondatorul inegalabilului cor *Madrigal*, primul și până în prezent singurul reprezentant al României în grupul select al *Ambasadorilor Bunăvoinței* (Ambassadeurs de Bonne volonté-Goodwill Ambassadors), respectiv Mariana Nicolesco, minunată soprană care a cucerit scenele lumii prin vocea și arta sa interpretativă, aleasă în 2005, și prin demersurile mele, în grupul la fel de select al *Artiștilor pentru Pace* (Artistes pour la Paix-Artists for Peace).

Am căutat, în intervenția mea și în rândurile așternute acum în scris, să evoc unele dintre personalitățile care mi-au influențat drumul pentru ca prin faptele mele să fac ca numele **România** să fie rostit cu respect. A fost cea mai mare mândrie a mea. Așa am ajuns vice-președinte al Conferinței Generale UNESCO și raportor cu ocazia alegerilor din toamna anului 2007. Au fost lucruri care pentru mine au însemnat în primul rând nu Dumitru Preda, ci **România**, cea care a fost de fapt la conducerea unor activități marcante ale unei instituții de talia UNESCO.

În concluzie, apreciez că UNESCO a constituit pentru parcursul meu diplomatic, ca și al multor delegați ai țării noastre o școală extraordinară. De aceea, avem nevoie ca la Paris să fim reprezentați de adevărate caractere și personalități, care prin educație solidă și cultură fină, prin ținută demnă, dăruire sinceră și umanism, să se constituie în repere propriu-zise ale României, ale capacității și voinței noastre de a conlucra la realizarea obiectivelor fundamentale de pace și cooperare internațională ale Organizației, în promovarea consecventă a identității culturii și științei românești.

Dumitru Preda, délégué permanent adjoint et Chargé d'Affaires a.i. pe lângă l'UNESCO (octobre 2002-décembre 2007)

2006, Dumitru Preda, Chargé d'Affaires, și E.S. Koichiro Matsuura, Director General al UNESCO

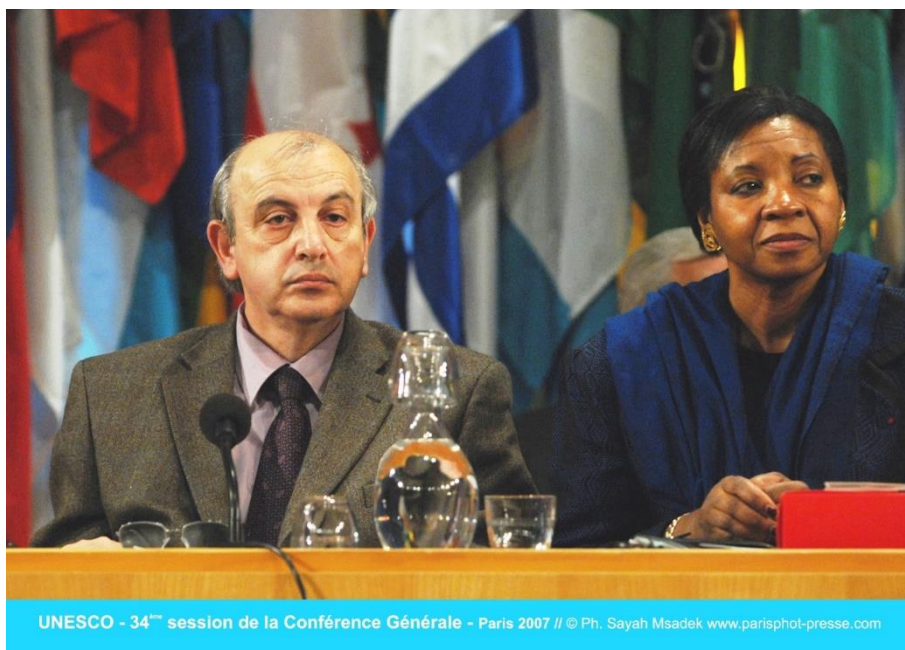
Dumitru Preda, Trezorer al Grupului Francofon UNESCO, într-un dialog amical cu E.S. Abdou Diouf, Președintele OIF

Oferind Doamnei **Irina BOKOVA**, Director General al UNESCO, Medalia de aur și Diploma Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, împreună cu **Prof. Dr Victor Crăciun**, președintele Ligii

Dumitru Preda, delegat permanent adjunct al României pe lângă UNESCO, deschizând manifestările **SIBIU – Capitală a Culturii europene 2007**

Octombrie 2007, UNESCO. **Dimitru Preda**, Vicepreședinte al Comisiei de alegeri și raportor

Alături de doi buni prieteni care au susținut acțiunile de promovare a proiectelor românești: **Prof. Dr. Jacques Barrat**, (Universitatea Sorbonne II-Paris), fost diplomat la București, și **Dr. Mounir Bouchenaki** (Algeria), arheolog, Director General adjuncț pentru Cultură (2000-2006)

Sediul Comisiei Naționale a României pentru UNESCO-
București, cu prilejul aniversării a 60 de ani de la aderarea
României
la marea Organizație

Sorin Dumitrescu: un exemplu de curaj și de demnitate

Dr. Ana Dumitrescu

Mărturisesc că îmi este greu să vorbesc despre „cazul Sorin Dumitrescu”¹...

Dar, în același timp, sunt mândră să vorbesc despre tatăl meu², sunt mândră să povestesc cum a rezistat în fața presiunilor venite din partea dictaturii ceaușiste. De aceea, pe alocuri, s-ar putea să nu pot să păstrez distanța necesară, să am o atitudine de istoric și de martor obiectiv.

„Cazul Sorin Dumitrescu” nu este cunoscut, deoarece au fost multe persoane care au preferat să nu se cunoască detalii ale acestei istorii.

Capitolul istoric al dictaturii în România a fost repede încheiat prin eliminarea cuplului Ceaușescu, ca și cum numai ei ar fi fost de vină. Din fericire, cu timpul, o nouă generație își face loc în societatea română și putem spera că istoria României contemporane va fi studiată și cunoscută.

Sorin Dumitrescu, a fost un student care a fost remarcat încă de la examenul de admitere la Politehnică, unde a avut cea mai mare notă. A fost șef de promoție, iar colegii lui, comuniști, l-au convins să devină membru de partid. România, ca și celelalte țări din Europa, abia ieșiseră din război. Îngrozit de doctrina de extremă dreapta, el a crezut că, într-adevăr, se propunea o societate dreaptă, conformă credinței sale umaniste. După terminarea facultății, a avut o carieră fulgerătoare datorită calităților sale intelectuale, dar și pe motive politice: foștii specialiști trebuiau să fie înlocuiți cu „tovarăși de încredere”. Dar, Sorin Dumitrescu nu a fost

¹ Sorin DUMITRESCU, *Irrévocable. Comment j'ai vaincu le dictateur Ceaușescu*, Paris, 2015; Versiunea română fiind: Sorin DUMITRESCU, *Irevocabil. Cum l-am învins pe Ceaușescu*, București, 2016.

² Sorin Dumitrescu (1928-2020) a fost un hidrolog român care, după o carieră în România, la 41 de ani, a început o carieră remarcabilă în cadrul Secretariatului UNESCO.

niciodată un „tovarăș” supus, ascultător... A avut numeroase momente în care unul sau altul a încercat să-l „pedepsească”, dar s-a bătut cu sistemul rigid și a învins în fiecare episod.

Fiind directorul unui institut de cercetări în domeniul hidrologiei³, a reprezentat România la diverse reuniuni de specialitate, printre care unele la UNESCO. Așa a fost remarcat de către René Maheu⁴, Directorul general al Organizației. În 1969, a devenit directorul Diviziei de hidrologie și, după aceea, a fost apreciat ca excelent specialist în ansamblul sistemului Națiunilor Unite. Între timp, Mihai Bozianu, numărul doi din Ambasada româna de la Paris și șeful serviciilor secrete din ambasadă, i-a cerut să-i aducă un obiect anume din Statele Unite cu ocazia unei misiuni oficiale pe care o avea. Faptul că Sorin Dumitrescu și-a văzut de treaba lui la sediul ONU, în loc să alerge după cumpărături, l-a enervat la culme pe tovarășul Bozianu. Acesta, profitând de complicitatea ambasadorului Constantin Flitan și a „machiavelicului” Ștefan Andrei⁵, a întocmit un raport pentru cancelaria lui Ceaușescu, în care se spunea că Sorin Dumitrescu nu mai are intenția să se întoarcă la București, dovadă fiind „superbul apartament pe care și-l cumpărase la Paris”. În mentalitatea regimului dictatorial, așa ceva era foarte grav. În realitate, părinții mei nu aveau intenția să rămână în Franța și locuiau acolo cu chirie. Dar, Ceaușescu a aprobat propunerea supusă de Ștefan Andrei de a-l reține pe Sorin Dumitrescu cu prima ocazie.

În iunie 1976, tatăl meu avea două misiuni oficiale, una în România și alta în Bulgaria. Urma o vacanță plănuită în Grecia. Deci, ne-am dus toți trei, părinții mei și cu mine, cu mașina la București. După misiunea în România, la frontiera de la Giurgiu, nu am fost lăsați să trecem, cu toate că tatăl meu era funcționar internațional⁶ în misiune oficială. Printre obligațiile funcționarului internațional este aceea de a fi independent față de orice guvern. În schimb, toate instituțiile statelor trebuie să respecte libertatea acestor funcționari. Acest «detaliu» a scăpat și lui Ștefan Andrei și

³ Institutul de Studii și Cercetări în Hidrologie (ISCH) din București.

⁴ René Maheu (1905-1975) a fost funcționar la UNESCO de la începutul existenței Organizației. Devenit întâi șef de cabinet al unui Director general, a fost numit mai târziu Director general adjunct, post de pe care a condus UNESCO un an ca interim, după care a fost ales Director general (1962-1974).

⁵ Ștefan Andrei (1931-2014) a fost ridicat în slăvi de către Lavinia Betea. *I se spunea Machiavelli - Ștefan Andrei în dialog cu Lavinia Betea*, București, 2011.

⁶ Funcționarii internaționali beneficiază de diverse drepturi internaționale, printre care libera circulație.

securității de la acea vreme. În zilele care au urmat, ministrul adjunct de la Afacerile externe⁷ i-a cerut tatălui meu demisia de la UNESCO. Textul scris de tata era foarte transparent, referindu-se la faptul că „*guvernul român a decis*” ca el să-și dea demisia. Mentalitatea totalitaristă comunistă și, pe undeva, lipsa de abilitate diplomatică au făcut ca această scrisoare să fie transmisă de către ambasadorul român pe lângă UNESCO⁸ lui Amadou Mahtar M’Bow⁹, Directorul general din acel moment. Demisia nu a fost acceptată și a început o lungă bătălie diplomatică între UNESCO și autoritățile române, dar și o campanie a serviciilor securității de la acea vreme pentru intimidarea lui Sorin Dumitrescu.

De la bun început, tatăl meu nu s-a dat bătut. Înainte chiar de a afla că demisia lui, inteligent formulată, de altfel, nu fusese admisă, a încercat să ia legătura cu Directorul general UNESCO prin Ambasada Franței de la București. Însă mesajul lui Sorin Dumitrescu nu a ajuns niciodată la UNESCO. Este vorba despre un aspect sensibil care, poate vreodată, va fi adus la lumină. Câțiva ani mai târziu totuși, autoritățile franceze s-au zbatut pentru a elibera un „prieten” al Franței¹⁰, un funcționar român de la Națiunile Unite, de la Geneva, care fusese reținut la București, și, mai târziu, l-au și decorat pentru serviciile aduse Franței.

În tot timpul acestei lupte împotriva serviciilor de securitate de la acea vreme, tatăl meu s-a comportat ca un jucător de șah. Prevedea cu ceva timp înainte „mișcările” posibile ale autorităților române. Nu a fost aproape niciodată surprins. În timp ce Securitatea făcea tot felul de „anchete” contra lui, în instanțele UNESCO începuse să se discute despre „cazul Sorin Dumitrescu”. Întâi s-a discutat în reuniuni private¹¹, dar imediat ce chestiunea a început să fie dezbătută în ședințele publice, presa franceză - și nu numai¹² - a început să vorbească despre acest caz. Dat fiind că Radio Europa Liberă a menționat de multe ori cazul, s-a aflat și în România. Ceea ce este remarcabil din punct de vedere al istoriei diplomatice este că,

⁷ Vasile Gliga.

⁸ Pompiliu Macovei (1911-2008), arhitect și colecționar de artă, soțul pictoriței Ligia Macovei. A avut multe și importante responsabilități în aparatul politic și de stat în epoca comunistă.

⁹ Amadou Mahtar M’Bow (născut în 1921), fost Ministru al Învățământului în Senegal, a fost Sub-Director general pentru Educație la UNESCO, după care a fost ales Director general al Organizației (1974-1987).

¹⁰ Liviu Bota.

¹¹ Reuniuni la care nu participă decât membrii Consiliului Executiv (reprezentanți ai unor state membre) și minimum necesar de funcționari ai Organizației.

¹² Între altele, Radio Europa Liberă.

pentru prima și unica oară, într-o instanță internațională - Consiliul executiv UNESCO -, țările din blocul comunist s-au desolidarizat de o țară din zona respectivă. Într-adevăr, și Uniunea Sovietică, și celelalte țări din blocul comunist au votat contra României.

În timp ce Directorul general UNESCO, dar și asociațiile personalului din tot sistemul Națiunilor Unite, luptau pentru întoarcerea la locul de muncă a funcționarului Sorin Dumitrescu, Secretarul general al ONU, Kurt Waldheim¹³, a înclinat spre interesele dictaturii din România - probabil, de teamă să nu fie dezvăluit trecutul său de complicitate cu nazismul¹⁴. Pe de altă parte, lupta diplomatică a reprezentanților români a fost dublată de o luptă de dezinformare¹⁵ pentru a convinge diverși reprezentanți ai unor țări să nu susțină pe Directorul general. Acesta a venit în persoană la București ca să rezolve cazul¹⁶. În momentul în care a pus problema cazului Sorin Dumitrescu, Ceaușescu - care considera că o decizie luată de el era irevocabilă - a părăsit imediat sala în care îl primise pe Amadou Mahtar M'Bow, fără ca să-l salute măcar.

Cutremurul din martie 1977 a fost un bun pretext pentru a-l izola pe tatăl meu de Directorul Centrului European pentru Învățământ Superior¹⁷ (CEPES), prin care menținea legătura cu Directorul general UNESCO. Între timp, tata a fost mobilizat în armată, sub pretextul de a contribui la reconstruirea orașului Zimnicea¹⁸. Deși tatăl meu terminase Facultatea de Construcții, acesta era hidrolog și nu inginer constructor. În plus, era sub-locotenent în rezervă; ca să poată fi mobilizat, la vârsta lui, ar fi trebuit să fie măcar locotenent. Drept pentru care, acest „dușman” al țării a fost promovat la gradul de locotenent printr-un decret prezidențial. A început o perioadă grea, de rezistență fizică și nervoasă, la care tatăl meu nu a cedat. Mama mea și cu mine, am făcut o grevă a foamei despre care s-a vorbit la UNESCO și în presă. Am fost chemate la miliție și amenințate. Nu ne-am lăsat intimidare. Văzând că nici tata, și nici noi două nu ne dăm bătăute,

¹³ Kurt Waldheim (1918 - 2007).

¹⁴ În momentul în care, după terminarea mandatului la Națiunile Unite, a fost candidat (și ales) la președinția Austriei, Waldheim a fost acuzat de simpatie nazistă în timpul celui de al Doilea Război Mondial. Serviciile secrete ale diferitelor țări europene cunoșteau acest aspect al trecutului său.

¹⁵ Reprezentanții țărilor arabe, spre exemplu, au fost „informați” că tatăl meu ar fi fost evreu lucrând pentru serviciile israeliene.

¹⁶ În februarie 1977.

¹⁷ Acest centru era o structură care făcea parte din Secretariatul UNESCO.

¹⁸ Orașul Zimnicea a suferit enorm în urma cutremurului din martie 1977.

a început o altă politică, de ademenire. Promisiuni de posturi înalte pentru tata, admitere la orice facultate, în orice an, pentru mine... În cadrul acestei mobilizări în armată, tata a fost adus de la Zimnicea și pus în funcția de director-adjunct al institutului pe care îl condusesese. Dar nimic nu l-a făcut pe Sorin Dumitrescu să cedeze.

Scandalul diplomatic devenea din ce în ce mai mare. O nouă „anchetă” a serviciilor de securitate s-a soldat cu o percheziție la noi în casă. O înscenare menită să ne sperie, dar nici asta nu a funcționat. Atunci, cuiva i-a venit o altă idee pentru a încerca să calmeze scandalul internațional, aceea de a fi lăsată să mă întorc la Paris „ca să-mi termin studiile universitare”. A fost probabil, una dintre cele mai mari gafe ale serviciilor de securitate. Într-adevăr, eu eram cea mai vulnerabilă. Tata era funcționar internațional, mama, fiind soția lui, beneficia de aceleași imunități, dar eu eram deja majoră, și deci eram lipsită de orice drept. Astfel, în noiembrie 1977, m-am întors la Paris și, în paralel cu lupta părinților mei, am început să lupt cum puteam ca să fac cunoscută situația tatălui meu. Am avut momente de mare tristețe văzând indiferența diverșilor jurnaliști, dar și o mare satisfacție față de implicarea altora, cum ar fi Jean Mauriac¹⁹. Dar, dintre toți, trebuie să spun că cea mai extraordinară a fost Monica Lovinescu²⁰, care m-a ajutat și m-a susținut cu multă grijă și implicare.

Cu toată obediența nefirească a lui Waldheim, datorită asociației personalului de la ONU, se pregătea un boicot al intervenției Primului Ministru al României²¹, care urma să ia cuvântul la Adunarea generală a Organizației. Scandalul lua proporții din ce în ce mai mari. Cineva a avut curajul să-i vorbească lui Ceaușescu și să obțină aprobarea ca Sorin Dumitrescu să fie lăsat să se întoarcă la Paris „ca să-și dea demisia de la UNESCO”. În mai 1978, 23 de luni după începutul acestei lupte inegale, părinții mei s-au întors la Paris și tata a putut să-și continue cariera uneschiană. Cât a mai durat dictatura, România nu a mai avut alți funcționari la UNESCO²² și nici un ambasador pe lângă Organizație, sarcina de reprezentare fiind atribuită ambasadorului român în Franța.

¹⁹ Jean Mauriac (1924-2020), fiul marelui scriitor François Mauriac, jurnalist francez care lucra la agenția France Presse (AFP).

²⁰ Monica Lovinescu (1923-2008), fiica marelui scriitor Eugen Lovinescu, a fost o figură remarcabilă a exilului român. Lucra la biroul parizian pentru Radio Europa Liberă.

²¹ Manea Mănescu.

²² La sediul din Paris, deoarece erau funcționari români la CEPES (București).

La sfârșitul anilor '80, distrugerea patrimoniului cultural român preocupa pe toți specialiștii. Nu o dată, Federico Mayor²³, Directorul general, s-a adresat ambasadorului român din Franța²⁴ pentru a-i atrage atenția asupra situației patrimoniului.

Imediat după evenimentele din decembrie 1989, Sorin Dumitrescu – devenit Sub-Director general pentru Științe – era pe punctul de a ieși la pensie. Federico Mayor l-a trimis, chiar în ianuarie 1990, la București²⁵, ca reprezentant al său personal pentru a vedea cum putea UNESCO să contribuie la reconstruirea României.

Fără să țină seama de faptul că unii dintre cei cu care era obligat să colaboreze serviseră cu supunere, și chiar cu abnegație, dictatura în „cazul Sorin Dumitrescu” - și deci îi făcuseră rău -, tatăl meu s-a implicat cu pasiune în sarcina de a ajuta România. A făcut tot ce a putut ca să ajute țara în toate domeniile de competență UNESCO. Evident, nimeni nu a venit să-și ceară scuze pentru răul pe care i-l făcuseră, dar tatăl meu nu aștepta nicio scuză, vroia numai să ajute România și să-și aducă propria contribuție la reconstruirea societății române.

A propus ca Federico Mayor să vină la București ca să lanseze un apel pentru reconstruirea Bibliotecii universitare și reconstituirea fondurilor de cărți. Dar, în anturajul Directorului general, s-a manifestat o opoziție, sub pretext că unele partide politice s-ar opune unui astfel de eveniment. Tatăl meu a discutat cu toți șefii de partide de la acea vreme și a obținut acordul ferm al tuturor. Astfel, Federico Mayor, însoțit de tatăl meu, a venit la București și a lansat Apelul în aprilie 1990.

În urma misiunilor sale la București, tatăl meu a obținut ratificarea unor convenții, ignorate de regimul comunist, cum ar fi, *Convenția patrimoniului mondial*, și diverși experți UNESCO au venit în România. Un nou ambasador a fost numit Delegat permanent al României pe lângă UNESCO. Venirea lui Dan Hăulică²⁶ a schimbat radical relațiile între Organizație și România.

²³ Federico Mayor (născut în 1934), după o carieră universitară și politică în Spania, a fost Director general adjunct la UNESCO, după care a fost ales Director general al Organizației (1987–1999). A creat Fundația Cultura de Paz, al cărei președinte este.

²⁴ Petre Gigea.

²⁵ A fost primul reprezentant al unei organizații din sistemul Națiunilor Unite care a venit la București.

²⁶ Dan Hăulică (1932-2014), critic de artă și figură remarcabilă a vieții intelectuale române.

Evident, așa cum spuneam, nimeni nu și-a cerut scuze pentru ceea ce suferiserăm în perioada 1976–1978, dar nimeni nu a recunoscut nici binele pe care-l făcuse tata cu pasiune pentru România postdictatorială. Nicio recunoaștere oficială, nicio mulțumire... El se implicase cu pasiune și nu aștepta mulțumiri, dar eu personal nu pot să nu menționez această lipsă totală de recunoștință.

Acești ani, amari și senini, au fost consemnați într-o carte de amintiri, scrisă de tatăl meu, ca lecție de patriotism profund, de abnegație și de demnitate umană pentru generațiile care vin. În momentul în care cartea de amintiri a tatălui meu a fost tradusă și publicată în România, editorul se aștepta la o serie de procese din partea celor despre care era vorba în carte. Știam că avem probe pentru toate afirmațiile din carte, dar, evident, nimeni nu a protestat, căci nimeni nu avea interes ca să se facă cunoscut „cazul Sorin Dumitrescu”, caz care nu trebuie pus numai pe seama dictatorului, ci și a dictaturii. Sistemul totalitar nu a fost opera exclusivă a lui Ceaușescu. De la mic la mare, mulți – chiar mari intelectuali sau diplomați – au contribuit la funcționarea sistemului dictatorial.

Tatăl meu mi-a relatat că, la plecarea din țară în 1978, președintele Consiliului Național al Apelor²⁷ (cu grad de ministru), și fost coleg al lui, l-a întrebat dacă este conștient de răul pe care-l făcuse țării. Nu a fost o discuție în public. Erau numai ei doi. Consider că acest detaliu este reprezentativ pentru caracterizarea perioadei comuniste. Pe de altă parte, printre cei care se ocupau la Securitate de „cazul Sorin Dumitrescu”, au fost oameni care – în momentul plecării - au ținut să-și exprime admirația față de verticalitatea sa. Nu vreau să pledez în favoarea celor care lucrau în serviciile de securitate, dar trebuie să recunosc că am mult mai mult respect pentru astfel de oameni decât pentru cei care și-au schimbat repede măștile în decembrie 1989.

Acest „strat intelectual” al societății, care a susținut cu supunere dictatura, care a profitat cât a putut de ea, nu a fost niciodată încă analizat și desecretizat. Este prea ușor de spus că tot răul vine de la cei doi împușcați în mare grabă și de ridicat în slăvi politicieni de conjunctură și de interes mult prea personal, ca Ștefan Andrei, sau mari intelectuali colaboratori ai regimului²⁸...

²⁷ Florin Iorgulescu.

²⁸ Valentin Lipatti zicea: „Nu vreau să-mi reneg trecutul și să mă prefac că ‘scot răul din mine’, ca mulți farisei din zilele noastre”. Valentin LIPATTI, *În tranșeele Europei*, București, 1993, p. 193.

Tatăl meu nu a încetat niciodată să se gândească la țara sa, să-și iubească țara cu demnitate și curaj. Curajul și demnitatea lui, dar și ajutorul dat de Directorul general și de personalul de la UNESCO au permis o victorie a binelui contra răului, dar câte alte cazuri s-au terminat tragic, atât în România, cât și în alte țări din blocul comunist.

Aș vrea să închei această scurtă prezentare citând un pasaj dintr-un mesaj pe care l-am primit când a murit tatăl meu de la o fostă colegă²⁹ de la UNESCO: „*Personal, nu voi uita niciodată respectul pe care îl acorda tuturor colegilor lui de orice grad ar fi fost. Nu voi uita niciodată că îmi acorda timpul de a mă saluta cu o mare amabilitate, când ne întâlneam. Tatăl tău știa să acorde demnitate tuturor. Și asta, Ana, este enorm*”.

²⁹ Alimata Evezard.

UNESCO și societatea civilă. Cluburile UNESCO – o frumoasă amintire?

Dr. Mihaela Varga

Primii doi directori generali ai Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO), englezul Julian Huxley (1946-1948), fratele celebrului scriitor Aldous Huxley, și mexicanul Jaime Torres Bodet (1948-1952), care au făcut parte și din grupul de inițiativă pentru crearea UNESCO, și-au dorit și și-au propus ca noua instituție internațională să nu aibă un caracter elitist (Pita, 2005). S-a apreciat că și din acest motiv fusese ineficient predecesorul interbelic al organizației – Comitetul internațional de cooperare intelectuală, care a funcționat între 1922 și 1939. S-a considerat că era insuficientă doar cooperarea intelectuală, așa cum reieșea din însăși denumirea organizației interbelice, ci așa cum era înscris în Constituția UNESCO, efortul educativ al organizației trebuia să se îndrepte către toți oamenii, de aici noul concept mai larg pe care se accentua de cooperare internațională, inclusiv pentru o cultură a păcii: *„Wars begin in the minds of men, and are in the minds of men that the defenses of peace must be constructed”*.

Torres Bodet, mare adept al unei educații mai democratice, afirma că aceasta trebuie făcută „cu eforturile tuturor și pentru binele tuturor” (Pita, 2005). De aici, obiectivul de a orienta educația înspre toți oamenii, nu numai o cooperare între elitele mondiale, ci cooperarea pe o bază mai largă, prin intermediul educației, cu un accent deosebit pentru educația tineretului. O altă noutate adusă de părinții UNESCO a fost să includă știința printre obiectivele organizației. Într-adevăr, vechiul Comitet de cooperare intelectuală din perioada interbelică avusese obiective limitate în această direcție.

Având acest scop era firesc ca de la începuturi, UNESCO să favorizeze mișcările asociative din școli și din societatea civilă.

Primele asociații și cluburi

Prima asociație UNESCO din lume, „Asociația pentru cooperarea cu UNESCO“, a apărut în Sendai, Japonia, la 19 iulie 1947 (Willings-Grinda, 2000, p. 7),¹ la mai puțin de un an de la constituirea UNESCO la Paris. Koichi Ueda, un tânăr care cunoscuse ororile războiului, și un universitar care-și pierduse fiul în război, Kochi Doi, au cerut și obținut permisiunea de a organiza activități culturale. În mai puțin de un an, la 1 mai 1948 existau deja 50 de astfel de asociații care au constituit Federația Niponă, cea mai veche din lume, iar Koichi Ueda a devenit primul președinte (Willings-Grinda, 2000, pp. 7-9). Create de universitari, funcționari și jurnaliști, aceste prime asociații UNESCO au apărut într-un context special: statul japonez nu a putut adera la UNESCO, creat în 1946, din cauza statutului său de învins de după cel de-al doilea război mondial. Japonia a putut adera șase ani mai târziu, în 1952, cu cinci ani înainte de a deveni membră ONU. Apariția acestor cluburi, expresie a faptului că societatea civilă dorea ca țara să se înscrie pe un drum al integrării internaționale, a fost urmată în curând de apariția unor cluburi UNESCO în Franța, Liban, Olanda, Statele Unite ale Americii.

Deși Franța era membră fondatoare a UNESCO și ca atare avea o Comisie Națională pentru UNESCO, cluburile se înmulțesc și în această țară, așa că în 1956 este creată Federația Franceză a Cluburilor UNESCO. Președinte este chiar secretarul general al Comisiei Naționale a Franței pentru UNESCO, fost luptător în Rezistența franceză – Louis François),² care a stimulat în continuare formarea de cluburi UNESCO pe teritoriul Franței – o dovadă timpurie că implicarea comisiilor în dezvoltarea cluburilor a fost benefică pentru a crea o societate civilă UNESCO puternică în unele țări.

Federația Mondială a Asociațiilor, Cluburilor și Centrelor UNESCO

În 1981, federația franceză devine membră fondatoare a Federației Mondiale a Asociațiilor, Cluburilor și Centrelor UNESCO (WFUCA), alături de cea japoneză, fiind în total 70 de țări fondatoare, fie prin federații naționale, fie prin simple organizații UNESCO în țările în care nu existau federații. Congresul de constituire a avut loc la sediul UNESCO din Paris în prezența lui Federico Mayor, pe atunci director general adjunct UNESCO.

¹ Ziua de 19 iulie a fost desemnată de UNESCO, Ziua Cluburilor UNESCO, începând cu 1978 când a avut loc la Paris Congresul preliminar înființării Federației Mondiale a Asociațiilor, Cluburilor și Centrelor UNESCO.

² Louis François (1904-2002), devine secretar general al Comisiei Naționale a Franței pentru UNESCO în 1946 și a fost președintele federației franceze între 1956 și 1978.

Federația japoneză și cea franceză au jucat un rol determinant în crearea Federației Mondiale, fiind sprijinită de japonezul Eiji Hattori pe atunci înalt funcționar UNESCO. Din acest motiv, dar și din altele, acesta a fost ales din 2007, președinte de onoare al federației mondiale.

Mișcarea UNESCO în România

Deși România a aderat la UNESCO în 1956, cluburi și asociații UNESCO nu au apărut în România decât după 1990, fiind sprijinite ca și în Franța și alte țări, de Comisia Națională a României pentru UNESCO, de chiar secretarul general al Comisiei de după revoluție, Mircea Ifrim, consiliat între alții, de Daniela Popescu, expert, ambii membrii fondatori ai Clubului România – UNESCO, fondat în 1994, prima organizație nonguvernamentală purtând în denumire numele de UNESCO.³

Prima organizație non-guvernamentală românească care a avut trecut în statut încă din 1990 că are drept scop organizarea de activități dedicate ONU și UNESCO a fost însă asociația „Societate și cultură”, o inițiativă a filozofului Radu Florian, fondator și al Institutului de Teorie Socială și Politologie (azi Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române).

În scopul dezvoltării unei mișcări civile pentru UNESCO în țara noastră, Comisia Națională a României pentru UNESCO a fost gazda în 1995, la Sinaia, în palatul Cazinoului, a congresului WFUCA, deși la acea dată exista doar un singur club, mai sus-menționat. Au participat o sută de delegați ale federațiilor și cluburilor din 50 de state de pe toate continentele (Willings-Grinda, 2000, p. 137). Printre invitații de seamă s-au numărat directorul general UNESCO, Federico Mayor, și președintele Academiei Române, Virgil Constantinescu. Între alte teme de pe agenda UNESCO, Federico Mayor a pus un accent deosebit, ca și primii directori generali ai UNESCO, pe conceptul de cultura păcii. Al patrulea președinte al WFUCA a fost ales Yuji Suzuki, iar Patrick Gallaud (Franța) a fost reales secretar general. Admirabil organizat de partea română, programul congresului a inclus o excursie în Delta Dunării, intrată în patrimoniul

³ Clubul România – UNESCO continuă activitatea sa de aproape trei decenii, printre altele prin activități anuale ca „Simpozionul Petre Oprea de istorie a artei românești” (ultima ediție în iunie 2021) și manifestări de „Ziua Internațională a femeii din mediul rural”, zi instituită de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite (ONU) prin Rezoluția 62/136 din 18 decembrie 2007.

natural UNESCO în 1991 și o alta la monumentele din Nordul Moldovei, în 1993 (Willings-Grinda, 2000, p. 138).

Federația Română a Asociațiilor, Centrelor și Cluburilor UNESCO

În 1999 a fost înregistrată juridic Federația Română a Asociațiilor, Centrelor și Cluburilor UNESCO (FRACCU), cu cinci membri fondatori, trei asociații și două cluburi. Prima președintă a fost cunoscuta avocată Paula Iacob (1932-2015). Decizia de constituire a federației a fost grăbită de aflarea intențiilor mai multor federații naționale din Europa de a se crea o federație europeană la care doream să aderăm încă de la înființare. În același an, federația română a devenit și membră a federației mondiale.

Unul dintre scopurile creării federației a fost facilitarea relațiilor dintre cluburile din țară, ceea ce s-a realizat prin adunări anuale ale președinților de cluburi și asociații, în afara adunărilor generale statutare. Primele aveau loc de obicei cu prilejul Zilei Internaționale a Drepturilor Omului în 10 decembrie, model preluat de la federația franceză, uneori ele având loc la sediul Comisiei Naționale a României pentru UNESCO. Din cauza pandemiei, ele nu au mai avut loc, însă s-au organizat mai multe întruniri pe an în mediul online pentru a menține coeziunea membrilor federației.

Federația a organizat și evenimente anuale, cum ar fi Simpozionul „Artă și civilizație în spațiile monahale românești”, inițiat de Societatea științifică Cygnus din Suceava în 2008, unde a avut loc și prima sesiune urmată de cele de la Călinești (Maramureș), Muzeul Golești, Institutul cultural Istanbul, Mitropolia Târgoviștei, Mănăstirea Comana, Mănăstirea Putna etc. Simpozionul alături specialiști de renume, alături de oameni ai bisericii având în grijă importante spații monahale, precum și oameni de cultură și a fost gândit ca o punte necesară între toți care prețuiesc acest patrimoniu inestimabil al țării. Simpozioanele au fost însoțite de excursii documentare în țară sau în străinătate (Bulgaria, Cipru, Ucraina).

Un al treilea scop în inițierea federației a fost facilitarea legăturilor cluburilor cu organizații similare din alte țări, inclusiv prin încheierea de parteneriate bilaterale cu alte federații naționale, primul dintre ele fiind semnat cu federația italiană.

Activitatea internațională a însemnat și vizitarea țării noastre de către numeroase personalități ale federației mondiale între care președinții de onoare a federației mondiale, Eiji Hattori și George Christophides, acesta din urmă în mai multe rânduri.

O mențiune specială o merită alți doi oaspeți de marcă. Primul, Jiya Lal Jain (1929-2007), era un om plin de energie și pasiune chiar și la vârsta pe care o avea când ne-a vizitat la începutul anilor 2000, a cărui întreagă viață a fost dedicată creării în 1951 – la mare tinerețe, avea 22 de ani – și, ulterior, extinderii „Școlilor Unite din India“, una dintre primele organizații non-guvernamentale din India, un proiect de suflet având ca scop propagarea valorilor Națiunilor Unite și a culturii păcii. Îl cunoscuse în tinerețea sa timpurie pe Mahatma Gandhi ale cărui principii i-au inspirat întreaga viață. Pe cât de neobosit, pe atât de ascet, Jiya Lal Jain a călătorit în toată India și în întreaga lume pentru a-i convinge pe oameni de ideile sale și de multe ori a avut succes ca atunci când a înființat un birou arab al „Școlilor Unite“ în Bahrain la sfârșitul anilor 1970. A colaborat strâns cu Federația Națională a Asociațiilor UNESCO din India de la înființarea ei în 1974 și a fost ales președinte de onoare a Federației Asia-Pacific a Asociațiilor și Cluburilor UNESCO (AFUCA).

A doua personalitate de seamă pentru mișcarea cluburilor și asociațiilor UNESCO, care ne-a vizitat în mai multe rânduri, este Marialuisa Stringa (1928-2015), președinta fondatoare a Centrului UNESCO din Florența, ulterior președinta federației italiene, vicepreședintă a federației mondiale și președintă de onoare a federației europene. Originară din Veneția, cu studii de filozofie, s-a stabilit din tinerețe în Florența, unde a dus o activitate susținută în slujba UNESCO timp de mai multe decenii. Ea a susținut înființarea federației europene mai ales că bătrânul continent rămăsese singurul fără o federație regională, pe când federația asiatică, prima federație regională, fusese înființată încă din 1974.

Fiecare oaspete a participat la evenimente organizate de asociațiile și cluburile federației și a avut posibilitatea de a dialoga direct cu membrii lor.

Cu prilejul vizitei directorului general UNESCO Koïchiro Matsuura la București în 2002, Clubul Societa (azi din păcate dispărut) a organizat la Teatrul Național o mare expoziție internațională de artă contemporană, alături de care a fost deschisă și o expoziție de fotografii cu imagini din activitățile asociațiilor și cluburilor din federație. O expoziție similară a fost organizată de federație și la Congresul WFUCA de la Atena din 2007, fiecare membru al federației având trecute pe afiș și contactele sau la congresul federației europene de la Paris din 2008.

Federația Europeană a Asociațiilor, Centrelor și Cluburilor UNESCO (EFUCA)

Federația europeană s-a creat în 2001, la Bușteni, cu 16 membri fondatori din tot atâtea țări din Europa, în prezența secretarului general al Comisiei Naționale a României pentru UNESCO de atunci, Alexandru Mironov. Actuala președintă a Federației Europene este Daniela Popescu, urmând unui președinte cipriot, George Christophides, apoi francez, Lionel Vinour, și o președintă italiancă, Maria Paola Azzario. Daniela Popescu a fost și prima secretară generală a federației europene. La București, în 2012, s-a ținut unul dintre congresele EFUCA, care au loc din patru în patru ani, un congres intermediar, precum și mai multe întruniri ale Consiliului Executiv al federației. Alte congrese au avut loc la Paris, Geneva, Torino, Minsk. Cele ținute în țară au facilitat la rândul lor ca asociațiile și cluburile, dar și instituții ale statului să stabilească contacte cu organizațiile similare din alte țări, de exemplu cu cele din Cipru, ultimele de dinaintea perioadei de închidere determinată de pandemie.

Și federația europeană are, la inițiativa Danielei Popescu, simpozioane anuale, cel mai important dintre ele fiind „Youth and Museums“, majoritatea dintre ele având ediții în România. La prima ediție, ținută la Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti“ au participat directori de muzee din Londra, Amsterdam, Paris, Berlin, Roma etc. La o altă ediție, participanți din mai multe țări au prezentat sondaje privind vizitarea muzeelor din țara lor de către tineret.

Noi, organizațiile non-guvernamentale care urmărim fiecare prin domeniul de activitate ales, idealurile înscrise în statutul UNESCO, sărbătorim în acest an, 2021, nu numai 75 de ani de la crearea UNESCO și 65 de ani de la aderarea României la UNESCO, ci și 40 de ani de la crearea Federației Mondiale ale Cluburilor și Asociațiilor UNESCO și 20 de ani de la crearea Federației Europene ale Cluburilor și Asociațiilor UNESCO.

Ca observator co-participant la mișcarea non-guvernamentală UNESCO în ultimii 27 de ani am ajuns la câteva concluzii:

1. Fără sprijinul Comisiilor Naționale, organizațiile non-guvernamentale UNESCO nu se înmulțesc și nu se dezvoltă. De exemplu, federația poloneză care avea 16 membri în 1998, trei ani mai târziu nu mai exista. Federația croată care a participat la congresul federației mondiale din 2006 de la Atena, ulterior a dispărut cu totul. Federația din Belarus este mult mai puternică decât a fost la început datorită sprijinului oferit de

comisie în ultimii ani. Primul club UNESCO a luat ființă în Statele Unite în Denver, Colorado, la data de 3 decembrie 1947, purtând numele de Steele Center și fiind condus de Genevieve Fiore (1912 – 2002), cunoscută activistă americană pentru pace și drepturile femeilor (Willings-Grinda, 2000, pp. 10-12). Dar mișcarea UNESCO de aici nu are nici astăzi o federație națională, cu toate că sunt mai multe organizații, între care UNESCO Center for Peace din Frederick, Maryland, director fiind Guy Djoken, centru care este membru al federației europene. Federații puternice ca cea italiană sau franceză ne-au invidiat de-a lungul anilor pentru bunele relații cu comisia națională.

2. Fără sprijinul UNESCO Paris și federația mondială tinde să decadă. Astfel, perioada 1981 și până prin anul 2000, când UNESCO Paris a sprijinit federația mondială a fost mai bună pentru dezvoltarea mișcării UNESCO în lume, decât ultimele două decenii. Directorul general UNESCO participa la congresele mondiale, ca Federico Mayor la Ekaterinenburg în 1998, a fost înlocuit de un simplu funcționar UNESCO care a citit un mesaj al unui funcționar de rang mai înalt la congresul de la Beijing din 2015. Acesta este și ultimul care a avut loc, deși până la acesta termenul statutar de patru ani a fost respectat, dar pandemia a avut și ea rolul ei în a slăbi mișcarea mondială UNESCO, ca și cea națională și cea a asociațiilor și cluburilor de la bază.

3. De când UNESCO Paris a avut dreptul de a-și finanța acțiunile prin sponsorizări, sponsorii au devenit mai importanți decât organizațiile de la firul ierbii care duc principiile UNESCO de multe ori în țări și în comunități locale mai puțin importante.

4. Organizațiile noastre fiind aproape toate bazate exclusiv pe voluntariat tind să îmbătrânească odată cu membrii lor fondatori. Acest lucru s-a întâmplat nu numai la noi, ci și în Germania, Portugalia, Grecia etc. De exemplu, prin dispariția profesorului de geografie Nicu Lazăr, președinte fondator al Asociației „Călțun“ din Curtea de Argeș, cu o activitate de aproape trei decenii destinată tinerilor din acest frumos oraș pentru care organiza inclusiv tabere internaționale și alte proiecte internaționale, teamă îmi este că asociația va fi mult slăbită.⁴

⁴ Asociația de Turism și Ecologie Călțun - Club UNESCO este o organizație non-guvernamentală ce promovează ecologia și ecoturismul. Asociația are peste 200 de voluntari, cei mai tineri având 15 ani. Ea a fost înființată și condusă de Nicu Lazăr, profesor de geografie gradul I, la Colegiul Național Vlaicu Vodă. Membru în grupul de lucru pentru disciplina geografie din cadrul SNEE/CNEE în perioada 1999 – 2018, membru în Comisia Națională de Geografie.

5. Unul dintre beneficiile pe care le-au avut membrii organizațiilor noastre în municipii ca Suceava, Bârlad sau Slobozia sau chiar localități mai mărunte ca Golești, județul Argeș, au fost acela de a dezvolta relații – în general ale tinerilor – cu cluburi și asociații UNESCO din alte țări. Relații privilegiate au fost cele cu federațiile din Franța, Italia, Grecia, Cipru, Belarus, China, și recent, Japonia, tocmai pentru că în aceste țări federațiile naționale sunt puternice.

6. Activitatea organizațiilor din alte orașe o consider mai importantă decât a celor din capitală, unde concurăm cu alte organizații non-guvernamentale mult mai puternice din toate punctele de vedere. De exemplu, Centrul UNESCO „Ionel Perlea“, ca organizație non-guvernamentală nu avea concurență în Slobozia, organizând între altele și un concurs internațional de lied pentru tineri interpreți, concurs patronat de Mariana Nicolesco. Astăzi, ca urmare a unor decizii luate de UNESCO Paris, organizația – tot atât de activă ca și în trecut poartă numele de Centrul Cultural „Ionel Perlea“.

Bibliografie

- L'Histoire de la Fédération* [française], <https://ffcunesco.org/qui-sommes-nous/lhistoire-de-la-federation/>.
- Pita, Alexandra Cristina (2015), *Jaime Torres Bodet and the Intellectual/International Cooperation of Postwar*, în „Acta Universitatis Danubius. Relationes Internationales, Vol 8, No 2., <http://journals.univ-danubius.ro/index.php/internationalis/article/view/3120/3823>
- UNESCO and Japan*, <https://www.unesco.or.jp/en-history/>.
- Willings-Grinda, Anne (2000), *UNESCO Clubs, paths of light: Towards a history of the clubs, 1947-1996*, Paris, United Nations for Education, Science and Culture Organization, http://specialcollections.nust.na:8080/greenstone3/library/sites/localsite/collect/unesco/index/assoc/HASH5e81.dir/UNESCO_Clubs_paths_of_light.pdf;jsessionid=A129F1310EE28804CC64876DA534908B